

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*



Visokošolski program Geodezija,
Smer za prostorsko informatiko

Kandidatka:

Nika Belaj

Ekološko pravo in kmetijska zemljišča - vpliv ZVO in ZON na kmetijska zemljišča

Diplomska naloga št.: 189

Mentor:

izr. prof. dr. Anton Prosen

Ljubljana, 18. 4. 2006

IZJAVE O PREGLEDU NALOGE

Nalogo so si ogledali učitelji smeri prostorska informatika:

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

- UDK:** 349.6:504:711.3(043.2)
- Avtor:** Nika Belaj
- Mentor:** doc.dr. Anton Prosen
- Somentor:** Marijana Vugrin, univ.dipl.inž.geod.
- Naslov:** Ekološko pravo in kmetijska zemljišča – vpliv določil Zakona o varstvu okolja in Zakona o ohranjanju narave na kmetijska zemljišča
- Obseg in oprema:** 106 str., 1 tab., 21 sl.
- Ključne besede:** ekološko pravo, kmetijska zemljišča, omejitev lastninske pravice na nepremičninah, varstvo okolja, ohranjanje narave
- Izvleček:**

Diplomska naloga obravnava vpliv določil Zakona o varstvu okolja in Zakona o ohranjanju narave na kmetijska zemljišča. V prvem delu naloge je opredeljen pojem ekološko pravo in cilj ekološkega prava. Predstavljena so njena ključna izhodišča in ustavnopravni temelji ekološkega prava. Za zaključek pa je opisana še razlika med pravom okolja in ekološkim pravom. V drugem delu naloge je obravnavana omejitev lastninske pravice na nepremičninah, kjer so obdelana določila Zakona o urejanju prostora, Zakona o vodah, Zakona o ohranjanju narave, Zakona o varstvu okolja in Zakona o rudarstvu. V tretjem delu naloge je opisano kaj določata Zakon o varstvu okolja in Zakon o ohranjanju narave, ter temeljna načela obeh zakonov. Osrednji del naloge pa predstavljata poglavji, ki obravnavata določila Zakona o varstvu okolja in Zakona o ohranjanju narave, ki vplivajo na kmetijska zemljišča. Zakon o varstvu okolja ureja varstvo okolja pred obremenjevanjem kot temeljni pogoj za trajnostni razvoj. Pri tem zakonu so obravnavani programi varstva okolja, okoljska izhodišča, posegi v okolje, spremljanje stanja okolja in informacije o okolju. Zakon o ohranjanju narave določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave. Pri tem zakonu so obravnavana določila ohranjanja biotske raznovrstnosti, varstva naravnih vrednot ter usmerjanje in dovoljevanje. V zadnjem delu naloge pa so predstavljeni primeri območij z omejitvami, ki vplivajo na kmetijska zemljišča. Gre za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, območja grbinastih travnikov, zavarovana območja, osrednja območja pojavljanja velikih zveri, ekološko pomembna območja in vodo varstvena območja.

BIBLIOGRAPHIC – DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 349.6:504:711.3(043.2)
Author : Nika Belaj
Supervisor: doc.dr.Anton Prosen
Cosupervisor: Marijana Vugrin, univ.dipl.inž.geod.
Title: Ecological law and agriculture land - influence of regulations for environment law protection and law for nature preservation on agriculture land
Notes: 106 p., 1 tab., 21 fig.
Key words: ecological law, agriculture land, limits of owner rights on real estate, environment protection, nature preservation

Abstract:

The diploma discusses the influence of the law for environment protection and the law for nature preservation on agriculture land. First part of diploma defines the idea of The law for ecology and his goals. It presents the starting-point of diploma and gives constitutional fundamentals of ecological law. In end is described the difference between law of environment and ecological law. Second part discusses the limits of owners rights when handling with real estate. That problem is being seen through different laws. Law for environment handling, law for waters keeping, law for nature preservation, law for environment protection and law for mining. Third part paraphrases law for nature preservation and law for environment protection. This part also gives us fundamental basics of these laws. Main, central part of diploma consists of two chapters. Chapters talk about the parts of law for environment protection and law for nature preservation, which has influence on agriculture land. Law for environment protection settles environment protection ahead of aggravation as the fundamental condition for permanent development. Law talks about programmes for environment protection, gives environment protection starting-points, interventions into environment, changing the environment and environmental informations. Law for nature preservation gives us the way how to preserve the biotic variety and system to contribute nature preservation. Law talks about preservation of biotic variety with nature values and giving permissions for changes in natural areas. In last part are given some cases of restrictive areas, which have influence on agriculture land. These are areas with limited chances for agriculture activities. Such as wrinkled grasslands, areas where big, wild animals appear, ecological important areas and water-protective areas.

ZAHVALA

Za pomoč pri nastajanju diplomske naloge se iskreno zahvaljujem mentorju doc.dr. Antonu Proseni in somentorici Marijani Vugrin, univ.dipl.inž.geod. Hvala tudi staršem, bratoma in fantu oz. sedaj možu, ki so mi skozi vsa leta študija nudili pomoč in oporo. Seveda pa zahvala velja tudi vsem sodelavcem in prijateljem.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	EKOLOŠKO PRAVO	3
2.1	Opredelitev pojma ekološko pravo in cilj ekološkega prava	3
2.2	Izhodišča ekološkega prava	3
2.3	Ustavnopravni temelji ekološkega prava	5
2.3.1	Izhodišča	5
2.3.2	Skrb za zdravo življenjsko okolje kot naloga države	6
2.3.3	Ekološka funkcija lastnine	7
2.3.4	Pravica do zdravega življenjskega okolja	9
2.4	Razlika med pravom okolja in ekološkim pravom	11
3	OMEJITEV LASTNINSKE PRAVICE NA NEPREMIČNINAH	14
3.1	Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1)	14
3.1.1	Razlastitev	14
3.1.1.1	Razlastitveni postopek	16
3.1.1.2	Odškodnina in nadomestna nepremičnina	18
3.1.1.3	Druge stvarne pravice	19
3.1.2	Omejitev lastninske pravice	20
3.1.3	Vrnitev nepremičnine, ukinitvev služnosti v javno korist ter ukinitvev pravice uporabe	21
3.2	Zakon o vodah	22
3.2.1	Naravno vodno javno dobro lokalne skupnosti	22
3.2.2	Naravno morsko javno dobro lokalne skupnosti	22
3.2.3	Omejitve in odvzem lastninske pravice na vodnih, priobalnih in drugih zemljiščih	22
3.3	Zakon o ohranjanju narave	23
3.4	Zakon o varstvu okolja	23
3.5	Zakon o rudarstvu	23

4	TEMELJNA NAČELA ZVO IN ZON	26
4.1	Temeljna načela zakona o varstvu okolja (ZVO)	26
4.2	Temeljna načela zakona o ohranjanju narave (ZON)	30
5	DOLOČILA ZVO, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA	33
5.1	Programi varstva okolja	33
5.2	Okoljska izhodišča	34
5.3	Posegi v okolje	35
5.3.1	Presoja vplivov na okolje	36
5.3.2	Okoljevarstveno soglasje	38
5.3.3	Okoljevarstveno dovoljenje	39
5.4	Spremljanje stanja okolja in informacije o okolju	41
5.4.1	Spremljanje stanja okolja	41
5.4.2	Informacijski sistem okolja	44
5.4.3	Obveščanje javnosti o okoljskih podatkih	45
5.4.4	Dostop do okoljskih podatkov	46
6	DOLOČILA ZON, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA	48
6.1	Ohranjanje biotske raznovrstnosti	48
6.1.1	Rastlinske in živalske vrste	48
6.1.2	Ekosistemi	50
6.2	Varstvo naravnih vrednot	56
6.2.1	Pridobitev statusa	56
6.2.2	Ukrepi varstva naravnih vrednot	58
6.2.2.1	Pogodba o varstvu	59
6.2.2.2	Pogodba o skrbništvu	59
6.2.2.3	Zavarovanje	59
6.2.2.4	Začasno zavarovanje	60
6.2.2.5	Obnovitev	60
6.2.3	Zavarovana območja	61
6.2.3.1	Ožja zavarovana območja	65
6.2.3.1.1	Naravni spomenik	65

6.2.3.1.2	Strogi naravni rezervat	66
6.2.3.1.3	Naravni rezervat	66
6.2.3.2	Širša zavarovana območja	68
6.2.3.2.1	Narodni park	69
6.2.3.2.2	Regijski park	70
6.2.3.2.3	Krajinski park	70
6.2.4	Ogrožene rastlinske in živalske vrste	70
6.2.5	Drugi ukrepi varstva naravnih vrednot	72
6.2.5.1	Zakonita predkupna pravica	72
6.2.5.2	Omejitev v pravnem prometu	73
6.2.5.3	Razlastitev, omejitev lastninske pravice in odškodnina	74
6.3	Usmerjanje in dovoljevanje	76
6.3.1	Naravovarstvene smernice	76
6.3.2	Dovoljenja in soglasja	79
7	PRIMERI OBMOČIJ Z OMEJITVAMI, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA	81
7.1	Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost	81
7.1.1	Hribovska in gorska območja (HGO)	81
7.1.2	Druga območja z omejenimi možnostmi (DO)	82
7.1.3	Območja s posebnimi omejitvami (PO)	83
7.2	Območja grbinastih travnikov	89
7.3	Zavarovana območja	90
7.4	Osrednja območja pojavljanja velikih zveri	96
7.5	Ekološko pomembna območja	98
7.6	Vodo varstvena območja	101
8	ZAKLJUČEK	105
	KAZALO TABEL	X
	KAZALO SLIK	XI

VIRI

XII

KAZALO TABEL

Tabela 1: Površine vključene v seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, str. 88

KAZALO SLIK

- Slika 1: Natura 2000, str. 53
- Slika 2: Legenda prikaza Natura 2000, str. 54
- Slika 3: Ljubljansko Barje (barje), str. 84
- Slika 4: Reka Krka (poplavno območje), str. 84
- Slika 5: Vipavska dolina (območje z močno burjo), str. 85
- Slika 6: Matični Kras med Divačo in Sežano, str. 85
- Slika 7: Goričko (gričevje), str. 86
- Slika 8: Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost v Sloveniji, str. 87
- Slika 9: Vogar, str. 89
- Slika 10: Zavarovana območja Slovenije, str. 91
- Slika 11: Legenda prikaza zavarovana območja Slovenije, str. 92
- Slika 12: Triglavski narodni park, str. 93
- Slika 13: Škocjanske jame (regijski park), str. 94
- Slika 14: Logarska dolina (krajinski park), str. 94
- Slika 15: Strunjan (naravni rezervat), str. 95
- Slika 16: Drevo (naravni spomenik), str. 95
- Slika 17: Osrednje območje pojavljanja medveda v Sloveniji, str. 97
- Slika 18: Ekološko pomembna območja Slovenije, str. 99
- Slika 19: Legenda prikaza ekološko pomembna območja Slovenije, str. 100
- Slika 20: Vodo varstvena območja Slovenije, str. 103
- Slika 21: Legenda prikaza vodo varstvena območja Slovenije, str. 104

VIRI

Hlad, B., Skoberne, P., Jeglič, D. et al. 2001. Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje: str. 127, 128, 129.

Marušič, I. 1998. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji , 1 Krajine alpske regije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje: str. 43.

Pličanič, S. 2003. Temelji ekološkega prava. Ljubljana, Cankarjeva založba:147 str.

Prosen, A. et al. 2005. Vrednotenje normativnega sistema varovanja kmetijskih zemljišč in opredelitev novih možnih javnih modelov, Raziskovalna naloga. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

Strojin, T. 1994. Osnove prava okolja. Ljubljana, Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije: str. 56.

Šinkovec, J. 1994. Pravo okolja. Ljubljana, Časopisni zavod uradni list Republike Slovenije: str. 19, 20, 21.

Domača stran Agencije RS za okolje.

<http://www.arso.gov.si/> (22.12.2005).

Domača stran Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

<http://www.mkgp.gov.si/> (15.12.2005).

Domača stran Ministrstva za okolje in prostor.

<http://www.sigov.si/mop/> (13.12.2005).

Domača stran Zavoda za gozdove Slovenije.

<http://www.sigov.si/zgs/> (15.12.2005).

Ustava RS. UL RS, št. 33/91.

Zakon o kmetijstvu. UL RS, št. 54/2000.

Zakon o ohranjanju narave. UL RS, št. 56/99, 31/00 – popravki, 119/02 in 41/04.

Zakon o rudarstvu. UL RS, št. 56/99.

Zakon o urejanju prostora. UL RS, št. 110/2002.

Zakon o varstvu okolja. UL RS, št. 41/2004.

Zakon o vodah. UL RS, št. 67/02.

1 UVOD

Ljudje smo naravna bitja, smo del skupnosti življenja na našem planetu. Te preproste resnice se danes vse bolj zaveda vse več ljudi. To spoznanje je bistveno, ko se soočamo z vprašanjem, kako učinkovito varovati okolje. Zato ne gre le za vprašanje »varovanja okolja«, temveč za mnogo več. Ko se sprašujemo, »kako naj živimo in katere zakone naj spoštujemo«, se moramo zavedati, da smo kot naravna bitja zavezani k »zakonom narave«. In kaj je bolj naravnega kot spoznanje, da so ptice in drevesa naši sopotniki v čudežu življenja. Zavezani smo torej k spoštovanju in ohranjanju tega čudeža.

Eden temeljnih »zakonov narave«, na katerega ljudje ne moremo vplivati, je ta, da druga bitja uporabljamo za prehranjevanje in za zadovoljevanje nekaterih drugih vitalnih potreb. Vendar pa smo ljudje, prav zato, ker smo naravna bitja, zavezani pri tem druga bitja tudi spoštovati. Ni torej problematično dejstvo, da ljudje posegamo v druge dele narave. Problematično je to, da smo pri tem brez vsake mere. Ravno nasprotno, že nekaj stoletij se do živali, rastlin in neživega sveta obnašamo brezobzirno, lahko bi rekli uničevalsko.

Pravo, ki naj bi prispevalo k spremembi našega pogleda na sobitja tega planeta, bi zato moralo izhajati iz »zakonov narave«. To pomeni, da naj človeka usmerja k spoštovanju drugih bitij in k ohranitvi naravnega ravnovesja na našem planetu (Pličanič, 2003).

Diplomska naloga je razdeljena na šest glavnih poglavij, ki se delijo na podpoglavja, in sicer:

- ❖ Ekološko pravo
- ❖ Omejitev lastninske pravice na nepremičninah
- ❖ Temeljna načela zakona o varstvu okolja (ZVO) in zakona o ohranjanju narave (ZON)
- ❖ Določila zakona o varstvu okolja (ZVO), ki vplivajo na kmetijska zemljišča
- ❖ Določila zakona o ohranjanju narave (ZON), ki vplivajo na kmetijska zemljišča
- ❖ Primeri območij z omejitvami, ki vplivajo na kmetijska zemljišča

V drugem poglavju je opredeljen pojem ekološko pravo in cilj ekološkega prava. Obravnavana so njena ključna izhodišča in ustavnopravni temelji ekološkega prava. Pri ustavnopravnih temeljih gre za določbo 2. odstavka 72. člena ustave, v povezavi z določbo 5. člena, ki govorita o skrbi za zdravo življenjsko okolje kot o nalogi države, določbo 67. člena

ustave, ki govori o ekološki funkciji lastnine in določbo 1. odstavka 72. člena ustave, ki govori o pravici do zdravega življenjskega okolja. Za zaključek tega poglavja pa je opredeljena tudi razlika med pravom okolja in ekološkim pravom.

V tretjem poglavju je obravnavana omejitev lastninske pravice na nepremičninah, kjer so obdelana določila Zakona o urejanju prostora (ZUreP-1), Zakona o vodah, Zakona o ohranjanju narave (ZON), Zakona o varstvu okolja (ZVO) in Zakona o rudarstvu.

V četrtem poglavju je opredeljeno kaj določata Zakon o varstvu okolja (ZVO) in Zakon o ohranjanju narave (ZON), predstavljena pa so tudi temeljna načela obeh zakonov.

V petem poglavju so obdelana določila Zakona o varstvu okolja (ZVO), ki vplivajo na kmetijska zemljišča. Obravnavani so programi varstva okolja, okoljska izhodišča, posegi v okolje, spremljanje stanja okolja in informacije o okolju.

V šestem poglavju so obdelana določila Zakona o ohranjanju narave (ZON), ki vplivajo na kmetijska zemljišča. Obravnavana so poglavja ohranjanje biotske raznovrstnosti, varstvo naravnih vrednot ter usmerjanje in dovoljevanje.

V sedmem poglavju pa so predstavljeni primeri območij z omejitvami, ki vplivajo na kmetijska zemljišča. Gre za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, območja grbinastih travnikov, zavarovana območja, osrednja območja pojavljanja velikih zveri, ekološko pomembna območja in vodo varstvena območja.

Namen naloge je predstavitev vpliva določil Zakona o varstvu okolja in Zakona o ohranjanju narave na kmetijska zemljišča.

2 EKOLOŠKO PRAVO

2.1 Opredelitev pojma ekološko pravo in cilj ekološkega prava

Ekološko pravo je pravo, ki ureja človekove odnose z živalmi, rastlinami in neživim svetom. Tako ga imenujemo, ker se ukvarja s pravnimi dimenzijami medsebojnih razmerij med človekom in drugimi deli narave.

Cilj ekološkega prava je spremeniti človekov odnos do živali, rastlin in neživega sveta v vsakdanjem življenju v bolj zmernega in bolj spoštljivega.

2.2 Izhodišča ekološkega prava

Izhodišča ekološkega prava so:

a) Uničevanje narave

Danes je vse bolj jasno, da so stopinje, ki jih puščamo ljudje v naravi, pregloboke. S površja našega planeta vsak dan izginjajo bitja, s katerimi si ga delimo. Za človekove odnose z živalmi in rastlinami je značilna brezobzirnost in nezmernost. Prav tako tudi za odnose z neživim svetom, kot so vode, zrak, tla in mineralne snovi (nafta, plin, premo in druge). Brez pretiravanja lahko ugotovimo, da je uničevanje narave ena od značilnosti sodobnega človeka.

b) Nujnost »uzakomitve zmernosti«

Zato postaja vse širša zavest (zahteva) o nujnosti uzakomitve zmernosti pri človekovih odnosih z naravo. Ta zavest se opira tudi na znanstvena spoznanja o človekovi soodvisni vpetosti v »kozmično mrežo« živali, rastlin in neživega sveta.

Izpolnitev omenjene zahteve je povezana s precejšnjimi družbenimi spremembami. Lahko bi govorili o nujnosti celovite preobrazbe civilizacije, ki ji pripadamo, to je zahodne civilizacije. Pri tem gre za preobrazbo njenega vrednostnega sistema in zlasti preobrazbo prava. Dosedanji normativni odzivi, torej razvoj »prava varstva okolja« v drugi polovici tega stoletja, namreč niso vplivali na obuditev »uničene narave«.

Ko razpravljamo o spremembah človekovega odnosa do narave in spremembah v pravu moramo razumeti razloge, zaradi katerih je zahodni človek tako brezobziren v odnosu z naravo.

Razloge moramo iskati v prevladujoči antropocentrični in v ne-omejen materialni napredek usmerjeni kulturni paradigmi zahodne civilizacije. Morala, ki »nadzira« človekov odnos z živalmi, rastlinami in neživim svetom, je (bila) namreč utilitaristična.

Omenjeni značilnosti zahodne civilizacije sta tudi razloga »impotence« dosedanjega prava, ki se je ukvarjalo z urejanjem človekovih odnosov z živalmi, rastlinami in neživim svetom, to je »prava varstva okolja«. Filozofska podlaga »prava varstva okolja« izhaja iz prepričanja, da je človekovo onesnaževanje narave šlo predaleč in se zato zavzema za omejevanje in preprečevanje onesnaženja narave, torej za bolj racionalno izkoriščanje narave. Takšna usmeritev naj bi torej prinesla bolj racionalno onesnaževanje narave, vendar pa morala, ki nadzira človekov odnos z živalmi, rastlinami in neživim svetom, ostaja utilitaristična, človekov odnos pa brezobziren in uničevalski.

Od poznavanja vzvodov, ki v zahodni civilizaciji »vzdržujejo« človekovo brezobzirnost v razmerju do narave, je odvisna tudi učinkovitost »novega prava narave«, to je »ekološkega prava«. Cilj nastajajočega prava je spremeniti človekov odnos do živali, rastlin in neživega sveta v vsakdanjem življenju v bolj zmernega in bolj spoštljivega.

c) Nove vrednote

Človekov »sestop« v naravo predpostavlja obstoj drugačnega vrednostnega sistema, kot je ta, ki danes prevladuje. Bistvo novega vrednostnega sistema je spoštljivost do drugih oblik življenja na našem planetu, torej do živali in rastlin, pa tudi do neživega sveta (do voda, zraka, tal in mineralnih snovi, kot so nafta, plin in premog). Že na prvi pogled je jasno, da gre za vrednostni sistem, ki nima »korenin« v naši civilizaciji.

Učinkovitost novega prava narave (ekološkega prava) je zato neposredno povezana z vključitvijo vrednot, ki jih prinaša nova zavest, v (pravni) vrednostni sistem. Temeljna vrednota »prihajajoče kulture« (z vidika razmerja med človekom in naravo) je pri tem ohranitev naravnega ravnovesja. Njena uveljavitev na ravni »vsakdanjega življenja« terja prilagoditev obstoječe (v neomejeno izkoriščanje narave usmerjene) orientacije človekovih odnosov z naravo. Glede na njihovo današnjo nezmernost, prilagoditev pomeni njihovo

omejitev. Najbolj so »na udaru« gospodarske dejavnosti, zlasti seveda tiste, ki predstavljajo največjo grožnjo naravnemu ravnovesju.

d) Vloga države

Izvedba načela »naravno ravnovesje ohranjajočega razvoja« postavlja sodobne demokracije pred kompleksno »misijo«: po eni strani še naprej razvijati demokracijo, po drugi strani pa »obuditi naravo«.

Zaradi »dinamike narave« in v nezmerne posege v naravo usmerjenega trga kot osrednjega »orodja« gospodarstva se pri izvedbi omenjenega načela ni mogoče zanašati na magičnost »nevidne roke«. Ključnega pomena je torej državna intervencija v zasebno sfero (predvsem v gospodarstvo). Pri tem je, zaradi nujnosti spremljanja »dinamike narave«, posebnega pomena vloga uprave (Pličanič, 2003).

2.3 Ustavnopravni temelji ekološkega prava

2.3.1 Izhodišča

Cilj ekološkega prava je oblikovanje celovitega sistema pravil obnašanja v razmerju do drugih biotskih skupnosti. Gre preprosto za zapolnitev praznine, ki jo je v vrednostnem in normativnem sistemu pustil človekov izstop iz narave. Če je torej bila v pravu narave doslej narava zgolj surovina brez vrednosti, orodje in sredstvo za povečanje lastnega materialnega ugodja, postaja v novem pravu narave – ekološkem pravu narava oz. naravno ravnovesje izhodišče oz. okvir človekovih odnosov z naravo. Vrednostna in socialnofilozofska izhodišča ekološkega prava zato narekujejo oblikovanje ustreznih pravnih institutov, ki naj državi (upravi) omogoči ohranitev naravnega ravnovesja.

V nadaljevanju so analizirane tri temeljne ustavnopravne kategorije, s katerimi je bila v veliki meri izpeljana vključitev novega (filozofsko – političnega) pogleda v temeljni pravni akt države. Gre za določbo 2. odstavka 72. člena, v povezavi z določbo 5. člena, ki govorita o skrbi za zdravo življenjsko okolje kot o nalogi države; določbo 67. člena, ki govori o ekološki funkciji lastnine in določbe 1. odstavka 72. člena, ki govori o pravici do zdravega življenjskega okolja.

Gre za temeljne ustavnopravne kategorije, na katerih sloni razvoj ekološkega prava (Pličanič, 2003).

2.3.2 Skrb za zdravo življenjsko okolje kot naloga države

Ustava v drugem odstavku 72. člena določa, da država skrbi za zdravo življenjsko okolje ter da v ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti. S takšno določbo je ustava v celoti zajela eno od obeh temeljnih usmeritev, ki jo prinaša na čelo naravno ravnovesje ohranjajočega razvoja, to je aktivno vlogo države v zvezi z varstvom okolja oz. ohranjanje naravnega ravnovesja.

Ustava z navedeno določbo državi daje novo funkcijo, to je skrb za zdravo življenjsko okolje in nosilce državne oblasti zavezuje, da jo, vsak s svojimi instrumenti, implementira na ravni »vsakdanjega življenja«.

Pojem »države« zajema državne organe (zakonodajne, izvršilno-upravne in sodne) in vse druge osebe javnega prava. To so zlasti osebe javnega prava, ki jih je ustanovila vlada, nosilci javnih pooblastil, pa tudi občine. Jasno pa je, da ustava z navedeno določbo ne nastavlja oseb zasebnega prava. Ustava sicer še posebej pooblašča zakonodajalca (ta določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti), ker je, glede na to, da določanje pogojev in načinov opravljanja dejavnosti, pogosto pomeni (dopustno) poseganje v (tudi ustavno zavarovane) pravice, logično.

Predmet ustavnega varstva pa ni zgolj človekovo (neposredno) okolje, temveč celotna narava, torej vse, kar človeka na tem planetu obkroža. Gre za živa bitja (živali in rastline), prav tako pa tudi za neživo naravo (vode, mineralne snovi, zrak, zemljišča). Prav tako cilj varstva ni le človekovo zdravje, temveč tudi zdravje drugih živih bitij oz. ohranjanje naravnega ravnovesja (Pličanič, 2003).

2.3.3 Ekološka funkcija lastnine

Ustava od države (od zakonodajalca) zahteva, da zaradi zagotavljanja zdravega življenjskega okolja (ohranitve naravnega ravnovesja), opredeli tudi meje lastninske svobode. To določa prvi odstavek 67. člena. Uresničevanje te naloge pa pogosto pomeni omejevanje lastninske in drugih premoženjskih pravic.

Omenjena določba ustave ima za uveljavitev načela naravno ravnovesje ohranjajočega razvoja v pravnem redu in seveda v realnem življenju izjemen pomen. Skladno z ustavnim pooblastilom namreč zakonodajalec določa vsebino in meje lastnine, pri čemer izhaja iz temeljnega kriterija, to je ohranitve naravnega ravnovesja.

Zakonodajalčevo določanje vsebine in meje lastnine pa pogosto pomeni celo vrsto omejitev lastninske svobode, ki se lahko nanašajo na obveznost nekaj trpeti ali pa od lastnika zahtevajo aktivno ravnanje.

Pri določanju vsebine in meje lastnine je pomembno omeniti razmerje med zakonskim določanjem načina uživanja lastnine ter dopustnimi posegi vanjo. Zakonsko določanje načina uživanja lastnine še ne predstavlja posega vanjo, čeprav ima pogosto za posledico takšno ali drugačno omejevanje lastninske svobode oz. krčenje lastnikovega »manjvrednega« prostora. Ker ne gre za poseg v lastnino, lastnik ni upravičen do odškodnine. Vprašanje, ki se v zvezi s tem zastavlja, je vprašanje meje. Zakonodajalčevo pooblastilo določanja načina uživanja lastnine, ki ima za posledico omejitev lastninske svobode in jih mora lastnik trpeti brez odškodnine, ima neko mejo. Ko pa je ta meja presežena, gre za poseg v lastnino (t.i. razlaščajóči poseg), ki je lahko dopusten, če izpolnjuje stroge kriterije, ki jih je razvila ustavnosodna praksa. Ustava sama meje ne določa.

Ustava z uvedbo ekološke vezanosti lastnine ni le razširila polja možne vezanosti lastnine (še) z razlogi varstva okolja (ohranitve naravnega ravnovesja), temveč, v povezavi z določbo drugega odstavka 72. člena ustave (ki državi nalaga skrb za zdravo življenjsko okolje oz. skrb za ohranitev naravnega ravnovesja), državi pravzaprav nalaga obveznost, da (tudi) z določanjem načina uživanja lastnine skrbi za zdravo življenjsko okolje oz. ohranitev naravnega ravnovesja. Ne gre torej zgolj za pooblastilo zakonodajalcu, da lahko določi način

uživanja lastnine zaradi interesov varstva okolja (ohranitev naravnega ravnovesja), temveč za njegovo obveznost. Naloga države je torej aktivno določati okvire človekovim odnosom z drugimi deli narave. To pa poleg določanja pogojev za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti, kar smo obravnavali zgoraj, pomeni tudi določanje načinov uživanja lastnine oz. omejevanje njene absolutnosti v razmerju do živali, rastlin in neživega sveta.

Logika vezanosti lastnine temelji na prepričanju, da lastninska pravica kot posebna oblika materialnega varstva človekove svobode mora imeti ustrezno ustavno varstvo, da pa posameznikova svoboda na premoženjskem področju ne more biti neomejena, vezana le na posameznika – lastnika, temveč se morajo pri izvrševanju te pravice upoštevati tudi interesi drugih članov skupnosti. Zato je določbo o ekološki funkciji lastnine treba razumeti širše – nanaša se tudi na upoštevanje interesov drugih delov narave (zlasti seveda živih bitij, torej živali in rastlin). Interes drugih delov narave, ki je torej ustavnopravno varovan, je preživetje vrste.

S to določbo ustava zagotavlja tudi varstvo novega elementa lastnine, to je lastnikovega pričakovanja, da bo njegova lastnina (ta element lastnine se nanaša na zemljišče) ostala neonesnažena oziroma, da bo ostala v zdravem življenjskem okolju. V tem okviru lahko lastnik zemljišča, ki je onesnaženo, pričakuje tudi, da se bo stanje popravilo.

Temeljni pravni instrument uveljavitve ekološke funkcije lastnine v realnosti je prostorski planski akt. Ta je namreč tisti pravni akt, ki je podlaga za gradnje oz. za »posege v prostor«. Prav gradnje različnih objektov in njihovo delovanje so danes ključni vir pretiranega obremenjevanja okolja. Zato je prostorski planski akt tisti pravni akt, v katerega bi se morali glede konkretne lastnine prenesti z zakonom določeni načini in meje uživanja lastnine, ki jih narekuje varstvo okolja oziroma ohranitev naravnega ravnovesja. Vsi prostorski planski akti, ne glede na to, ali jih sprejema Državni zbor, Vlada ali lokalne skupnosti bi torej, glede na svojo vlogo v pravnem sistemu (dajejo pravno podlago za gradnje) morali biti eden temeljnih instrumentov za izvrševanje omenjene naloge (Pličanič, 2003).

2.3.4 Pravica do zdravega življenjskega okolja

Ustava v prvem odstavku 72. člena določa, da ima vsakdo v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja.

Vprašanje, ki se zastavlja v zvezi s to pravico, je, ali gre za eno temeljnih človekovih pravic, ki jim ustava zagotavlja ustavno varstvo. To vprašanje se pojavlja le zato, ker ta pravica ni uvrščena v II. poglavje ustave, v katerem ustava sicer ureja človekove pravice in temeljne svoboščine, temveč v III. poglavje, v katerem ustava ureja gospodarska in socialna razmerja. Nekateri avtorji ji odrekajo naravo temeljne človekove pravice tudi zato, ker ustava zakonodajalcu nalaga, da predpiše način njenega uresničevanja.

Stališče ustavnega sodišča je, da je mogoče z ustavno pritožbo varovati tudi ustavne pravice, ki niso uvrščene v poglavje o temeljnih človekovih pravicah in svoboščinah. Ne glede na to, ali obravnavano pravico uvrstimo v sklop temeljnih pravic, ji torej, glede na ustavnosodno prakso, ustava zagotavlja varstvo. Ustava v drugem odstavku 15. člena določa, da je z zakonom mogoče predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa ustava, ali če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine. V obravnavanem primeru je torej ustava sama predvidela, da bo zakon predpisal način uresničevanja te pravice. Ker ustava tudi za nekatere pravice iz II. poglavja predvideva zakonsko ureditev načina njihovega uresničevanja, takšna določba prvega odstavka 72. člena ustave ne more biti argument proti uvrstitvi obravnavane pravice v sklop človekovih pravic. Glede na omenjeno torej lahko ugotovimo, da gre pri pravici do zdravega življenjskega okolja za ustavno varovano pravico.

Seveda omenjena določba ustave ne pomeni, da je dolžnost narave vsakomur zagotoviti »zdravo življenjsko okolje«, kar bi pomenilo izključiti vse rizike, ki izvirajo iz človekovih odnosov z naravo. Kot smo že ugotavljali zgoraj, bi bilo smiselno kot obveznost države opredeliti »minimalni ekološki standard«, ki ga je dolžna zagotavljati država. Takšna opredelitev bi se lahko z razvojem spreminjala (širila). S takšno opredelitvijo bi bil določen sodno iztožljiv obseg pravice do zdravega življenjskega okolja. Posamezniki bi imeli v tem obsegu sodno varstvo v razmerju do države in sicer varstvo rednega sodstva, če bi

posamezniku nastala škoda, ker država ne bi zagotavljala »minimalnega ekološkega standarda«.

V primeru, ko posameznikovo pravico do zdravega življenjskega okolja ogrožajo drugi posamezniki, pa ima posameznik sodno varstvo skladno s 15. členom Zakona o varstvu okolja (s tožbo lahko slovenski državljan ali organizacija zahteva od nosilca prekomernega posega v okolje, zaradi katerega grozi poškodba okolja, da ustavi poseg v okolje); stvarnopravno sodno varstvo pred emisijami v okviru sosedskega prava, skladno s 75. členom Stvarnopravnega zakonika (s tožbo lahko lastnik zemljišča od lastnika sosednjega zemljišča zahteva opustitev emisij) in obligacijskopravno varstvo, skladno s 133. členom Obligacijskega zakonika (s tožbo lahko vsakdo zahteva od obratovalca, da odstrani vir škodne nevarnosti za okolje).

Določba prvega odstavka 72. člena ne zajema le »zdravega življenjskega okolja«, temveč »ohranjeno naravno ravnovesje«.

Naravno ravnovesje opredeljuje Zakon o ohranjanju narave v 3. členu kot stanje medsebojno uravnoveženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in njihovimi habitati. Zakon še določa, da je naravno ravnovesje porušeno, če poseg uniči številčno ali kakovostno strukturo življenjske združbe rastlinskih ali živalskih vrst, okrni ali uniči njihove habitate, uniči ali spremeni sposobnosti delovanja ekosistemov, prekine medsebojno povezanost posameznih ekosistemov ali povzroči precejšnjo osamitev posameznih populacij.

Navedena zakonska določba predstavlja, skupaj z vrsto drugih določb navedenega zakona, zakona o varstvu okolja in vrste drugih zakonskih predpisov, temelj za določitev vsebine oziroma obsega obravnavane pravice. Vsebina obravnavane pravice je na ta način določljiva.

Iz pravice do zdravega življenjskega okolja (ohranjenega naravnega ravnovesja) izhaja človekova dolžnost ohranjati zdravo življenjsko okolje (naravno ravnovesje). Ustava sicer v zvezi z »zdravim življenjskim okoljem« takšne dolžnosti ne določa.

Pomembno je omeniti tudi določbe 118. in 137. člena Zakona o ohranjanju narave, iz katerih posredno prav tako izhaja priznanje pravic drugim delom narave. Zakon v 118. členu

pooblašča Zavod za varstvo narave (gre za organizacijo, pristojno za opravljanje obsežnega sklopa nalog, povezanih z ohranjanjem narave), da zastopa »interese ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot« v vseh upravnih in sodnih postopkih, katerih predmet so sestavine biotske raznovrstnosti, naravne vrednote ali zavarovana območja. Podobna je določba tretjega odstavka 137. člena, ki društva s statusom v javnem interesu pooblašča za zastopanje »interesov ohranjanja narave« v vseh upravnih in sodnih postopkih. Posebnega pomena je možnost zastopanja »interesov narave« v sodnih postopkih, torej tudi v postopku pred Ustavnim sodiščem. S tem je zakonodajalec tudi živalskim in rastlinskim vrstam zagotovil ustavnosodno varstvo. Pri tem je manj pomembno, ali imajo živalske in rastlinske vrste ustavnosodno varstvo zato, ker jim priznavamo »pravice« ali zgolj »interese« (Pličanič, 2003).

2.4 Razlika med pravom okolja in ekološkim pravom

Človek vpliva na oblikovanje svojega okolja že od rojstva. Dano mu je naravno okolje, katerega sestavni del je. To okolje človeku zagotavlja temeljne življenjske potrebe in je nenadomestljivo. Z druge strani predstavlja okolje za človeka nevarnost, ki jo mora obvladati, da lahko preživi. Ob tem stalno naraščajo v količini in kakovosti človekove potrebe, želje, življenjske navade in interesi, ki se jih ne da neposredno zadovoljiti iz narave. Zato človek oblikuje lastno okolje, pri čemer je nujno navezan na naravne elemente – zrak, voda in tla v vseh pojavnih oblikah, rastline, živali, kar vse tudi kultivira na številne načine. Človek sam oblikuje nove stvari, seveda zopet iz elementov narave ali z njihovo pomočjo, gradi hiše, vasi, mesta, prometnice, jezove, proizvaja naprave vseh vrst, potrošne materiale, kemične proizvode itd. Ta tisočletja stara kultura in civilizacija spreminja naravno okolje, posega v njegovo strukturo in ustvarja medsebojno različno učinkovanje. Tako nastaja enotnost naravnih in po človeku ustvarjenih elementov, ki rabijo človeku glede na njihovo funkcionalnost. Naravni elementi predstavljajo »primarni sistem«, po človeku ustvarjeni pa »sekundarni sistem«. Naravni (primarni) elementi imajo lasten pomen in obstoj vse dotlej, dokler predstavljajo življenje, zlasti živalski in rastlinski svet v najširšem pomenu besede. Ob tem nastajajo neizogibni konflikti, če človek uresničuje svoje želje (potrebe) ne glede na pogoje in možnosti naravnih elementov.

Že zdavnaj je čezmerna uporaba in izraba naravnih elementov okolja vodila k rušenju tega sveta, tako z erozijami, z nastajanjem kraških območij, puščav ipd. Dolgo časa ni bilo občutneje prizadeto razmerje med naravnimi in po človeku ustvarjenimi elementi. Razvoj tehnično-industrijske civilizacije je našel tudi ta razmerja s tem, ko je bil naravni element zapostavljen in tudi hudo oškodovan. Ne gre le za čezmerno rabo naravnih elementov kot v prejšnjih časih, temveč že za njihovo uničevanje. Naravne elemente so šteli kot poljubno dane in so jih uporabljali glede na trenutne potrebe, z druge strani pa so v naravo tudi odlagali neželene materiale in ji s tem škodili (odpadki ipd.). Gozd je bil nerazsodno uporabljen za pridobivanje lesa, travniki za gradnjo naselij, jame za odlaganje odpadkov, reke za odplake, tla kot proizvodno sredstvo, zlasti za pridobivanje surovin. Naravni elementi so postali preobremenjeni in odrinjeni, kolikor je to bilo potrebno za razvoj po človeku ustvarjenega okolja. Z neposrednimi posegi in medsebojnimi učinkovanji je prišlo do take intenzivnosti, da je funkcijska sposobnost zraka, vode in tal motena, v določenih primerih in območjih celo uničena. Določene vrste rastlin in živalskega sveta so bile uničene, mnoge pa so ogrožene. Sekundarni sistem ogroža primarnega in s tem onemogoča med njima uveljavljanje ustreznega ravnotežja.

V pravo okolja bo torej treba vključiti naravno in po človeku ustvarjeno okolje. Primarno je vprašanje naravnega okolja, ki ga je treba zavarovati pred človekovimi negativnimi posegi, s tem pa se moramo posledično lotevati tudi elementov, ki jih ustvarja človek, saj prav ti močno posegajo v celotni sistem.

Žgoči problemi narekujejo sprejemanje obrambnih ukrepov, ki morajo dobiti nove dimenzije. Poleg varovalnih ukrepov je treba uvajati ukrepe, ki bodo zagotovili racionalno gospodarjenje, obnovo uničenih ali ogroženih okolij in načrtovanje vseh ravnanj, ki so usmerjena v okolje. Z racionalnim gospodarjenjem je treba poseči zlasti na neobnovljive vire, jih zagotoviti še prihodnjim generacijam in zato iskati substitucijske vire. Z obnovo in vzpostavljanjem v prejšnje stanje je treba izgubljene naravne elemente v čim večjem obsegu nadomestiti, bodisi s ponovnim vnašanjem avtohtonega rastlinskega in živalskega sveta ali z ustreznimi sorodnimi vrstami. Načrtovanje mora obseči iskanje ravnotežja med naravnim in umetnim okoljem, preprečevati in zmanjševati ogrožanje, škodo, zlasti pa uničevanje, s čimer naj bi bili doseženi rezultati za naravo in človeka kot njen sestavni del. Obramba, racionalno gospodarjenje, vzpostavljanje v prejšnje stanje in načrtovanje mora biti cilj, da se ohrani funkcionalnost okolja. Funkcionalna sposobnost je obravnavana predvsem z vidika človeka,

gre za antropološko usmeritev. Vzpostavljanje v prejšnje stanje zahteva uveljavitev ekocentrične komponente, saj ima narava lastno stanje in bit, neodvisno od njenih funkcij za človeka, lastne »vrednote« in lastno upravičenost eksistence. Zato ne morejo biti ukrepi namenjeni le varovanju človekovih interesov, temveč tudi varovanju narave, katere sestavni del je človek (Šinkovec, 1994).

Skratka pri pravu okolja gre za človekovo neposredno okolje, ki ga moramo vzdrževati, ker služi človeku. Za razliko od prava okolja pa ekološko pravo ureja človekove odnose z živalmi, rastlinami in neživim svetom, kar je opisano že v prejšnjem poglavju.

3 OMEJITEV LASTNINSKE PRAVICE NA NEPREMIČNINAH

Omejitev lastninske pravice na nepremičninah obravnavajo naslednji zakoni:

- ❖ Zakon o urejanju prostora (Ur. l. RS, št. 110/2002),
- ❖ Zakon o vodah (Ur. l. RS, št. 67/2002),
- ❖ Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS, št. 56/1999, 31/2000 – popravki, 119/2002 in 41/2004),
- ❖ Zakon o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 41/2004) in
- ❖ Zakon o rudarstvu (Ur. l. RS, št. 56/1999).

3.1 Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1)

Po zakonu o urejanju prostora se lastninska pravica na nepremičnini lahko odvzame proti odškodnini ali nadomestilu v naravi (razlastitev) ali omeji s pravico uporabe za določen čas, kakor tudi obremeni z začasno ali trajno služnostjo. To pa je dopustno le v javno korist in pod pogojem, da je za dosego javne koristi nujno potrebna in da je javna korist razlastitvenega namena v sorazmerju s posegom v zasebno lastnino. Ni pa dopustno v primeru, če država oziroma občina razpolaga z drugo ustrežno nepremičnino za dosego istega namena.

3.1.1 Razlastitev

Na podlagi prej omenjenih pogojev se nepremičnina lahko razlasti za naslednje namene:

- ❖ za gradnjo ali prevzem objektov oziroma zemljišč gospodarske javne infrastrukture;
- ❖ za gradnjo ali prevzem objektov oziroma zemljišč za potrebe obrambe države, državnih rezerv, varnosti državljanov in njihovega premoženja ter varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami;
- ❖ za rekonstrukcije in rušitve po predpisih o graditvi objektov na objektih iz prvih dveh točk..

Javna korist za te nepremičnine je izkazana, če so predvidene v državnem oziroma v občinskem lokacijskem načrtu. V primerih iz tretje točke pa se šteje, da je javna korist izkazana tudi, kadar je načrtovana rekonstrukcija oziroma rušitev v skladu s prostorskim redom občine.

Prav tako se nepremičnina lahko razlasti za naslednje namene:

- ❖ za gradnjo ali prevzem objektov ali zemljišč za potrebe izvajanja javnih služb na področju zdravstva, vzgoje, šolstva, kulture, znanosti in raziskovanja ter socialnega varstva;
- ❖ za gradnjo socialnih in neprofitnih stanovanj;
- ❖ za rekonstrukcije in rušitve po predpisih o graditvi objektov na objektih iz prvih dveh točk.

V teh primerih mora vlada oziroma občinski svet poleg že prej navedenih pogojev s sklepom tudi ugotoviti, da je gradnja oziroma rekonstrukcija predvidena v javno korist.

Ne glede na vse te določbe, se nepremičnine lahko razlastijo za namene, ki jih določajo drugi zakoni. V tem primeru se za postopek razlastitve in omejitve lastninske pravice ter za odškodnino uporabljajo določbe tega zakona, če zakon ne določa drugače (Ur. l. RS, št. 110/2002, 93. člen).

Razlastitvena upravičenca sta lahko država in občina. Država, če se razlastitev izvaja za prej omenjene namene gradnje iz državne pristojnosti ter na podlagi državnega lokacijskega načrta ali lokacijskega načrta občine in države za prostorsko ureditev skupnega pomena oz. občina, če se razlastitev izvaja za prej omenjene namene gradnje iz občinske pristojnosti ter na podlagi občinskega lokacijskega načrta ali prostorskega reda občine.

Razlastitveni zavezanec je fizična ali pravna oseba, ki ima v lasti nepremičnino, ki je predmet razlastitve (Ur. l. RS, št. 110/2002, 94. člen). Lahko pa je tudi oseba javnega prava, razen države.

Če je razlastitveni zavezanec občina ali druga oseba javnega prava in se nepremičnina uporablja za javne namene, se pri razlastitvi tehta javna korist, ki se zasleduje z razlastitvijo,

in javna korist, ki se ugotavlja z uporabo nepremičnine pred razlastitvijo (Ur. l. RS, št. 110/2002, 94. člen)

3.1.1.1 Razlastitveni postopek

Postopek za razlastitev se začne z vložitvijo zahteve razlastitvenega upravičenca (Ur. l. RS, št. 110/2002, 95. člen), ki jo mora vložiti najkasneje v roku štirih let po uveljavitvi prostorskega akta, ki je podlaga za razlastitev. Prav tako sme vložiti predlog za razlastitev, če v roku 30 dni po vročitvi ponudbe za odkup lastniku nepremičnine ni uspel pridobiti nepremičnine s sklenitvijo pogodbe.

Zahtevi za razlastitev je potrebno priložiti:

- ❖ seznam nepremičnin, predlaganih za razlastitev z njihovimi podatki iz zemljiškega katastra oz. katastra stavb in zemljiške knjige,
- ❖ izvleček iz ustreznega prostorskega akta, ki je podlaga razlastitvi,
- ❖ razlastitveni elaborat z utemeljitvijo javne koristi in obrazložitvijo njene pravne podlage,

V elaboratu mora biti natančno določen obseg nepremičnin, glede katerih je predlagana razlastitev, pri čemer območje predlagane razlastitve ne sme presegati meje, določene z lokacijskim načrtom. Če je za izvedbo razlastitve potrebna parcelacija nepremičnine, mora razlastitveni elaborat vsebovati tudi načrt parcelacije oz. natančen opis predvidene parcelacije.

- ❖ roke izvajanja del, zaradi katerih je predlagana razlastitev,
- ❖ ponudbo.

O zahtevah za razlastitev odločajo v upravnem postopku na prvi stopnji upravne enote ter na drugi stopnji ministrstvo za prostor, razen če je z drugim zakonom določena drugačna ureditev (Ur. l. RS, št. 110/2002, 96. člen).

Če razlastitveni zavezanec v postopku razlastitve ugotovi, da bi z razlastitvijo dela njegovih nepremičnin zanj izgubila gospodarski pomen tudi lastninska pravica na ostalem delu njegovih nepremičnin, lahko zahteva, da razlastitveni upravičenec prevzame v last tudi te

nepremičnine (Ur. l. RS, št. 110/2002, 99. člen). Pri tem mora vložiti zahtevo pri upravnem organu, ki vodi postopek razlastitve, le – ta pa mora o tem odločiti hkrati z odločitvijo o razlastitvi.

Pomembno je omeniti tudi omejitve pravnega prometa. Pri prvem sklopu omenjenih namenov razlastitve upravni organ o začetku razlastitvenega postopka izda odločbo, v kateri ugotovi ali je javna korist izkazana in odloči o uvedbi postopka razlastitve. Pri drugem sklopu omenjenih namenov razlastitve pa upravni organ ugotovi, ali je gradnja oz. rekonstrukcija predvidena v javno korist in ob izpolnjenem pogoju z odločbo dovoli uvedbo postopka razlastitve. O pritožbi zoper to odločbo odloča ministrstvo za prostor.

Začetek razlastitvenega postopka se zaznamuje v zemljiški knjigi na podlagi prej omenjene odločbe, ki jo upravni organ po uradni dolžnosti pošlje zemljiški knjigi.

Dokler razlastitveni postopek ni pravnomočno končan, ni dopusten promet z nepremičnino ali njeno bistveno spreminjanje, razen prodaje razlastitvenemu upravičencu oz. prodaje tretji osebi, če se razlastitveni upravičenec s tem strinja. Pravni posel, sklenjen v nasprotju s to določbo, je ničen (Ur. l. RS, št. 110/2002, 100. člen) .

Na podlagi prej omenjenega predloga za razlastitev upravni organ z odločbo lahko dovoli izvedbo postopka za ureditev mej, parcelacije, merjenj, raziskav terena in drugih pripravljalnih del na nepremičninah predvidenih za razlastitev.

V primeru, da upravni organ pravnomočno zavrne zahtevo za razlastitev, geodetska uprava na zahtevo razlastitvenega zavezanca odpravi odločbo o parcelaciji, predlagatelj razlastitve pa mora odpraviti vse posledice pripravljalnih del ali pa, če to ni mogoče, izplačati razlastitvenemu zavezancu odškodnino za vso dejansko škodo (Ur. l. RS, št. 110/2002, 101. člen). Odškodnino na predlog razlastitvenega zavezanca odmeri sodišče v nepravdnem postopku.

Upravni organ odloči o razlastitvi z odločbo po izvedenem upravnem postopku. Če se zahtevi ugodi ali delno ugodi, morajo biti v odločbi natančno navedene nepremičnine, ki se razlašajo. Z odločbo se določijo tudi roki, v katerih je dolžan razlastitveni upravičenec pričeti z gradnjo objekta oz. objektov, zaradi katerih je bila razlastitev predlagana (Ur. l. RS, št. 110/2002, 102. člen). Prav tako se lahko določi tudi rok ali datum za prevzem razlašene

nepremičnine, če se o njem dogovorijo stranke postopka. O pritožbi zoper to odločbo odloča ministrstvo za prostor.

Razlastitveni upravičenec pridobi lastninsko pravico na razlaščenih nepremičninah s pravnomočno odločbo o razlastitvi ali na podlagi pravnomočne odločbe oz. sporazuma o odškodnini oz. nadomestilu, sklenjenega v obliki notarsko overjene listine. Posest na teh nepremičninah pa lahko prevzame šele, ko plača odškodnino oz. zagotovi razlaščencu posest na nadomestni nepremičnini oz. po datumu, določenem v odločbi o razlastitvi, kadar ga odločba določa.

V primeru, da se razlastitev zahteva za namene, ki terjajo hitro pridobitev nepremičnin, mora biti razlog izbire in potreba uporabe nujnega postopka dodatno obrazložen in utemeljen. O tej zadevi upravni organ odloča prednostno, pritožba zoper to odločbo pa ne zadrži prenosa lastninske pravice in pridobitve posesti, razen če drugi zakon to določa drugače. Prav tako upravni organ odloči o odškodnini oz. nadomestilu, če v okviru razlastitvenega postopka razlastitveni upravičenec in zavezanec skleneta sporazum o tem, ali napoti stranki na sodišče za odmero odškodnine v nepravdnem postopku, v primeru spora o pravici do odškodnine pa stranke napoti na pravdo.

3.1.1.2 Odškodnina in nadomestna nepremičnina

Za razlaščeno nepremičnino lastniku pripada ustrezna odškodnina oz. enakovredna nadomestna nepremičnina.

Odškodnina obsega vrednost nepremičnin glede na njeno dejansko rabo in stranske stroške, povezane z razlastitvijo, kot so selitveni stroški, izgubljeni dobiček za čas selitve in morebitno zmanjšano vrednost preostale nepremičnine (Ur. l. RS, št. 110/2002, 105. člen). V primeru, da razlaščenec noče sprejeti odškodnine, lahko razlastitveni upravičenec izpolni svojo obveznost s položitvijo odškodnine pri sodišču.

Upravni organ pozove razlastitvenega upravičenca in razlaščenca, da skleneta sporazum o odškodnini oz. nadomestilu najkasneje v 15. dneh po pravnomočnosti odločbe o razlastitvi. V njem morajo biti določeni zlasti oblika in višina odškodnine, rok, v katerem je razlastitveni

upravičenec dolžan izpolniti svojo odškodninsko obveznost in prevzeti razlaščno nepremičnino, ali izročiti nadomestno nepremičnino. Podan je lahko na zapisnik pri upravnem organu, ki vodi postopek razlastitve. Le – ta pa po prejemu sporazuma na zapisnik izda odločbo, v katero vključi vsebino sporazuma.

Odločba se lahko izpodbija samo iz razlogov, iz katerih se po zakonu o splošnem upravnem postopku lahko izpodbija poravnava, vendar to ne zadrži izvršitve (Ur. l. RS, št. 110/2002, 106. člen).

Če v dveh mesecih po pozivu ni sklenjen sporazum o odškodnini oz. nadomestilu, lahko razlastitveni upravičenec ali razlaščenec vloži predlog za odmero odškodnine oz. določitev nadomestila v nepravdnem postopku na pristojnem sodišču (Ur. l. RS, št. 110/2002, 106. člen).

3.1.1.3 Druge stvarne pravice

V odločbi o razlastitvi je potrebno navesti, ali stvarne pravice na nepremičnini in pravice iz najemne oz. zakupne pogodbe ugasnejo. Pravice lahko ugasnejo samo, če predlagatelj razlastitve to posebej zahteva. V tem primeru upravni organ ugotovi, ali je ugasnitev pravic nujno potrebna in sorazmerna z javno koristjo, ki se zasleduje z razlastitvijo (Ur. l. RS, št. 110/2002, 108. člen).

Za postopek določitve odškodnine oz. nadomestila za odvzete stvarne in obligacijske pravice se uporabljajo določbe, ki veljajo za določitev odškodnine oz. nadomestila za razlaščno nepremičnino (Ur. l. RS, št. 110/2002, 108. člen), kar je opisano v prejšnjem poglavju.

V primeru, da pa je na razlaščni nepremičnini ustanovljena hipoteka, prevzame razlastitveni upravičenec subsidiarno odgovornost za zavarovano terjatev (Ur. l. RS, št. 110/2002, 108. člen).

3.1.2 Omejitev lastninske pravice

Lastninska pravica na nepremičnini se lahko za prej omenjene namene omeji s pravico uporabe za določen čas (začasna uporaba). Za ustanovitev te pravice se uporabljajo določbe, ki veljajo za razlastitev.

Prav tako se lastninska pravica na nepremičnini lahko začasno ali trajno obremeni s služnostjo v javno korist, če je to nujno potrebno za postavitve omrežij in objektov gospodarske javne infrastrukture in njihovo nemoteno delovanje.

Ustanovitev služnosti lahko predlaga država, občina oz. izvajalec javne službe (Ur. l. RS, št. 110/2002, 110. člen).

Upravičenec mora lastniku pred vložitvijo zahteve za ustanovitev služnosti ponuditi sklenitev pogodbe o ustanovitvi služnosti.

Zahtevi je potrebno priložiti:

- ❖ podatke o nepremičnini iz zemljiškega katastra oz. katastra stavb,
- ❖ izpisek iz zemljiške knjige,
- ❖ izvleček iz lokacijskega načrta oz. iz prostorskega reda občine, če se služnost ustanavlja na njegovi podlagi,
- ❖ obrazložitev javne koristi,
- ❖ opredelitev trajanja in načina služnosti oz. začasne pravice uporabe,
- ❖ ponudbo za sklenitev pogodbe o služnosti ali začasni uporabi.

O zahtevi za ustanovitev služnosti odloči upravni organ z odločbo. O pritožbi zoper to odločbo odloča ministrstvo za prostor, razen če je z drugim zakonom določeno drugače (Ur. l. RS, št. 110/2002, 110. člen). Odločba o ustanovitvi služnosti v javno korist se lahko izvrši, ko postane pravnomočna, razen če upravni organ ugotovi, da gre za nujni primer, ki je opisan v poglavju 3.1.1.1 Razlastitveni postopek.

V primeru ustanovitve služnosti lastniku pripada odškodnina, ki obsega zmanjšano vrednost nepremičnine ali dejansko škodo in izgubljeni dobiček. O tem odloča sodišče na predlog prizadetega lastnika (Ur. l. RS, št. 110/2002, 110. člen).

3.1.3 Vrnitev nepremičnine, ukinitvev služnosti v javno korist ter ukinitvev pravice uporabe

Če razlastitveni upravičenec v roku, ki je določen v odločbi, ne zagotovi začetka gradnje objekta ali objektov, zaradi katerih je bila razlastitev predlagana, lahko razlaščenec zahteva vrnitev nepremičnine pri upravnem organu na prvi stopnji, ter na drugi stopnji ministrstvo za prostor, razen če je z drugim zakonom določena drugačna ureditev. Pod temi pogoji lahko prejšnji lastnik v primeru sklenitve pogodbe o prodaji oz. nakupu nepremičnine razdre pogodbo.

O vrnitvi nepremičnine se lahko razlastitveni upravičenec in razlaščenec sporazumeta, pri čemer se glede odličnosti sporazuma uporabljajo določbe, ki so opisane v poglavju 3.1.1.2 Odškodnina in nadomestna nepremičnina. V nasprotnem primeru odloča o tem upravni organ, ki v primeru, da zahtevi ugodi, odloči tudi o vrnitvi nadomestnih nepremičnin ali plačilu odškodnine z zakonitimi zamudnimi obrestmi. Če je vrednost teh nepremičnin sporna zaradi povečanja ali zmanjšanja vrednosti, upravni organ napoti stranki na sodišče, ki o plačilu in odmeri odškodnine odloča v nepravdnem postopku.

V primeru, da se izkaže, da pravica začasne uporabe ali služnost v javno korist ni več nujno potrebna za izvedbo namena, zaradi katerega je bila ustanovljena, upravni organ na predlog lastnika oz. upravičenca to pravico ukine z odločbo. Prav tako se odločba o razlastitvi na zahtevo razlaščenca odpravi, če razlastitveni upravičenec ne plača ali položi odškodnine oz. ne zagotovi nadomestne nepremičnine v enem letu po:

- ❖ izdaji odločbe o sporazumno določeni odškodnini oz. nadomestilu,
- ❖ sklenitvi sporazuma pred notarjem,
- ❖ pravnomočni odločitvi o odmeri odškodnine na sodišču.

3.2 Zakon o vodah

3.2.1 Naravno vodno javno dobro lokalne skupnosti

Lokalna skupnost lahko zaradi omogočanja splošne rabe voda določi, da se status naravnega vodnega javnega dobra vzpostavi tudi na delu priobalnega zemljišča celinskih voda. Ta zemljišča pa si mora lokalna skupnost predhodno pridobiti v last s pravnim poslom ali v javno korist predlagati njihovo razlastitev po predpisih, ki urejajo razlastitev (ZUreP). Ne glede na določbe, ki urejajo vrstni red predkupnih upravičencev po drugih zakonih ima lokalna skupnost predkupno pravico na teh zemljiščih kot prva predkupna upravičenka. Javna korist je izkazana, če je razlastitev lastnika zemljišča potrebna zaradi omogočanja splošne rabe voda.

Status naravnega vodnega javnega dobra zemljišča pridobijo z odločbo, ki jo izda pristojni organ lokalne skupnosti. Status pa zemljišču preneha, če lokalna skupnost ugotovi, da zemljišče trajno ni več potrebno za omogočanje splošne rabe vode, pristojni organ lokalne skupnosti pa o tem izda odločbo. Ta odločba pa je tudi podlaga za izbris statusa naravnega vodnega javnega dobra iz zemljiške knjige, ki se izvede po uradni dolžnosti.

Lokalna skupnost ob določitvi statusa naravnega vodnega javnega dobra lahko podrobneje določi tudi način in pogoje splošne rabe le-tega.

Posebna raba naravnega vodnega javnega dobra je na območju, ki ga določi lokalna skupnost, mogoča le ob soglasju pristojnega organa lokalne skupnosti (Ur. l. RS, št. 67/2002, 16. člen).

3.2.2 Naravno morsko javno dobro lokalne skupnosti

Za naravno morsko javno dobro lokalne skupnosti veljajo enake določbe kot za naravno vodno javno dobro iz prejšnjega poglavja..

3.2.3 Omejitve in odvzem lastninske pravice na vodnih, priobalnih in drugih zemljiščih

Zaradi varstva vodnega režima, omogočanja splošne rabe vodnega ali morskega dobra ter izvajanja javnih služb po tem zakonu je lastnik ali drug posestnik vodnega, priobalnega ali

drugega zemljišča dolžan trpeti omejitve, skladno z določbami tega zakona (Ur. l. RS, št. 67/2002, 36. člen).

Zaradi teh razlogov se lahko lastninska ali druga stvarna pravica na teh zemljiščih ali vodnem objektu ali napravi v javno korist odvzame ali omeji v primerih, ki jih določa ta zakon in na način ter pod pogoji, ki jih določajo predpisi, ki urejajo razlastitev (ZUreP).

Zaradi odvajanja voda z zemljišča ali dovajanja vode na zemljišče se sme v korist tega zemljišča ustanoviti služnostna pravica odvajanja ali dovajanja vode čez sosednja zemljišča (Ur. l. RS, št. 67/2002, 36. člen).

Druga zemljišča so zemljišča na varstvenih ali ogroženih območjih po tem zakonu in zemljišča, na katerih se izvaja raziskovanje voda ali so potrebna za izvajanje vodne pravice.

3.3 Zakon o ohranjanju narave

Omejitev lastninske pravice na nepremičninah v tem zakonu je opisana v poglavju 6.2.5.3 Razlastitev, omejitev lastninske pravice in odškodnina.

3.4 Zakon o varstvu okolja

Omejitev lastninske pravice na nepremičninah v tem zakonu je opisana v poglavju 5.4.1 Spremljanje stanja okolja.

3.5 Zakon o rudarstvu

Lastnik ali uporabnik zemljišča na ali pod katerim se nahaja mineralna surovina in lastnik ali uporabnik pristopnega zemljišča je zaradi zagotovitve izvajanja rudarske pravice dolžan trpeti omejitve svojih pravic, skladno z določbami tega zakona. Zaradi teh razlogov se lahko lastninska ali druga stvarna pravica na prej omenjenem zemljišču ali druge nepremičnine v javno korist odvzame ali omeji v primerih in pod pogoji, ki jih določa ta zakon ter na način in po postopku, ki ga določa zakon, ki ureja razlastitev (ZUreP).

V primeru , ko nosilec rudarske pravice sam ni lastnik zemljišča, ki je s koncesijskim aktom zajeto v raziskovalni oz. pridobivalni prostor oz. ni sam lastnik pristopnega zemljišča, mora

pridobiti to zemljišče s pravnim poslom, sklenjenim z lastnikom tega zemljišča (Ur. l. RS, št. 56/1999, 33. člen).

Če lastnik zemljišča pisno ponudbo nosilca rudarske pravice za sklenitev pravnega posla oziroma sporazumno omejitev lastninske ali druge stvarne pravice na tem zemljišču pisno zavrne ali nanjo v 30 dneh od prejema ne odgovori, lahko nosilec rudarske pravice pošlje ministrstvu, pristojnem za rudarstvo, pobudo za omejitev ali odvzem lastninske pravice lastniku tega zemljišča (Ur. l. RS, št. 56/1999, 34. člen). Le-ta se izvede v korist države, če je izkazana javna korist po tem zakonu. Nosilec rudarske pravice mora potem razlaščenca za to plačati odškodnino.

V primeru, da je lastnik prej omenjenega zemljišča država, se šteje, da je nosilec rudarske pravice s pridobitvijo koncesije pridobil soglasje za njegovo uporabo.

Javna korist po tem zakonu je izkazana, če je razlastitev lastnika zemljišča potrebna zaradi izkoriščanja mineralne surovine, ki je edini vir, ali je strateškega pomena za potrebe države, oziroma pretežnega dela prebivalcev na določenem območju, ali je potrebna za izvajanje javne koristi, določene z drugim zakonom in v primerni kakovosti ni zelo razširjena, pa je bila z raziskovanjem ugotovljena njena primerna kakovost in za gospodarsko izkoriščanje zadostna količina, in če je to območje določeno s prostorskim izvedbenim načrtom (Ur. l. RS, št. 56/1999, 35. člen). Odločbo o ugotovitvi javne koristi izda vlada in se vroči imetniku zemljiškopravnih pravic.

Lastninska ali druga stvarna pravica na zemljišču se lahko v korist razlastitvenega upravičenca omeji z ustanovitvijo služnosti prehoda, prevoza ali gradnje rudarskih objektov (Ur. l. RS, št. 56/1999, 36. člen). Prav tako se lahko začasno omeji, če je to potrebno zaradi raziskovanja mineralne surovine, sanacije zemljišč, degradiranih z rudarskimi deli, vzdrževanja rudarskih objektov ali za izvedbo njihove gradnje.

Če razlastitveni upravičenec v enem letu po pravnomočnosti dovoljenja za izvajanje del ugotovi, da nosilec rudarske pravice ni začel z izkoriščanjem mineralne surovine, zaradi katere je bil lastnik zemljišča razlaščen, se na predlog razlaščenca sklep o razlastitvi razveljavi (Ur. l. RS, št. 56/1999, 37. člen).

Če lastnik zemljišča ugotovi, da se na njegovem zemljišču izvajajo rudarska dela z namenom raziskovanja ali izkoriščanja mineralnih surovin, za katera ni dal izvajalcu nobenih soglasij za uvedbo postopka za pridobitev rudarske pravice, je dolžan o tem nemudoma obvestiti rudarsko inšpekcijo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 37.a člen). V nasprotnem primeru, se v primeru uvedbe inšpekcijskega postopka šteje, da je lastnik zemljišča izvajalec rudarskih del pri raziskovanju ali izkoriščanju mineralnih surovin, ki dela izvaja brez rudarske pravice.

4 TEMELJNA NAČELA ZVO IN ZON

4.1 Temeljna načela zakona o varstvu okolja (ZVO)

Zakon o varstvu okolja ureja varstvo okolja pred obremenjevanjem kot temeljni pogoj za trajnostni razvoj in v tem okviru določa temeljna načela varstva okolja, ukrepe varstva okolja, spremljanje stanja okolja in informacije o okolju, ekonomske in finančne instrumente varstva okolja, javne službe varstva okolja in druga z varstvom okolja povezana vprašanja (Ur. l. RS, št. 41/2004, 1. člen).

Namen varstva okolja je spodbujanje in usmerjanje takšnega družbenega razvoja, ki omogoča dolgoročne pogoje za človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter ohranjanje biotske raznovrstnosti (Ur. l. RS, št. 41/2004, 2. člen).

Cilji varstva okolja so zlasti:

- ❖ preprečitev in zmanjšanje obremenjevanja okolja,
- ❖ ohranjanje in izboljševanje kakovosti okolja,
- ❖ trajnostna raba naravnih virov,
- ❖ zmanjšanje rabe energije in večja uporaba obnovljivih virov energije,
- ❖ odpravljanje posledic obremenjevanja okolja, izboljšanje porušenega naravnega ravnovesja in ponovno vzpostavljanje njegovih regeneracijskih sposobnosti,
- ❖ povečevanje snovne učinkovitosti proizvodnje in potrošnje ter
- ❖ opuščanje in nadomeščanje uporabe nevarnih snovi (Ur. l. RS, št. 41/2004, 2. člen).

Za doseganje navedenih ciljev je potrebno:

- ❖ spodbujati proizvodnjo in potrošnjo, ki prispeva k zmanjšanju obremenjevanja okolja,
- ❖ spodbujati razvoj in uporabo tehnologij, ki preprečujejo, odpravljajo ali zmanjšujejo obremenjevanje okolja in
- ❖ plačevati onesnaževanje in rabo naravnih virov (Ur. l. RS, št. 41/2004, 2. člen).

Temeljna načela Zakona o varstvu okolja so:

a) načelo trajnostnega razvoja

Načelo trajnostnega razvoja določa, da morata država in samoupravna lokalna skupnost oz. občina pri sprejemanju politik, strategij, programov, planov, načrtov in splošnih pravnih aktov ter pri izvajanju drugih zadev iz svoje pristojnosti spodbujati takšen gospodarski in socialni razvoj družbe, ki pri zadovoljevanju potreb sedanje generacije upošteva enake možnosti zadovoljevanja potreb prihodnjih in omogoča dolgoročno ohranjanje okolja. Prav zaradi tega morajo biti zahteve varstva okolja vključene v pripravo in izvajanje politik ter dejavnosti na vseh področjih gospodarskega in socialnega razvoja.

b) načelo celovitosti

Načelo celovitosti določa, da morata država in občina pri nalogah omenjenih pri načelu trajnostnega razvoja upoštevati njihove vplive na okolje tako, da prispevajo k doseganju ciljev varstva okolja. Kot merilo za to se upoštevajo človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter preživetje, varstvo pred okoljskimi nesrečami in zdravje ter počutje drugih živih organizmov.

c) načelo sodelovanja

Načelo sodelovanja določa, da država in občina pri svojih nalogah, ki se nanašajo na varstvo okolja, omogočata sodelovanje povzročiteljev obremenitve, izvajalcev javnih služb varstva okolja in drugih oseb, ki opravljajo dejavnosti varstva okolja, in javnosti.

d) načelo preventive

Načelo preventive določa, da morajo biti mejne vrednosti emisije, standardi kakovosti okolja, pravila ravnanja in drugi ukrepi varstva okolja zasnovani, vsak poseg v okolje pa načrtovan in izveden tako, da povzroči čim manjše obremenjevanje okolja.

e) načelo previdnosti

Načelo previdnosti določa, da je uvajanje novih tehnologij, proizvodnih postopkov in izdelkov dopustno le, če ob upoštevanju stanja znanosti in tehnike ter možnih varstvenih ukrepov ni pričakovati nepredvidljivih škodljivih učinkov na okolje in zdravje ljudi.

f) načelo odgovornosti povzročitelja

Načelo odgovornosti povzročitelja določa, da je povzročitelj čezmerne obremenitve kazensko in odškodninsko odgovoren v skladu z zakonom. Le-ta ali njen pravni naslednik mora v skladu z zakonom odpraviti vir in posledico čezmernega obremenjevanja.

g) načelo plačila za obremenjevanje

Načelo plačila za obremenjevanje določa, da povzročitelj obremenitve krije vse stroške predpisanih ukrepov za preprečevanje in zmanjševanje onesnaževanja ter tveganja za okolje, rabo okolja ter odpravo posledic obremenjevanja okolja.

Z namenom zmanjševanja obremenjevanja okolja se lahko predpiše okoljska dajatev zaradi onesnaževanja ali zaradi vsebnosti okolju škodljivih snovi v surovini, polizdelku ali izdelku (Ur. l. RS, št. 41/2004, 10. člen).

h) načelo subsidiarnega ukrepanja

Načelo subsidiarnega ukrepanja določa, da država skrbi za odpravo posledic čezmerne obremenitve okolja in krije stroške odprave teh posledic, če jih ni mogoče naprtiti določenim ali določljivim povzročiteljem ali ni pravne podlage za naložitev obveznosti povzročitelju obremenitve ali posledic ni mogoče drugače odpraviti. Ne glede na to določbo občina skrbi za odpravo posledic čezmerne obremenitve okolja zaradi ravnanja s komunalnimi odpadki in krije stroške odprave teh posledic ob že prej omenjenih pogojih. Če se povzročitelj ugotovi kasneje, imata država in občina pravico in dolžnost izterjati vračilo stroškov. Pri vsem tem pa je pomembno tudi to, da stroški subsidiarnega ukrepanja države ali občine ne pokrivajo stroškov odškodninskih zahtevkov oškodovancev zaradi posledic čezmerne obremenitve okolja.

i) načelo spodbujanja

Načelo spodbujanja določa, da država in občina v skladu s svojimi pristojnostmi spodbujata dejavnosti varstva okolja, ki preprečujejo ali zmanjšujejo obremenjevanje okolja, in tiste posege v okolje, ki zmanjšujejo porabo snovi in energije ter manj obremenjujejo okolje ali ga omejujejo pod stopnjo dopustnih meja. Pri tem je pomembno poudariti, da so pri določanju spodbud okolju primernejše naprave, tehnologija, oprema, izdelki in storitve ter dejavnosti

deležni večjih ugodnosti od okolju manj primernih. Prav tako država in občina spodbujata ozaveščanje, informiranje in izobraževanje o varstvu okolja.

j) načelo javnosti

Načelo javnosti določa, da so okoljski podatki javni in da ima vsakdo pravico dostopa do okoljskih podatkov skladno z zakonom. Prav tako ima javnost pravico sodelovati v postopkih sprejemanja politik, strategij, programov, planov in načrtov, ki se nanašajo na varstvo okolja in pravico sodelovati v postopkih izdajanja konkretnih pravnih aktov, ki se nanašajo na posege v okolje.

k) načelo varstva pravic

Načelo varstva pravic določa, da lahko državljani kot posamezniki ali njihova društva, združenja in organizacije za uresničevanje pravice do zdravega življenjskega okolja pred sodiščem zahtevajo, da nosilec posega v okolje ustavi poseg, če bi ta povzročil ali povzročal čezmerno obremenitev okolja ali če bi povzročil ali povzročal neposredno nevarnost za življenje ali zdravje ljudi, ali da se mu prepove začetni izvajanje posega v okolje, če je izkazana velika verjetnost, da bi povzročil takšne posledice. Za varovanje pravice do zdravega življenjskega okolja je pristojen tudi varuh človekovih pravic.

l) načelo dopustnosti posegov v okolje

Načelo dopustnosti posegov v okolje določa, da je poseg v okolje dopusten le, če ne povzročal čezmerne obremenitve. Ta zakon določa primere, za katere je za poseg v okolje treba pridobiti okoljevarstveno soglasje ali dovoljenje. Prav tako je za posebno rabo naravnih dobrin treba pridobiti pravico.

m) načelo ekološke funkcije lastnine

Načelo ekološke funkcije lastnine določa, da je pri uživanju lastninske pravice ali pravice splošne ali posebne rabe naravnih dobrin treba zaradi upoštevanja ekološke funkcije lastnine zagotoviti ohranjanje in izboljševanje kakovosti okolja, ohranjanje naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti.

Naravno javno dobro se lahko rabi le tako, da ni ogroženo okolje ali njegov del, ki ima status naravnega javnega dobra, in ni izključena njegova naravna vloga (Ur. l. RS, št. 41/2004, 16. člen).

4.2 Temeljna načela zakona o ohranjanju narave (ZON)

Zakon o ohranjanju narave določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave. Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti so ukrepi, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitati ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja. Sistem varstva naravnih vrednot je sistem, ki določa postopke in načine podeljevanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva (Ur. l. RS, št. 56/1999, 1. člen).

Temeljne določbe Zakona o ohranjanju narave so:

a) biotska raznovrstnost

Biotska raznovrstnost je raznovrstnost živih organizmov (Ur. l. RS, št. 56/1999, 2. člen), ki vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov in se v naravi ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja.

b) naravno ravnovesje

Naravno ravnovesje je stanje medsebojno uravnoteženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in njihovimi habitati (Ur. l. RS, št. 56/1999, 3. člen). Do porušitve le-tega pride, ko poseg uniči številčno ali kakovostno strukturo življenjske združbe rastlinskih ali živalskih vrst, okrni ali uniči njihove habitate, uniči ali spremeni sposobnosti delovanja ekosistemov, prekine medsebojno povezanost posameznih ekosistemov ali povzroči precejšnjo osamitev posameznih populacij.

c) naravne vrednote

Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 56/1999, 4. člen). Med naravno vrednoto poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava štejemo tudi drug vredni pojav, sestavino oz. del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajino ali oblikovano naravo. To so predvsem geološki pojavi, minerali in fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemski kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežij, morskala obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava.

S sistemom varstva naravnih vrednot se zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oz. naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oz. ohranjajo, ter pogoji za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 56/1999, 4. člen).

d) skrb za ohranjanje biotske raznovrstnosti

Politike, programi, strategije in načrti razvoja na posameznih področjih, ki lahko prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, morajo na svojih področjih izkazovati in zagotavljati izvajanje ukrepov, s katerimi prispevajo k ohranjanju biotske skupnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 5. člen).

e) obveznost vključevanja ukrepov

Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot po tem zakonu se vključujejo v urejanje prostora ter rabo in izkoriščanje naravnih dobrin ter ukrepe varstva kulturne dediščine na način, ki ga določa zakon (Ur. l. RS, št. 56/1999, 6. člen).

f) subjekti ohranjanja in varstva

Fizične in pravne osebe morajo ravnati tako, da prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti in varujejo naravne vrednote. Država, lokalne skupnosti ter druge osebe javnega prava so pri izvajanju nalog iz svojih pristojnosti dolžne upoštevati načela, cilje in ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot ter pri tem medsebojno sodelovati (Ur. l. RS, št. 56/1999, 7. člen).

g) pristojnosti države in lokalnih skupnosti

Urejanje zadev ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot je v pristojnosti države, razen zadev lokalnega pomena na področju varstva naravnih vrednot, ki so v pristojnosti lokalne skupnosti. Zadeve lokalnega pomena so:

- ❖ programiranje in planiranje na področju varstva naravnih vrednot lokalnega pomena,
- ❖ sprejemanje ukrepov varstva naravnih vrednot lokalnega pomena,
- ❖ zagotavljanje lokalnih javnih služb ohranjanja narave,
- ❖ popularizacija varstva naravnih vrednot lokalnega pomena.

Ne glede na to določbo mora država ukrepati, če je v nevarnosti obstoj naravne vrednote lokalnega pomena (Ur. l. RS, št. 56/1999, 8. člen).

h) ekološka in socialna funkcija lastnine

Lastnik zemljišča mora dopustiti na svojih zemljiščih neškodljiv prehod drugim osebam in drugo splošno rabo v skladu z zakonom ter dopustiti na svoji lastnini opravljanje nalog ohranjanja biotske raznovrstnosti in ukrepov varstva naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 56/1999, 9. člen). To pa ne velja za zemljišča, ki jih je dovoljeno ograditi v skladu z zakonom, razen za izvajanje tistih naravovarstvenih nalog, ki so nujne za preprečitev poškodovanja ali uničenja naravne vrednote.

Pri izvajanju določb tega zakona so z lastniki izenačeni tudi drugi uporabniki nepremičnin (Ur. l. RS, št. 56/1999, 9. člen).

i) izključitev veljavnosti

Določbe tega zakona glede dolžnosti ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot se ne uporabljajo pri ukrepih za:

- ❖ odvrnitev neposredne nevarnosti za življenje ali zdravje ljudi ali premoženja,
- ❖ reševanje ljudi in premoženja,
- ❖ izvajanje nujnih ukrepov obrambe države (Ur. l. RS, št. 56/1999, 10. člen).

Izbere se tisti ukrep, ki ob doseganju enakih učinkov najmanj poškoduje naravo.

Ta določba velja le za čas trajanja neposredne nevarnosti za življenje ali zdravje ljudi ali premoženje.

5 DOLOČILA ZVO, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

5.1 Programi varstva okolja

Državni zbor Republike Slovenije na predlog vlade sprejme **nacionalni program varstva okolja**, ki ga pripravi ministrstvo v sodelovanju z drugimi ministrstvi in ki vsebuje dolgoročne cilje, usmeritve in naloge na področju varstva okolja in sicer:

- ❖ povzetek poročila o okolju, ki se pripravi najmanj vsako četrto leto,
- ❖ cilje v določenem obdobju in ukrepe za njihovo uresničevanje,
- ❖ prednostne naloge,
- ❖ usmeritve za razvoj dejavnosti in javnih služb varstva okolja,
- ❖ oceno potrebnih sredstev za izvedbo programa ter njihovih virov in
- ❖ obveznosti iz ratificiranih in objavljenih mednarodnih pogodb in strategij ter programov EU, ki se nanašajo na varstvo okolja.

Prav tako vsebuje tudi nacionalni program varstva narave po predpisih o ohranjanju narave. Ob vsem tem vlada pripravi poročilo o izvajanju nacionalnega programa varstva okolja, ki je sestavni del poročila o okolju.

Za izvedbo nacionalnega programa varstva okolja ministrstvo pripravi **operativne programe varstva okolja**, ki jih sprejme vlada. V njih se praviloma za obdobje štirih let razčlenijo cilji, usmeritve in naloge aktov nacionalnega programa v celoti ali na posameznem področju ali za posamezno vprašanje varstva okolja.

V postopku priprave omenjenih programov mora ministrstvo omogočiti javnosti seznanitev z osnutkom programa in dajanje mnenj in pripomb v trajanju najmanj 30 dni. Nato ministrstvo preuči mnenja in pripombe javnosti in jih na primeren način upošteva pri pripravi programov. Prav tako mora o sprejemu programa obvestiti javnost.

Obvestilo vsebuje tudi utemeljitve za sprejete programske odločitve in informacijo o sodelovanju javnosti v postopku njegove priprave (Ur. l. RS, št. 41/2004, 37. člen).

Mestna občina, lahko pa tudi občina ali širša samoupravna lokalna skupnost za svoje območje sprejme program varstva okolja in operativne programe, ob smiselni uporabi prej omenjenih določb. Ti programi pa ne smejo biti v nasprotju z nacionalnim programom in operativnimi programi varstva okolja.

5.2 Okoljska izhodišča

Vlada sprejme okoljska izhodišča, ki so obvezna podlaga za pripravo planov, programov, načrtov in drugih aktov na področju urejanja prostora, upravljanja voda, gospodarjenja z gozdovi, lova, ribištva, rudarstva, kmetijstva, energetike, industrije, transporta, ravnanja z odpadki in odpadnimi vodami, oskrbo prebivalstva s pitno vodo, telekomunikacij in turizma (Ur. l. RS, št. 41/2004, 39. člen).

Okoljska izhodišča vsebujejo zlasti:

- ❖ opis stanja okolja in njegovih delov, vključno z obstoječimi obremenitvami,
- ❖ povzetek obveznosti ratificiranih in objavljenih mednarodnih pogodb glede povzročanja čezmejnih vplivov na okolje in zmanjševanje globalnega onesnaževanja okolja,
- ❖ prikaz varstvenih, varovanih, zavarovanih, degradiranih in drugih območij, na katerih je zaradi varstva okolja, ohranjanja narave, varstva naravnih virov ali kulturne dediščine predpisan poseben pravni režim,
- ❖ prikaz območij ali delov okolja, razvrščenih v razrede ali stopnje,
- ❖ povzetek veljavnih pravnih režimov na območjih ali delih okolja iz 3. in 4. točke in
- ❖ prikaz območij omejene rabe prostora zaradi obratov, v katerih lahko pride do večje nesreče (Ur. l. RS, št. 41/2004, 39. člen).

Poleg tega vsebujejo tudi okvire za programiranje, planiranje in načrtovanje posegov v okolje, da se glede na obstoječo stopnjo obremenitve okolja ali občutljivost okolja za posamezno vrsto posegov prepreči, omeji ali zmanjša obremenjevanje okolja. Lahko se pa okoljska izhodišča spremenijo ali dopolnijo, če je to potrebno zaradi sprememb v stanju okolja ali predpisanih pravnih režimih ali sprejetih mednarodnih obveznostih.

5.3 Posegi v okolje

Poseg v okolje je vsako človekovo ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov. Nanaša se zlasti na rabo naravnih dobrin, onesnaževanje delov okolja, gradnjo in uporabo objektov, proizvodne in druge dejavnosti ter dajanje izdelkov na trg in njihovo potrošnjo (Ur. l. RS, št. 41/2004, 3. člen).

Posegi v okolje so lahko različni, glede na primerjavo s prvotnim namenom, s katerim se vzporejajo. Tako ločimo:

❖ planske posege

Vsak poseg v naravo mora biti načrten. To pravilo mora izhajati iz zakona o varstvu okolja kot tudi iz vsakega drugega zakona, ki ureja gospodarjenje z naravnimi dobrinami.

❖ nezakonite posege

To so tisti posegi v naravo in okolje, ki so storjeni v neposrednem nasprotju z zahtevami, ki jih določi zakon ali na podlagi zakona izdan predpis. Primer za to so črne gradnje na vseh mogočih lokacijah: stanovanjske, industrijske in prometne gradnje, nezakonita sečnja,...

❖ nedopustne posege

Sem spadajo posegi v okolje, katerih vplivi povzročajo čezmerno obremenitev in nevarnost za okolje in poškodbo na njem. Nedopustnost je v nenamenskosti posega, ker poseg ni v skladu z naravo posega, kot npr. čezmerna uporaba umetnih gnojil ipd.

❖ ekološko neprimerne posege

To so posegi, pri katerih gre za spremembo naravnega ravnovesja, za motenje prehrabnih in reprodukcijskih verig, izgleda pokrajine ipd.

Zakon o varstvu okolja, kot merilo vseh ravnanj in norm za varstvo okolja (kamor spadajo tudi posegi), zahteva zagotavljanje človekovega zdravja, počutja, kakovost življenja, kakor tudi obstoj in preživetje ekoloških sistemov in ne le živih organizmov.

Pomanjkljivost omenjenega zakona je, da se v določanju pojma »poseg« omejuje zlasti na trajno ali začasno človekovo ravnanje oz. na njegovo opustitev ravnanja, ne pa tudi na

ravnanja in dejanja organov, zavodov in društev, ki lahko škodljivo vplivajo na naravo in okolje.

Zaradi množice možnih oblik posegov v prostor je mogoče nakazati le osnovne smeri poseganja vanj kot načina ogrožanja ali njegovega obremenjevanja. Tako je možno posegati v prostor na nezakonit način:

- ❖ z izgradnjo, spremembo namena, obratovanjem in odstranitvijo objektov in naprav,
- ❖ s posegi v zvezi z izkoriščanjem in rabo voda, tal, gozdov, mineralnih surovin in drugih naravnih dobrin,
- ❖ s tehnološkimi in drugimi spremembami pri pridobivanju, proizvodnji, skladiščenju, prometu in uporabi surovin, polizdelkov, izdelkov in energije,
- ❖ z uvajanjem in rabo novih izdelkov in tehnologij in
- ❖ pri poskusnem uvajanju novih izdelkov in tehnologij (Strojin, 1994).

Pred začetkom izvajanja posega, ki lahko pomembno vpliva na okolje, je treba izvesti presojo njegovih vplivov na okolje in pridobiti okoljevarstveno soglasje ministrstva (Ur. l. RS, št. 41/2004, 50. člen).

5.3.1 Presoja vplivov na okolje

Presoja vplivov na okolje je postopek v katerem se ugotovi, opiše in oceni dolgoročne, kratkoročne, posredne ali neposredne vplive nameravanega posega na človeka, tla, vodo, zrak, biotsko raznovrstnost in naravne vrednote, podnebje in krajino, pa tudi na človekovo nepremično premoženje in kulturno dediščino, ter njihova medsebojna razmerja. Vrste posegov, za katere je potrebno izvesti presojo vplivov na okolje, predpiše vlada, na podlagi njihovih značilnosti, lokacije in možnih vplivov na okolje.

Nosilec posega v okolje lahko pred začetkom postopka presoje vpliva na okolje od ministrstva zahteva informacijo o obsegu in vsebini poročila o vplivih izvedbe nameravanega posega na okolje (Ur. l. RS, št. 41/2004, 52. člen). Seveda pa mora za pridobitev informacije predložiti idejno zasnovo nameravanega posega po predpisih o graditvi objektov, če gre za gradnjo, ali podatke o njegovi namembnosti in bistvenih značilnostih, če ne gre za gradnjo.

Ministrstvo vso to dokumentacijo pošlje ministrstvom in drugim organizacijam, ki so glede na nameravani poseg pristojne za posamezne zadeve varstva okolja ali varstvo ali rabo naravnih dobrin ali varstvo kulturne dediščine, da se izrečejo o tem, katere podatke naj vsebuje poročilo o vplivih izvedbe nameravanega posega na okolje, da bodo lahko dale mnenje o teh vplivih s stališča svoje pristojnosti. Le-te se v 15 dneh izrečejo o podatkih, sicer se pa šteje, da predlogov za podatke, ki naj jih vsebuje poročilo o vplivih na okolje, nimajo. Ministrstvo ob upoštevanju predlogov ministrov in organizacij in po posvetovanju z nosilcem posega pripravi pisno informacijo in jo posreduje nosilcu posega v 30. dneh od prejema njegove zahteve. Seveda pa lahko ministrstvo ne glede na to informacijo v postopku presoje vplivov na okolje od nosilca posega zahteva dodatne podatke o nameravanem posegu in njegovih vplivih na okolje.

Za presojo vplivov na okolje mora nosilec nameravanega posega zagotoviti tudi projekt nameravanega posega v okolje, poročilo o vplivih izvedbe nameravanega posega na okolje in revizijo tega poročila. V primeru, da je nameravani poseg gradnja po predpisih o graditvi objektov, se ta dokumentacija lahko šteje kot podlaga za izdelavo projektne dokumentacije. Kaj se šteje za projekt in njegove sestavine, pa podrobneje predpiše minister.

Presoja vplivov na okolje se izvede na podlagi poročila o vplivih nameravanega posega na okolje (Ur. l. RS, št. 41/2004, 54. člen), ki mora vsebovati zlasti:

- ❖ opis obstoječega stanja okolja, vključno z obstoječimi obremenitvami,
- ❖ opis nameravanega posega, vključno s podatki o njegovem namenu, kraju in velikosti,
- ❖ opis predvidenih ukrepov za preprečitev, zmanjšanje in, če je to mogoče, odpravo pomembnejših škodljivih vplivov na okolje,
- ❖ podatke, potrebne za ugotovitev in oceno glavnih vplivov nameravanega posega na okolje, ugotovitev ali oceno glavnih vplivov nameravanega posega na okolje in njihovo vrednotenje,
- ❖ pregled najpomembnejših alternativ, ki jih je nosilec posega proučil, z navedbo razlogov za izbrano rešitev, zlasti glede vplivov na okolje,
- ❖ opredelitev območja, na katerem nameravani poseg povzroča obremenitve okolja, ki lahko vplivajo na zdravje ali premoženje ljudi, in
- ❖ poljudni povzetek poročila, ki je razumljiv javnosti.

Podrobnejšo vsebino poročila, način njegove priprave in metodologijo za opredelitev območja predpiše vlada.

Ministrstva in drugi pristojni organi in organizacije morajo nosilcu nameravanega posega zagotoviti dostop do podatkov, ki so potrebni za izdelavo poročila o vplivih na okolje, če z njimi razpolagajo (Ur. l. RS, št. 41/2004, 54. člen). Seveda pa lahko ministrstvo s sklepom zavrne poročilo, če ni izdelano v skladu s predpisanimi zahtevami.

Kot je že prej omenjeno mora nosilec nameravanega posega zagotoviti revizijo poročila o vplivih na okolje, to pa je neodvisen strokovni nadzor nad kakovostjo in ustreznostjo poročila. Po javnem pooblastilu ga lahko izdela samo okoljski izvedenec, ki je vpisan v imenik okoljskih izvedencev. Le - ta mora izdelati pisno mnenje o opravljeni reviziji poročila, ki ga mora nosilec nameravanega posega v okolje z vlogo predložiti ministrstvu.

5.3.2 Okoljevarstveno soglasje

Nosilec nameravanega posega mora ministrstvo za izdajo **okoljevarstvenega soglasja** zaprositi z vlogo, ki vsebuje projekt, poročilo o vplivih na okolje in revizijo poročila o vplivih na okolje. Le-ta pa mora javnosti zagotoviti vpogled v vlogo, poročilo o vplivih na okolje, pisno mnenje o opravljeni reviziji in osnutek odločitve o okoljevarstvenem soglasju ter omogočiti izražanje mnenj in dajanje pripomb, v trajanju 30 dni od javnega naznanila. Ministrstvo preuči njihova mnenja in pripombe in jih na primeren način upošteva, kar mora navesti tudi v obrazložitvi okoljevarstvenega soglasja. Nato vlogo za izdajo okoljevarstvenega soglasja in osnutek odločitve o okoljevarstvenem soglasju pošlje ministrstvom in organizacijam, omenjenim v presoji vplivov na okolje in jih pozove, da v 21. dneh od prejema vloge dajo mnenje o sprejemljivosti nameravanega posega. Ministrstvo upošteva njihovo mnenje in odloči v treh mesecih po prejemu popolne vloge. Okoljevarstveno soglasje pošlje tudi pristojni inšpekciji in občini, na katere območju bo izveden nameravani poseg.

Nosilec nameravanega posega mora upoštevati tudi pogoje, ki jih v okoljevarstvenem soglasju določi ministrstvo, da bi preprečil, zmanjšal ali odstranil škodljive vplive na okolje. Izpolnjenost teh pogojev za nameravani poseg se ugotavlja v postopku za izdajo uporabnega

dovoljenja po predpisih o graditvi objektov, če gre za gradnjo, v postopek pa mora biti vključeno ministrstvo.

Na koncu ministrstvo o izdanem okoljevarstvenem soglasju najkasneje v 30. dneh po vročitvi odločbe strankam obvesti javnost z objavo na krajevno običajen način, v svetovnem spletu in v enem od dnevnih časopisov, ki pokriva celotno območje države.

V primeru, da za poseg ni bilo pridobljeno okoljevarstveno soglasje, je dovoljenje, izdano za izvedbo nameravanega posega, nično.

5.3.3 Okoljevarstveno dovoljenje

Upravljevec mora za obratovanje naprave, v kateri se bo izvajala dejavnost, ki lahko povzroči onesnaževanje okolja večjega obsega, in za vsako večjo spremembo v obratovanju te naprave pridobiti **okoljevarstveno dovoljenje** (Ur. l. RS, št. 41/2004, 68. člen). Vrste dejavnosti in naprav predpiše vlada.

Za večjo spremembo v obratovanju naprave se šteje vsaka sprememba naprave ali njena razširitev, ki spremeni glavne tehnične značilnosti naprave in njeno zmogljivost in ima za posledico spremembo količine ali vrste emisije v okolje ali druge negativne vplive na ljudi ali okolje. Okoljevarstveno dovoljenje se lahko izda za eno ali več naprav ali njenih delov, ki so na istem kraju in imajo istega upravljavca (Ur. l. RS, št. 41/2004, 68. člen).

V primeru, da obratovanje naprave ali večja sprememba v njenem obratovanju zahteva gradnjo, mora upravljevec pridobiti okoljevarstveno dovoljenje pred začetkom gradnje. V nasprotnem primeru pa pred začetkom obratovanja naprave.

Okoljevarstveno dovoljenje izda ministrstvo za obdobje desetih let od dneva začetka obratovanja naprave, lahko pa se podaljša, če naprava ob izteku njene veljavnosti izpolnjuje pogoje, pod katerimi se okoljevarstveno dovoljenje podeljuje.

V zvezi z obratovanjem naprave mora upravljevec zagotoviti ukrepe za:

- ❖ preprečevanje onesnaževanja okolja, zlasti z uporabo najboljših razpoložljivih tehnik,
- ❖ preprečitev onesnaženja okolja večjega obsega,

- ❖ preprečevanje nastajanja odpadkov skladno s predpisi, ki urejajo ravnanje z odpadki,
- ❖ predelavo nastalih odpadkov ali njihovo odstranjevanje skladno s predpisi, če predelava tehnološko ali ekonomsko ni mogoča,
- ❖ učinkovito rabo energije,
- ❖ preprečevanje nesreč in omejevanje njihovih posledic in
- ❖ preprečitev onesnaževanja okolja in vzpostavitev zadovoljivega stanja na kraju naprave po dokončnem prenehanju njenega obratovanja.

Upravljavca mora za pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja podati vlogo, ki mora vsebovati podatke o napravi in njenem obratovanju ter o predvidenih ukrepih, v katerih je razvidno, da bodo izpolnjene prej omenjene zahteve, in elaborat o določitvi vplivnega območja naprave. Elaborat vsebuje opredelitev območja, na katerem je mogoče pričakovati, da bo obratovanje naprave povzročilo obremenitev okolja, ki lahko vpliva na zdravje ali premoženje ljudi. Podrobnejšo vsebino in sestavine vloge predpiše vlada.

Ministrstvo mora javnosti zagotoviti vpogled v vlogo za pridobitev dovoljenja in osnutek odločitve o okoljevarstvenem dovoljenju ter izražanje mnenj in dajanje pripomb, v trajanju 30 dni. Ministrstvo preuči njihova mnenja in pripombe in jih na primeren način upošteva, kar mora obrazložiti tudi v odločbi o okoljevarstvenem dovoljenju, ter odloči o izdaji okoljevarstvenega dovoljenja za napravo v šestih mesecih od dneva prejema popolne vloge. Okoljevarstveno dovoljenje pošlje tudi pristojni inšpekciji in občini, na katere območju se nahaja naprava.

V okoljevarstvenem dovoljenju morajo biti zaradi zagotavljanja visoke stopnje varstva okolja kot celote določeni vsi ukrepi in pogoji za izpolnitev splošnih zgoraj navedenih zahtev in drugih za obratovanje naprave predpisanih okoljevarstvenih zahtev.

Okoljevarstveno dovoljenje vsebuje zlasti:

- ❖ opis naprave, za katero je dovoljenje izdano, vključno z opisom dejavnosti, zmogljivosti in značilnosti kraja naprave,
- ❖ čas veljavnosti dovoljenja,
- ❖ določitev dopustnih vrednosti emisij v vode, zrak ali tla,

- ❖ določitev ukrepov za varstvo okolja in drugih pogojev obratovanja naprave,
- ❖ obveznosti upravljavca v zvezi z izvajanjem monitoringa in poročanjem ministrstvu o njem ter o okoljskih nesrečah in
- ❖ določitev drugih ukrepov za čim višjo stopnjo varstva okolja kot celote, vključno z zmanjševanjem onesnaževanja na velike razdalje ali čezmernega onesnaževanja okolja (Ur. l. RS, št. 41/2004, 74. člen)

Podrobnejšo vsebino okoljevarstvenega dovoljenja predpiše vlada.

Okoljevarstveno dovoljenje preneha veljati s pretekom časa, za katerega je bilo podeljeno, z odvzemom ali s prenehanjem naprave ali upravljavca (Ur. l. RS, št. 41/2004, 79. člen).

Lahko ga pa ministrstvo z odločbo odvzame, če upravljavec:

- ❖ izvede večjo spremembo v obratovanju naprave, pa tega ne prijavi ali
- ❖ iz razlogov, ki so na upravljavčevi strani, ne izvede programa ukrepov v določenem obsegu ali roku.

Prav tako ga lahko odvzame na predlog pristojnega inšpektorja, če upravljavec v določenem roku ne izvrši njegove pravnomočne odločbe o uskladitvi obratovanja naprave s pogoji okoljevarstvenega dovoljenja. Odvzem učinkuje od dneva dokončnosti odločbe, s katero je bil izrečen. Ministrstvo pošlje odločbo tudi pristojni inšpekciji.

5.4 Spremljanje stanja okolja in informacije o okolju

5.4.1 Spremljanje stanja okolja

Pri spremljanju stanja okolja je izredno pomemben **monitoring okolja**, kar pomeni spremljanje in nadzorovanje okolja s sistematičnimi meritvami ali drugimi metodami in z njimi povezanimi postopki.

V državi se izvaja:

- ❖ **monitoring naravnih pojavov**

Obsega spremljanje in nadzorovanje meteoroloških, hidroloških, erozijskih, geoloških, seizmoloških, radioloških in drugih geofizikalnih pojavov. Monitoring meteoroloških in radioloških pojavov se zagotavlja skladno z zakonom. Drugi pa se izvajajo kot obvezna

državna gospodarska javna služba, skladno z zakonom o gospodarskih javnih službah, njihovo izvajanje pa zagotavlja ministrstvo.

Ne glede na to določbo lahko pristojno ministrstvo proti plačilu posamezne naloge monitoringa naravnih pojavov z odločbo naloži pravni ali fizični osebi, ki opravlja dejavnost na področju letalskega ali pomorskega prometa ali drugo dejavnost, katere narava omogoča izvajanje teh nalog, če to bistveno ne ovira opravljanja same dejavnosti. Oseba, ki izvaja posamezne naloge monitoringa naravnih pojavov in pristojno ministrstvo podrobneje uredita medsebojna razmerja s pogodbo (Ur. l. RS, št. 41/2004, 97. člen).

❖ **monitoring stanja okolja**

Obsega spremljanje in nadzorovanje kakovosti tal, voda in zraka ter biotske raznovrstnosti. Izvaja se kot obvezna državna gospodarska javna služba, skladno z zakonom o gospodarskih javnih službah, njihovo izvajanje pa zagotavljajo:

- za tla, vodo in zrak, vključno s hrupom in sevanji, razen ionizirajočih sevanj, ministrstvo,
- za sestavine biološke raznovrstnosti ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave, v sodelovanju z ministrstvom, pristojnim za kmetijstvo in gozdarstvo.

Ministrstvo podatke monitoringa naravnih pojavov in monitoringa stanja okolja posreduje ministrstvu, pristojnemu za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

❖ **monitoring onesnaževanja okolja**

Obsega spremljanje in nadzorovanje emisij v tla, vode in zrak. V okviru prej omenjenih nalog država zagotavlja tudi monitoring v primeru okoljske nesreče in monitoring emisij razpršenih virov onesnaževanja.

Občina lahko neposredno ali kot lokalno gospodarsko javno službo zagotavlja podrobnejši ali posebni monitoring stanja okolja, zbrane podatke pa mora brezplačno posredovati ministrstvu (Ur. l. RS, št. 41/2004, 97. člen).

Zaradi izvajanja monitoringa naravnih pojavov ali stanja okolja je lastnik ali posestnik zemljišča dolžan dopustiti postavitev ali obratovanje objektov ali merilnih naprav, izkopna ali vrtalna dela, poskusna črpanja, odvzem vzorcev tal ali rastlin ter druga za izvedbo monitoringa potrebna dela. Izvajalec monitoringa mora pri izvajanju teh del v čim manjši meri vplivati na rabo in stanje zemljišča, po opravljenih delih pa vzpostaviti prejšnje stanje zemljišča. Pri tem pa lastnik ali drug posestnik zemljišča nima pravice do odškodnine, razen za zmanjšano vrednost zemljišča, če vzpostavitev prejšnjega stanja ni mogoča. V primeru, da je pa uporaba zemljišča zaradi vseh teh omejitev trajno onemogočena, ima lastnik tega zemljišča pravico do odškodnine ali nadomestila v naravi, ki se določi ob smiselni uporabi predpisov, ki urejajo razlastitev. Če pa postavitev objekta ali merilne naprave drugače ni mogoča, se lastninska pravica na zemljišču lahko odvzame ali omeji skladno s predpisi, ki urejajo razlastitev in omejitev lastninske pravice.

Povzročitelj obremenitve mora pri opravljanju svoje dejavnosti zagotavljati monitoring vplivov svojega delovanja na okolje oz. obratovalni monitoring, ki obsega:

- ❖ monitoring onesnaževanja okolja,
- ❖ monitoring stanja okolja, če povzročitelj s svojimi emisijami neposredno povzroča spremembo stanja okolja,
- ❖ monitoring zaradi zmanjševanja tveganja za okolje in
- ❖ monitoring naravnih pojavov, če povzročitelj s svojo dejavnostjo neposredno vpliva nanje.

Podatke obratovalnega monitoringa mora sporočati ministrstvu in občini, na območju katere obratuje.

Obratovalni monitoring lahko izvaja oseba, ki izpolnjuje predpisane pogoje in pridobi pooblastilo ministrstva (Ur. l. RS, št. 41/2004, 101. člen). Pri vsem tem pa je pomembno preverjanje kakovosti izvajanja monitoringa, ki ga izvaja ministrstvo.

5.4.2 Informacijski sistem okolja

Za opravljanje nalog države na področju varstva okolja, vključno s seznanjanjem javnosti z okoljskimi podatki, ministrstvo zagotavlja vodenje in vzdrževanje informacijskega sistema okolja (Ur. l. RS, št. 41/2004, 105. člen), ki vsebuje zlasti podatke o:

- ❖ stanju okolja in njegovih delov,
- ❖ naravnih pojavih,
- ❖ naravnih vrednotah,
- ❖ območjih, ki so s predpisi s področja varstva okolja, ohranjanja narave in varstva ter rabe naravnih dobrin določena kot ogrožena, varovana ali zavarovana,
- ❖ vplivih onesnaženosti okolja na zdravje prebivalstva,
- ❖ emisijah in njihovih virih,
- ❖ odpadkih in ravnanju z njimi,
- ❖ nevarnih snoveh,
- ❖ rabi naravnih dobrin,
- ❖ okoljskih nesrečah,
- ❖ objektih in napravah, namenjenih varstvu okolja,
- ❖ povzročiteljih obremenjevanja okolja,
- ❖ izvajalcih gospodarskih javnih služb varstva okolja, in drugih osebah, ki se ukvarjajo z varstvom okolja,
- ❖ izvajalcih javnih služb ohranjanja narave in urejanja voda,
- ❖ nevladnih organizacijah na področju varstva okolja in ohranjanja narave,
- ❖ javnih finančnih sredstvih, porabljenih za varstvo okolja in ohranjanje narave,
- ❖ predpisih, standardih in normativih varstva okolja ter stanju tehnike in tehnologije in
- ❖ drugih zadevah, pomembnih za vrednotenje trajnostnega razvoja.

Viri podatkov informacijskega sistema okolja so poleg podatkov, pridobljenih na podlagi tega zakona, tudi podatki, ki se nanašajo na okolje iz državne statistike, katastrov, javnih knjig, registrov, evidenc in drugih baz, vzpostavljenih pri državnih organih in organih občin ter drugih organizacijah na podlagi zakona. Nosilci teh baz podatkov so dolžni ministrstvu pošiljati tekoče podatke, ki jih ta zahteva za potrebe delovanja informacijskega sistema varstva okolja.

5.4.3 Obveščanje javnosti o okoljskih podatkih

Ministrstvo v sodelovanju z drugimi ministrstvi najmanj vsako četrto leto pripravi poročilo o okolju v Republiki Sloveniji (Ur. l. RS, št. 41/2004, 106. člen), ki ga sprejme vlada in ga posreduje Državnemu zboru. Prav tako vsako drugo leto pripravi tudi poročilo o okolju ali njegovih posameznih delih, ki je sestavljeno iz kazalcev stanja okolja. Obe poročili ministrstvo objavi tako, da sta dostopni javnosti.

Mestna občina, lahko pa tudi občina ali širša samoupravna lokalna skupnost tudi pripravi in javno objavi poročilo o stanju okolja za svoje območje najmanj vsako četrto leto.

Poročilo o okolju vsebuje podatke o:

- ❖ naravnih pojavih, stanju okolja in onesnaževanju okolja,
- ❖ biotski raznovrstnosti in naravnih vrednotah,
- ❖ ogroženih, varovanih in zavarovanih območjih po ZVO in predpisih o varstvu in rabi naravnih dobrin,
- ❖ dolgoročnih trendih in spremembah okolja,
- ❖ vrednotenju stanja okolja, njegovih delov in njihove ogroženosti,
- ❖ vplivu posameznih sektorjev na stanje okolja, zlasti kmetijstva, ribištva, gozdarstva, energetike, prometa, industrije, turizma in rabe naravnih virov, vključno z oceno vključevanja zahtev varstva okolja v politike razvoja posameznih sektorjev,
- ❖ vplivih onesnaženosti okolja na zdravje prebivalstva,
- ❖ izvajanju nacionalnega programa varstva okolja in operativnih programov,
- ❖ izvajanje programov in ukrepov za izboljšanje kakovosti degradiranega okolja,
- ❖ virih in porabi sredstev za izvajanje politik varstva okolja,
- ❖ izvajanju javnih služb varstva okolja, ohranjanja narave in urejanja voda,
- ❖ izobraževanju, obveščanju in sodelovanju javnosti na področju varstva okolja,
- ❖ pomembnih mednarodnih dogajanjih na področju varstva okolja in
- ❖ drugih podatkih, pomembnih za varstvo okolja.

Ministrstvo v skladu s predpisi, ki urejajo dostop javnosti do informacij javnega značaja, posreduje v svetovni splet zlasti:

- ❖ predpise občin, ki se nanašajo na okolje, pa niso objavljeni v Uradnem listu Republike Slovenije,
- ❖ nacionalni in operativne programa varstva okolja,
- ❖ okoljska izhodišča,
- ❖ poročila o okolju,
- ❖ podatke ali povzetke podatkov monitoringa okolja,
- ❖ okoljevarstvena soglasja in okoljevarstvena dovoljenja, razen podatkov, ki po predpisih niso dostopni javnosti, ali navedbo organa, pri katerem je soglasja ali dovoljenja mogoče dobiti in
- ❖ okoljska poročila in poročila o vplivih na okolje ali navedbo organa, pri katerem je poročila mogoče dobiti (Ur. l. RS, št. 41/2004, 108. člen).

5.4.4 Dostop do okoljskih podatkov

Državni organi, organi občin, javne agencije, javni skladi in druge osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb morajo vsem zainteresiranim osebam omogočiti dostop do okoljskih podatkov, če to določa ta zakon in predpisi, ki urejajo dostop javnosti do informacij javnega značaja (Ur. l. RS, št. 41/2004, 110. člen).

Ne glede na to določbo so okoljski podatki, ki se nanašajo na emisije, odpadke, nevarne snovi v obratu in varnostno poročilo, javni.

Okoljski podatek je zlasti podatek o:

- ❖ stanju okolja in njegovih delov,
- ❖ naravnih pojavih,
- ❖ naravnih dobrinah (naravnem javnem dobru, naravnih vrednotah in biološki raznovrstnosti, vključno z gensko spremenjenimi organizmi, ter naravnih virih),
- ❖ emisijah, odpadkih in nevarnih snoveh, vključno z informacijami o obremenjevanju okolja, ki ga povzročajo, in okoljskih nesrečah,
- ❖ dejavnostih, vključno s postopki državnih organov, občinskih organov in drugih oseb javnega prava, izvajalcev javnih služb in nosilcev javnih pooblastil, ki se nanašajo na

sprejemanje z varstvom okolja povezanih splošnih in konkretnih pravnih aktov ali sprejemanje strategij, planov, programov, sporazumov, okoljskih izhodišč in poročil, vodenje registrov in evidenc, vključno s temi akti, registri in evidencami,

- ❖ ekonomskih analizah in ocenah, uporabljenih pri sprejemanju ukrepov iz prejšnje točke,
- ❖ zdravstvenem stanju, varnosti in življenjskih razmerah ljudi, vključno s podatki o onesnaženosti prehranjevalnih verig, ter stanju objektov kulturne dediščine, če nanje vpliva ali bi lahko vplivalo obremenjenost okolja, ali z njimi povezani dejavniki ali postopki in dejavnosti iz četrte točke, in
- ❖ varnostnih ukrepov za preprečevanje večje nesreče, ki jih mora izvesti povzročitelj tveganja (Ur. l. RS, št. 41/2004, 110. člen).

Pri vsem tem pa je pomembno to, da prej omenjeni organi in organizacije lahko okoljski podatek, pridobljen na prostovoljni osnovi in brez pravne obveznosti, posredujejo javnosti le ob pisnem soglasju osebe, ki je podatek dala.

6 DOLOČILA ZON, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

6.1 Ohranjanje biotske raznovrstnosti

Biotska raznovrstnost je raznovrstnost živih organizmov (Ur. l. RS, št. 56/1999, 2. člen), ki vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov. V naravi se ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja. Naravno ravnovesje je stanje medsebojno uravnoteženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in njihovimi habitati (Ur. l. RS, št. 56/1999, 3. člen).

6.1.1 Rastlinske in živalske vrste

Rastline in živali so pod posebnim varstvom države (Ur. l. RS, št. 56/1999, 12. člen).

Splošni varstveni režim določa, da je:

- ❖ rastlinsko ali živalsko vrsto prepovedano iztrebiti,
- ❖ prepovedano zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij, ožati njihove habitate ali slabšati njihove življenjske razmere do take mere, da je vrsta ogrožena,
- ❖ prepovedano rastline ali živali namerno, brez opravičljivega razloga ubijati, poškodovati, odvzemati iz narave ali vznemirjati,

Dovoljeno pa je loviti živali lovnih in ribolovnih vrst v skladu s predpisi, ki urejajo lov in ribolov, ter opravljati kmetijsko in gozdarsko dejavnost v skladu s predpisi, ki urejajo kmetijstvo in gozdarstvo, ter odvzemati iz narave rastline in živali za namene, dovoljene z zakonom. Razlog za to dejanje je opravičljiv, če ima dejanje koristno posledico in je družbeno sprejemljivo.

- ❖ prepovedano habitate populacij rastlinskih ali živalskih vrst namerno, brez opravičljivega razloga uničiti ali poškodovati.

Razlog za to dejanje je opravičljiv, če ima dejanje koristno posledico in je družbeno sprejemljivo.

Vsakdo, ki posega v naravo oziroma v habitat populacij rastlinskih in živalskih vrst, mora uporabljati načine, metode in tehnične pripomočke, ki prispevajo k ohranjanju ugodnega stanja vrste. Minister, pristojen za ohranjanje narave, lahko predpiše v soglasju s pristojnim ministrom za rastlinske in živalske vrste ali za habitate njihovih populacij najmanj moteč način in pogoje poseganja v naravo ter časovno omeji posege v habitate populacij živalskih vrst v času, ki sovпада z njihovimi življenjsko pomembnimi obdobji (Ur. l. RS, št. 56/1999, 15. člen).

Če se raba rastlin ali živali odvija na podlagi načrtov, se trajnostno gospodarjenje z rastlinskimi in živalskimi vrstami zagotavlja ob upoštevanju gospodarske in socialne funkcije tako, da se v načrtih upoštevajo ekosistemske in biogeografske značilnosti vrste ali populacije, ki so pomembne za ohranitev ugodnega stanja vrste (Ur. l. RS, št. 56/1999, 16. člen). Pogoje rabe rastlin in živali, ki se ne odvija na podlagi načrtov lahko predpiše vlada. Ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave, lahko rabo omeji ali začasno prepove, če način in obseg rabe z rastlinami in živalmi neposredno ogroža ugodno stanje vrste. Odločba o tem se izda v soglasju z ministrstvom, pristojnim za gospodarjenje s posamezno rastlinsko in živalsko vrsto.

Organ, ki je sprejel načrt gospodarjenja mora preveriti njegovo izvajanje in ga uskladiti s spremenjenimi razmerami (Ur. l. RS, št. 56/1999, 16. člen).

Poleg vseh prej omenjenih prepovedi je prepovedano tudi naseljevanje rastlin in živali tujerodnih vrst. Lahko pa ministrstvo izjemoma dovoli naselitev rastlin in živali tujerodnih vrst, če se v postopku presoje tveganja za naravo ugotovi, da poseg v naravo ne bo ogrozil naravnega ravnovesja ali sestavin biotske raznovrstnosti.

Naseljevanje živali tujerodnih vrst, ki jih je dovoljeno loviti, in rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, dovoli pristojno ministrstvo s soglasjem ministrstva (Ur. l. RS, št. 56/1999, 17. člen) ob prej omenjenem pogoju.

Prav tako mora biti spremljano in nadzorovano doseljevanje rastlin in živali tujerodnih vrst. O nameravani doselitvi rastlin in živali tujerodnih vrst mora fizična ali pravna oseba obvestiti ministrstvo. Predlagatelj mora vlogi priložiti tudi ugotovitve izvedenega postopka presoje tveganja za naravo. Na podlagi tega postopka se izda odločba, s katero se doselitev prepove.

Če ministrstvo v 30. dneh od prejema popolne vloge o zahtevi ne odloči, se šteje, da z doselitvijo ne soglaša (Ur. l. RS, št. 56/1999, 18. člen). Te določbe pa se ne uporabljajo za doseljevanje rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti.

Za spremljanje in nadzorovanje doseljevanja živali, ki jih je dovoljeno loviti, skrbi pristojno ministrstvo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 18. člen) na prej omenjen način.

Prej omenjeni postopek presoje tveganja za naravo opravi usposobljena pravna ali fizična oseba, ki jo za to pooblasti minister. Le-ta tudi predpiše podrobnejše pogoje in način izvedbe tega postopka ter pogoje za pridobitev in način pridobivanja pooblastila.

6.1.2 Ekosistemi

Ekosistem je funkcionalna celota življenjskega prostora (biotop) in življenjske združbe (biocenoza), katerega sestavine so v dinamičnem ravnovesju (Ur. l. RS, št. 56/1999, 11. člen).

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema. Ohranjanje habitatnih tipov v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov. Habitatni tip je v ugodnem stanju, če je naravna razširjenost habitatnega tipa in območij, ki jih posamezen habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva, stabilna ali se veča, če obstajajo in bodo v predvidljivi prihodnosti verjetno še obstajali specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba, ki zagotavljajo njegovo dolgoročno ohranitev, in če je zagotovljeno ugodno stanje značilnih vrst habitatnega tipa. Vlada določi habitatne tipe, ki se prednostno ohranjajo v ugodnem stanju, in predpiše usmeritve za njihovo ohranjanje, ki se morajo upoštevati pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Ohranitev prednostnih habitatnih tipov se zagotavlja tudi v okviru varstva ekološko pomembnih območij (Ur. l. RS, št. 56/1999, 31. člen).

Ekološko pomembno območje je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 32. člen).

Ločimo naslednja ekološko pomembna območja:

- ❖ območja habitatnih tipov, ki so biotsko izjemno raznovrstni ali dobro ohranjeni, kjer so habitati ogroženih ali endemičnih rastlinskih ali živalskih vrst in habitati vrst, ki so mednarodno pomembni po merilih ratificiranih mednarodnih pogodb ali ki drugače prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti,
- ❖ območja habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispevajo k ohranjanju naravnega ravnovesja s tem, da so glede na druga ekološko pomembna območja uravnoteženo biogeografsko razporejena in sestavljajo ekološko omrežje,
- ❖ habitati mednarodno varovanih vrst,
- ❖ selitvene poti živali in
- ❖ območja, ki bistveno prispevajo h genski povezanosti populacij rastlinskih in živalskih vrst.

Sistem med seboj povezanih ali približanih ekološko pomembnih območij, ki z uravnoteženo biogeografsko razporejenostjo pomembno prispevajo k ohranjanju naravnega ravnovesja in s tem biotske raznovrstnosti, imenujemo **ekološko omrežje**. Ekološko pomembna območja določi vlada, prav tako predpiše varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja habitatnih tipov, rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov, ter zagotavlja varstvo ekološko pomembnih območij z ukrepi varstva naravnih vrednot na podlagi tega zakona.

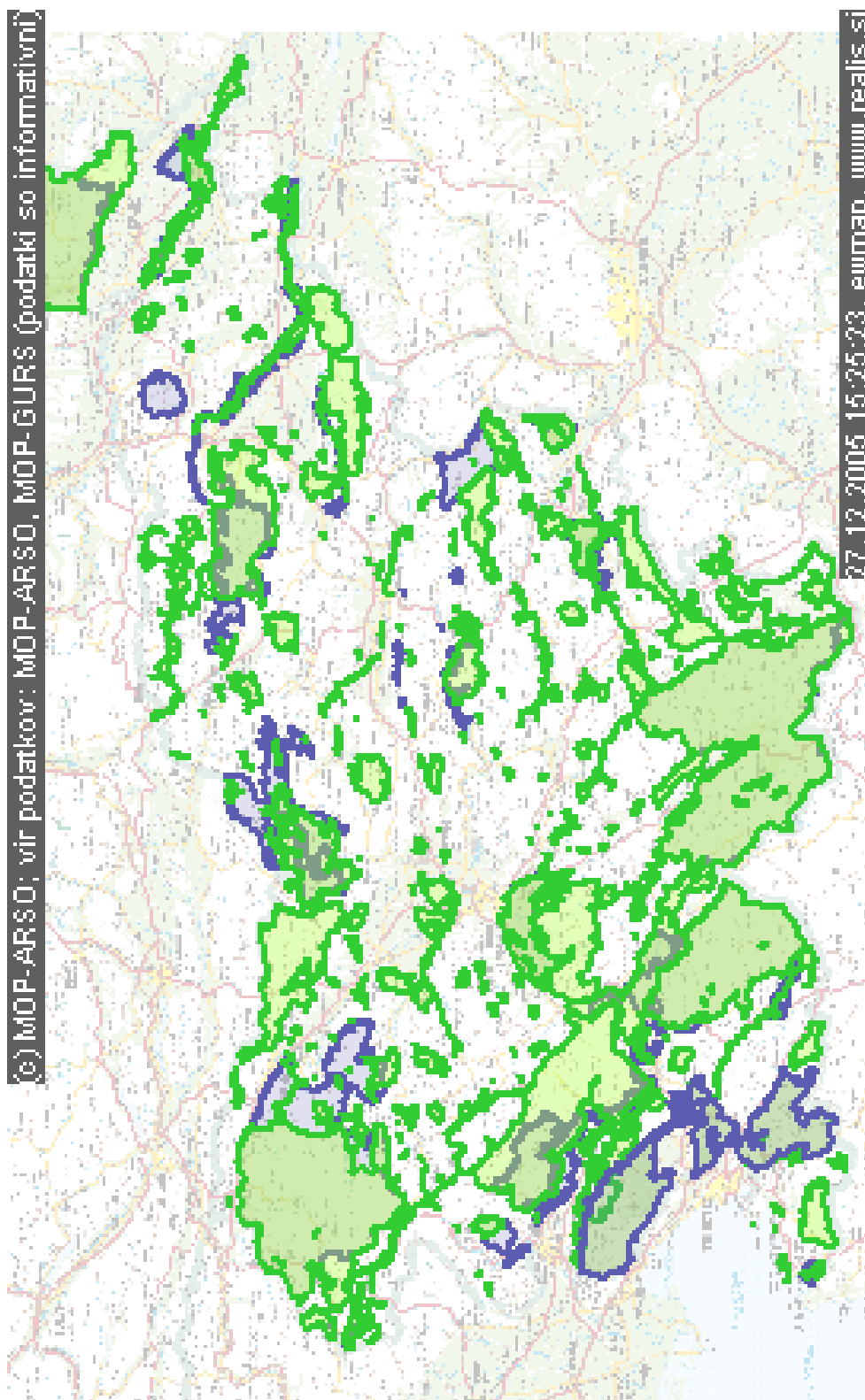
Varstvo ekološko pomembnih območij se zagotavlja tudi z ukrepi po drugih predpisih, ki lahko prispevajo k njihovi ohranitvi (Ur. l. RS, št. 56/1999, 32. člen). Pravila ravnanja, varstveni režimi ali razvojne usmeritve se upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin.

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju EU pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja ptic in drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov. Posebna varstvena območja tvorijo evropsko ekološko omrežje, imenovano **Natura 2000**. Vlada po predhodnem mnenju samoupravnih lokalnih skupnosti, na katerih ozemlju leži predlagano posebno varstveno območje, določi posebna varstvena območja na območju države in varstvene cilje na teh območjih ter predpiše varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst,

njihovih habitatov in habitatnih tipov ter zagotavlja njihovo varstvo z ukrepi varstva naravnih vrednot na podlagi tega zakona. Ohranjanje posebnih varstvenih območij se zagotavlja tudi z ukrepi po drugih predpisih, ki lahko prispevajo k njihovo ohranitvi, kamor se uvrščajo tudi načrti trajnostnega gospodarjenja oz. upravljanja naravnih dobrin. Ukrepi se določijo s posebnim programom upravljanja, ki ga sprejme vlada. S tem predpisom se določijo tudi območja, ki izpolnjujejo strokovne kriterije, določene s predpisi EU, za določitev posebnih ohranitvenih območij, skladno s postopkom, predpisanim s predpisi EU, ter varstvene cilje in varstvene usmeritve za varstvo teh območij. Za potrditev potencialnih posebnih ohranitvenih območij pošlje vlada podatke o teh območjih pristojnim organom EU v obsegu, določenem s predpisi EU, in sodeluje skupaj s predstavniki samoupravnih lokalnih skupnosti v postopku potrditve teh območij v skladu s predpisi EU (Ur. l. RS, št. 56/1999, 33. člen).

Ko pristojni organi EU potrdijo potencialna posebna ohranitvena območja, se s prej omenjenim predpisom, ta območja določijo za posebna ohranitvena območja. Pravila ravnanja, varstvene usmeritve, varstveni režimi ali razvojne usmeritve se upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Zaradi varstva posebnih varstvenih območij in izboljšave povezanosti evropskega ekološkega območja, se ohranjajo oz. razvijajo tiste značilnosti krajine, ki so najpomembnejša za ohranitev ugodnega stanja mednarodno varovanih vrst. Prav tako se na ta način zagotavlja tudi varstvo drugih območij, pomembnih za ohranjanje narave, ki ga zahtevajo ratificirane mednarodne pogodbe.

Zaradi vpliva posebnih varstvenih območij in potencialnih posebnih ohranitvenih območij, kjer se ta območja nahajajo, sprejme vlada načrt, s katerim se ugotovijo posledice na socialne in gospodarske razmere ter določijo ustrezni razvojni ukrepi. Ta načrt mora biti sprejet pred določitvijo posebnih varstvenih območij, v primerih potencialnih posebnih ohranitvenih območij pa pred potrditvijo s strani pristojnega organa EU.



Slika 1: Natura 2000

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005



Slika 2: Legenda prikaza Natura 2000

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005

Na karti so prikazani podatki o mejah in legah območij NATURA 2000, ki so določeni z Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), UL RS, št. 49/04 in 110/04, na podlagi direktive o pticah (SPA) in direktive o habitatih (pSCI).

Območja Natura 2000 so na karti prikazana kot območja SPA, ki so bila določena v skladu z direktivo o pticah, in kot območja pSCI, ki so bila določena v skladu z direktivo o habitatih. Območja SPA je Vlada RS določila dokončno, območja pSCI pa bodo še preverjena v postopku pred Evropsko komisijo.

Podatki o mejah in legah območij Natura 2000 so shranjeni kot del evidence o območjih, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti. To evidenco vodi Ministrstvo za okolje in prostor oziroma v njegovem imenu Agencija RS za okolje.

Zaradi ohranitve ugodnega stanja in preprečitve slabšanja ugodnega stanja ptic in drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov je treba na posebnih varstvenih območjih in potencialnih posebnih varstvenih območjih izvesti presojo sprejemljivosti planov, programov, načrtov, prostorskih ali drugih aktov in presojo sprejemljivosti posegov v naravo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 33.a člen). Oboje je obravnavano v poglavju 6.3 Usmerjanje in dovoljevanje.

Ne glede na te določbe pa presoja sprejemljivosti planov ali posegov v naravo ni potrebna, če je v predpisu tako določeno.

Izjema se lahko nanaša na vrsto ali obseg posega v naravo v povezavi z delom posebnega varstvenega območja ali potencialnega posebnega ohranitvenega območja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 33. a člen).

V primeru, da niso upoštevane določbe presoje sprejemljivosti posegov v naravo je odločba, s katero se dovoli poseg v naravo, nična. Vsebino in podrobnejšo metodologijo za izvedbo teh presoj predpiše minister.

Na podlagi aktov, ki se nanašajo na ohranjanje ekosistemov, se vodi evidenca območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

V evidenci so vsi podatki, razen tistih, za katere ta zakon določi, da niso dostopni javnosti zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 34. člen).

Evidenco vzpostavi in vodi minister, prav tako pa tudi podrobneje določi vsebino in način vedenja le-te.

Krajina je prostorsko zaključen del narave, ki ima zaradi značilnosti žive in nežive narave ter človekovega delovanja določeno razporeditev krajinskih struktur. Krajinska pestrost je prostorska strukturiranost naravnih in antropogenih krajinskih elementov. Ohranjajo, razvijajo in ponovno vzpostavljajo se krajinska pestrost in tiste značilnosti krajine, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 35. člen). Prav tako se posegi v prostor načrtujejo in izvajajo tako, da se prednostno ohranjajo te značilnosti.

Vlada določi značilnosti krajine in krajinsko pestrost, ki je pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ter smernice za ohranjanje biotske raznovrstnosti v krajini, ki se obvezno upoštevajo pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin (Ur. l. RS, št. 56/1999, 35. člen).

Na **območjih strnjene poselitve** se biotska raznovrstnost ohranja tako, da se:

- ❖ omogoča povezanost habitatov na območjih strnjene poselitve z naravo zunaj teh območij, če je to tehnično izvedljivo in ne zahteva nesorazmernih stroškov,
- ❖ ohranjajo zelene površine, drevesa, skupine dreves, stoječe in tekoče vode in drugi življenjski prostori,
- ❖ ob graditvi objektov in naprav uporabljajo takšne tehnične rešitve, ki niso past ali ovira za živali oz. se po gradnji, če se kot take izkažejo, z dodatnimi ukrepi odpravljajo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 36. člen).

Minister v soglasju s pristojnim ministrom predpiše za rastlinske in živalske vrste ali za habitate njihovih populacij na območjih strnjene poselitve načine in pogoje poseganja v naravo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 36. člen), ki ustrezajo prej omenjenim zahtevam.

6.2 Varstvo naravnih vrednot

6.2.1 Pridobitev statusa

Naravne vrednote so državnega ali lokalnega pomena. Naravne vrednote državnega pomena so tiste, ki imajo mednarodni ali velik narodni pomen. Ta se ugotavlja na podlagi strokovnih meril vrednotenja primerjalno za celo državo. Vlada določi vrste naravnih vrednot in varstvene ter razvojne usmeritve za njihovo varstvo ter predpiše podrobnejše kriterije za razvrstitev naravnih vrednot na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena. Po opravljenem evidentiranju in vrednotenju delov narave organizacija, pristojna za ohranjanje narave, pripravi strokovni predlog za določitev naravnih vrednot in njihovo razvrstitev na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena. Strokovna merila vrednotenja so: izjemnost, tipičnost, kompleksna povezanost, ohranjenost, redkost ter ekosistemska, znanstveno raziskovalna ali pričevalna pomembnosti. Minister določi naravne vrednote in jih razvrsti na naravne vrednote državnega ali lokalnega pomena ter predpiše podrobnejše varstvene in razvojne usmeritve za varstvo naravne vrednote (Ur. l. RS, št. 56/1999, 37. člen).

Pred tem minister seznaniti lokalne skupnosti s predvideno razvrstitvijo naravnih vrednot na naravne vrednote državnega in lokalnega pomena. Lokalna skupnost lahko poda mnenje k predlagani razvrstitvi naravnih vrednot. V primeru, da se vsebina tega predpisa nanaša na kulturno krajino ali spomenike oblikovane narave, varovane na podlagi zakona, ki ureja varstvo kulturne dediščine, se varstvene in razvojne usmeritve naravnih vrednot določijo v soglasju z ministrom, pristojnim za kulturno dediščino.

Minister s tem predpisom za vsako naravno vrednoto določi:

- ❖ ime naravne vrednote;
- ❖ razvrstitev na naravno vrednoto državnega (mednarodnega ali velikega narodnega) ali lokalnega pomena;

- ❖ kratko oznako naravne vrednote;
- ❖ opredelitev zvrsti;
- ❖ geografsko opredelitev lokacije naravne vrednote prikazano na kartografski prilogi;
- ❖ varstvene in razvojne usmeritve.

Varstvene in razvojne usmeritve so obvezno izhodišče za urejanje prostora in rabo naravnih dobrin.

Naravne vrednote so sestavni del prostorskega državnega plana in prostorskih planov lokalnih skupnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 38. člen).

Zbirka podatkov o naravnih vrednotah se imenuje **register naravnih vrednot**. Poleg teh podatkov se v register vpisujejo tudi podatki o zavarovanju naravnih vrednot in podatki o lastnikih zemljišč na zavarovanih območjih. Register vodi ministrstvo in tudi minister predpiše podrobnejše podatke, ki se vodijo o naravnih vrednotah in način vodenja registra. Ti podatki so dostopni javnosti, razen če je predpisano, da podatki o legi naravne vrednote zaradi njenega varovanja niso dostopni javnosti.

Naravne vrednote so lahko v lasti fizičnih ali pravnih oseb ter v lasti države ali lokalne skupnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 40. člen) in nihče ne sme ravnati z njimi tako, da ogrozi njihov obstoj.

Naravna vrednota se sme ogledovati in obiskovati na način, ki ne ogroža obstoja naravne vrednote in izvajanja varstva (Ur. l. RS, št. 56/1999, 41. člen), to pa je dovoljeno vsem pod enakimi pogoji in v skladu z zakonom. V primeru, da bi pa to povzročilo nevarnost za ohranjanje naravne vrednote se v prej omenjenem predpisu ministra določi prepoved ali omejitve ogledovanja ali obiskovanja naravne vrednote ali njenega dela. Podrobnejše pogoje in način ureditve naravnih vrednot za ogledovanje in obiskovanje predpiše minister.

Prav tako ministrstvo dovoli ureditev naravne vrednote za ogledovanje in obiskovanje. Fizična ali pravna oseba mora vlogi za pridobitev dovoljenja za to priložiti dokazilo o pravnem naslovu za uporabo zemljišč, potrebnih za ureditev ogledovanja in obiskovanja naravne vrednote. V dovoljenju se na podlagi prej omenjenega predpisa določijo pogoji, pod

katerimi sta ogledovanje in obiskovanje naravne vrednote dovoljeni, ter način ureditve ogledovanja in obiskovanja naravne vrednote.

Za rabo naravne vrednote, ki je v lasti države ali lokalne skupnosti, se podeli koncesija (Ur. l. RS, št. 56/1999, 43. člen). Koncesijo za rabo naravne vrednote, če je v lasti države, podeli država, če pa je v lasti lokalne skupnosti, jo pa podeli lokalna skupnost.

Za podelitev koncesije se uporabljajo določbe zakona, ki ureja podelitev koncesije na naravnih dobrinah. Usposobljenost fizične ali pravne osebe za rabo naravne vrednote, ki je predmet koncesije, se ugotavlja tudi na podlagi mnenja organizacije, pristojne za ohranjanje narave. V aktu o podelitvi koncesije se določi tudi način ureditve naravne vrednote za ogledovanje in obiskovanje. Če je naravna vrednota kot naravna dobrina predmet koncesije, ki se podeli po drugih predpisih za rabo, izkoriščanje ali upravljanje naravnih dobrin, se koncesija za rabo naravne vrednote po tem zakonu ne podeli (Ur. l. RS, št. 56/1999, 43. člen).

Splošna raba naravnega vira ali naravnega javnega dobra, ki je hkrati tudi naravna vrednota, se lahko izvaja tako, da ne ogroža obstoja naravne vrednote in ne ovira izvajanja njenega varstva. Varstvene in razvojne usmeritve ter varstveni režimi naravnih vrednot so sestavni del pogojev za posebno rabo naravnih virov ali naravnega javnega dobra in so sestavni del dovoljenj ali koncesij za posebno rabo. Dovoljenje za posebno rabo ali akt o podelitvi koncesije, ki ni izdan v skladu s tem, je ničen (Ur. l. RS, št. 56/1999, 44. člen).

6.2.2 Ukrepi varstva naravnih vrednot

Ukrepi varstva naravnih vrednot so pogodbeno varstvo, zavarovanje, začasno zavarovanje in obnovitev (Ur. l. RS, št. 56/1999, 45. člen). Izvajajo jih država in lokalne skupnosti in sicer zaradi varstva naravnih vrednot ali zaradi ohranitve naravnih procesov ter določitve načina izvajanja varstva naravnih vrednot. Ukrepe za varstvo naravnih vrednot državnega pomena izvaja država, za varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena pa lokalna skupnost. Lahko pa tudi država izvede ukrep varstva za naravno vrednoto lokalnega pomena namesto lokalne skupnosti, če je naravna vrednota ogrožena. Vrsto ukrepa, ki naj se izvede, predlaga državi ali lokalni skupnosti organizacija, pristojna za ohranjanje narave.

6.2.2.1 Pogodba o varstvu

Če se varstvo naravne vrednote lahko zagotovi s sklenitvijo pogodbe, se sklene pogodba o varstvu naravne vrednote z lastnikom naravne vrednote ali nepremičnine na zavarovanem območju (Ur. l. RS, št. 56/1999, 47. člen). Sklene jo ministrstvo ali pristojni organ lokalne skupnosti.

V pogodbi se določijo zlasti:

- ❖ naravna vrednota, ki je predmet pogodbenega varstva,
- ❖ opustitve ali aktivnosti lastnika, s katerim se doseže namen varstva naravne vrednote, in
- ❖ višina sredstev za opustitve ali aktivnosti lastnika (Ur. l. RS, št. 56/1999, 47. člen).

6.2.2.2 Pogodba o skrbništvu

Skrbništvo naravne vrednote je izvajanje posameznih nalog varstva naravne vrednote (Ur. l. RS, št. 56/1999, 48. člen). Pogodba o skrbništvu naravne vrednote se sklene na podlagi opravljenega javnega razpisa in sicer z osebo, ki ni lastnik naravne vrednote ali nepremičnine na zavarovanem območju. Ne glede na to določbo pa ministrstvo ali pristojni organ lokalne skupnosti lahko sklene pogodbo brez javnega razpisa z osebo javnega prava, ki je ustanovljena z namenom varstva naravnih dobrin. Skrbnik naravne vrednote je fizična ali pravna oseba, ki izpolnjuje razpisane pogoje in sklene prej omenjeno pogodbo.

6.2.2.3 Zavarovanje

Naravne vrednote se zavarujejo z aktom o zavarovanju naravne vrednote (Ur. l. RS, št. 56/1999, 49. člen). Prav tako se z njim lahko ustanovi zavarovano območje ene ali več naravnih vrednot. Sprejme ga vlada ali pristojni organ lokalne skupnosti. Določa pa zlasti:

- ❖ naravno vrednoto z njenim obsegom in sestavinami,
- ❖ namen zavarovanja,
- ❖ pravila ravnanja oz. varstveni režim in razvojne usmeritve, ki se določijo ob upoštevanju uveljavljenih mednarodnih standardov varstva narave,

- ❖ določitev načina opravljanja nalog, potrebnih za zagotovitev namena zavarovanja.

6.2.2.4 Začasno zavarovanje

Začasno zavarovanje lahko predlaga vsakdo in sicer za dele narave, za katere se upravičeno domneva, da imajo lastnosti, zaradi katerih bodo določeni za naravne vrednote. Predlog se vloži pri ministru, ki začasno zavaruje dele narave, za katere se upravičeno domneva, da imajo lastnosti, zaradi katerih bodo določeni za naravne vrednote državnega pomena, ko pridobi strokovno mnenje organizacije, pristojne za ohranjanje narave. Če je iz strokovnega mnenja razvidno, da ima del narave prej omenjene lastnosti in da gre za naravne vrednote lokalnega pomena, sprejme akt o začasnem zavarovanju pristojni organ lokalne skupnosti. V primeru, če se pa akt o začasnem zavarovanju nanaša na kulturno krajino ali spomenike oblikovane narave, zavarovane na podlagi zakona, ki ureja varstvo kulturne dediščine, se varstvene in razvojne usmeritve ter varstveni režimi določijo v soglasju z ministrstvom, pristojnim za kulturno dediščino. Akt o začasnem zavarovanju se sprejme zlasti takrat, ko obstaja nevarnost, da bo del narave, ki ima prej omenjene lastnosti, poškodovan ali uničen. S tem aktom se poleg obsega, pogojev in ukrepov zavarovanja določi tudi obdobje, v katerem velja začasno zavarovanje, ki pa ne sme biti daljše od dveh let.

6.2.2.5 Obnovitev

Poškodovane in uničene naravne vrednote se lahko obnovijo. Vlada sprejme odločitev o obnovitvi naravne vrednote državnega pomena, določi potrebne ukrepe in vire financiranja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 52. člen). Za obnovitev naravne vrednote lokalnega pomena pa sprejme to odločitev pristojni organ lokalne skupnosti.

Za izvedbo obnovitve se smiselno uporabijo določbe o sanaciji iz zakona, ki ureja varstvo okolja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 52. člen).

6.2.3 Zavarovana območja

Zavarovana območja narave, predvsem širša (parki), so kot obsežnejše ekosistemske celote izjemno pomembna za ohranjanje velike ekosistemske in krajinske pestrosti. So podlaga za celovito ohranjanje narave. Pogosto so to območja z največjo biotsko raznovrstnostjo in krajinsko pestrostjo, navadno pa tudi vozlišča ekološkega omrežja (Hlad, B. et al. 2001).

Zavarovana območja ločimo na:

- ❖ ožja zavarovana območja (naravni spomeniki, strogi naravni rezervat, naravni rezervat) in
- ❖ širša zavarovana območja (narodni, regijski, krajinski park).

Pri narodnem in regijskem parku je pomembno omeniti, da morata imeti načrt upravljanja.

Akt o zavarovanju, s katerim se ustanovi zavarovano območje, določa poleg že omenjenih vsebin tudi:

- ❖ meje zavarovanega območja na preglednem topografskem načrtu v merilu 1 : 25000 oz. v drugem ustreznem merilu, ki omogoča določitev meje na parcelo natančno;
- ❖ vrsto zavarovanega območja, pri čemer se upoštevajo tudi merila mednarodnih organizacij za ohranjanje narave, katerih članica je tudi Republika Slovenija;
- ❖ določitev načina izvajanja javne službe za upravljanje zavarovanega območja;
- ❖ morebitno obveznost sprejema načrta upravljanja;
- ❖ finančne vire za izvajanje zavarovanja in razvoj lokalnega prebivalstva.

Posegi in dejavnosti na zavarovanem območju se morajo izvajati v skladu s temi predpisanimi pravili ravnanja in načrtom upravljanja, če je le-ta predpisan.

Prav tako se s tem aktom lahko določi tudi vplivno območje, ki je zunaj zavarovanega območja, in predpišejo varstvene usmeritve za tako rabo tega območja, ki ne ogroža zavarovanega območja.

Zavarovana območja in vplivna območja so sestavni del prostorskih državnih planov in prostorskih planov lokalne skupnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 53. člen).

Ustanovitelj zavarovanega območja je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti skupaj ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalne skupnosti.

Če več ustanoviteljev skupaj ustanovi zavarovano območje, začne akt o zavarovanju veljati, ko ga sprejmejo vsi ustanovitelji v enakem besedilu (Ur. l. RS, št. 56/1999, 55. člen). V takem primeru se z aktom o zavarovanju določi tudi način izvajanja ustanoviteljskih pravic in obveznosti. Na podlagi tega akta ustanoviteljice s pogodbo podrobneje uredijo medsebojna razmerja.

Ne glede na to določbo pa narodni park in zavarovano območje, ki je izjemnega pomena za državo ali velikega mednarodnega pomena ustanovi Državni zbor Republike Slovenije z zakonom.

Zavarovana območja, ki jih ustanovi država, in zavarovana območja, ki jih ustanovi lokalna skupnost, se lahko prekrivajo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 56. člen). V takem primeru pa ukrepi varstva ne smejo biti med seboj v nasprotju. Za upravljanje teh območij skrbi država v soglasju z lokalno skupnostjo. Ne glede na to pa se lahko država in lokalna skupnost glede na velikost zavarovanih območij, ki se prekrivajo, dogovorita drugače.

Ustanovitelj mora pred sprejemom akta o zavarovanju seznaniti javnost z vsebino osnutka akta o ustanovitvi ožjega zavarovanega območja. Osnutek akta o zavarovanju se objavi vsaj v enem javnem glasilu, ki vsebuje tudi naznanilo o tem, kje si lahko zainteresirani ogledajo kartografsko in drugo dokumentacijo v zvezi s predlaganim zavarovanjem, koliko časa bo dokumentacija na vpogled, rok za sprejemanje sprememb in navedbo organa, ki sprejema pripombe. Rok ne sme biti krajši od 30 dni (Ur. l. RS, št. 56/1999, 57. člen).

Pri ustanovitvi širšega zavarovanega območja pa ustanovitelj seznanj javnost z osnutkom akta o zavarovanju na javni predstavitvi. Ta se opravi z javno obravnavo in z javno predstavitvijo razlogov za zavarovanje, osnutka akta o zavarovanju in kartografske dokumentacije in sicer v vseh lokalnih skupnostih, v katerih so predvidena zavarovana območja.

Javna predstavitev mora trajati najmanj 60 dni. Iz gradiva, na podlagi katerega se ustanovitelj odloči za sprejem akta o zavarovanju, morajo biti razvidni potek javne obravnave, dane pripombe na javni obravnavi in med javno predstavitvijo ter strokovna stališča do danih pripomb (Ur. l. RS, št. 56/1999, 58. člen).

Prav tako mora ustanovitelj seznaniti javnost s predlagano spremembo akta o ustanovitvi ožjega oz. širšega zavarovanega območja in sicer v primeru, če se sprememba nanaša na meje zavarovanega območja ter predpisane varstvene režime, s katerim se posega v lastninska upravičenja pravnih ali fizičnih oseb na zavarovanem območju. Seznanitev se izvede na prej omenjen način.

Upravljanje zavarovanega območja je opravljanje nalog varstva naravnih vrednot in nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bilo območje zavarovano, in so določene v aktu o zavarovanju. V skladu z aktom o zavarovanju lahko ustanovitelj sam neposredno upravlja zavarovano območje v režijskem obratu, ustanovi v ta namen javni zavod, poveri upravljanje javnemu zavodu, ki je ustanovljen z namenom usmerjanja trajnostnega gospodarjenja naravnih dobrin, ali podeli koncesijo za upravljanje. Upravljanje zavarovanega območja se izvaja na podlagi načrta upravljanja zavarovanega območja, če je v aktu o zavarovanju tako določeno (Ur. l. RS, št. 56/1999, 59. člen).

Načrt upravljanja zavarovanega območja je programski akt, s katerim se določijo razvojne usmeritve, način izvajanja varstva, rabe in upravljanje zavarovanega območja ter podrobnejše usmeritve za varstvo naravnih vrednot na zavarovanem območju ob upoštevanju potreb razvoja lokalnega prebivalstva. Na podlagi akta o zavarovanju sprejme načrt upravljanja zavarovanega območja organ, ki je sprejel akt o zavarovanju. Načrt upravljanja zavarovanega območja, ki ga je ustanovila država, sprejme vlada z uredbo. Lokalne skupnosti na zavarovanem območju sodelujejo v postopku sprejemanja načrta upravljanja z mnenjem. Predlog načrta upravljanja zavarovanega območja pripravi upravljavec na podlagi akta o zavarovanju in ob strokovni pomoči organizacije, pristojne za ohranjanje narave (Ur. l. RS, št. 56/1999, 60. člen).

Načrt upravljanja zavarovanega območja ima naslednje nujne sestavine:

- ❖ celovita ocena stanja narave, posegov in dejavnosti ter ekonomske in socialne strukture prebivalstva,
- ❖ ocena stanja naravnih vrednot na zavarovanem območju,
- ❖ ocena stanja na vplivnem območju,
- ❖ določitev načinov uresničevanja nalog na zavarovanem območju in ukrepov za izboljšanje in preprečevanje škodljivih vplivov na vplivnem območju,
- ❖ določitev podrobnejših razvojnih usmeritev in načini njihovega uresničevanja s prednostnim upoštevanjem tradicionalnih načinov rabe in upravljanja dejavnosti,
- ❖ smernice za povezovanje sektorskih načrtov gospodarjenja z naravnimi dobrinami,
- ❖ določitev varstvenih usmeritev za trajnostni razvoj dejavnosti,
- ❖ določitev načinov financiranja za zagotavljanje namenov varstva in razvoja,
- ❖ umestitev in konkretizacija varstvenih režimov v prostor,
- ❖ program izvajanja načrta upravljanja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 61. člen).

Za čas do sprejetja prvega upravljaljskega načrta lahko ustanovitelj določi začasne upravljaljske smernice. Načrt upravljanja je tudi podlaga za urejanje prostora in rabo naravnih dobrin (Ur. l. RS, št. 56/1999, 61. člen).

Zavarovano območje je označeno v naravi. Način označevanja, obliko ter vsebino znaka predpiše minister. Zavarovano območje, ki ga ustanovi država, je lahko označeno tudi z državnimi simboli. Prav tako je lahko zavarovano območje, ki ga ustanovi lokalna skupnost, v skladu s predpisi lokalne skupnosti označeno z javnimi simboli ali grbi lokalne skupnosti.

Na podlagi akta o zavarovanju pristojna upravna enota izda lastnikom zemljišč na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila država, ugotovitvene odločbe. Obstoje tega pravnega dejstva sodišče po uradni dolžnosti vpiše v zemljiško knjigo na podlagi prej omenjene pravnomočne odločbe. Lokalna skupnost pa izda ugotovitveno odločbo za zemljišča na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila, in predlaga vpis v zemljiško knjigo.

6.2.3.1 Ožja zavarovana območja

6.2.3.1.1 Naravni spomenik

Naravni spomenik je območje, ki vsebuje eno ali več naravnih vrednot, ki imajo izjemno obliko, velikost, vsebino ali lego ali so redek primer naravne vrednote (Ur. l. RS, št. 56/1999, 64. člen).

Na zavarovanem območju je prepovedano izvajati posege v naravo na način, ki lahko poslabša stanje, spremeni, poškoduje ali uniči naravno vrednoto, in spreminjati razmere ali stanje tako, da se spremeni, poškoduje ali uniči naravna vrednota ali pa zmanjša njen estetski pomen (Ur. l. RS, št. 56/1999, 64. člen).

Z aktom o zavarovanju se na zavarovanem območju lahko prepovejo ali omejijo:

- ❖ izvajanje posegov v prostor;
- ❖ odkopavanje ali zasipavanje terena; odkopavanje ali odnašanje kamnin, mineralov ali fosilov;
- ❖ odlaganje odpadkov in odvajanje odpadnih voda;
- ❖ spreminjanje vodnega režima;
- ❖ odzemanje naplavin;
- ❖ povzročanje vibracij in eksplozij;
- ❖ gospodarsko izkoriščanje naravnih virov;
- ❖ plovba in sidranje;
- ❖ promet z motornimi vozili in plovili;
- ❖ letanje pod določeno višino, vzletanje ali pristajanje zrakoplovov;
- ❖ lov in ribolov ter nabiranje rastlin in živali;
- ❖ spreminjanje vegetacije;
- ❖ raziskovanje in odnašanje raziskovalnega materiala iz narave;
- ❖ športnorekreativne dejavnosti;
- ❖ postavljanje reklamnih in drugih označb;
- ❖ obiskovanje in ogledovanje;
- ❖ kurjenje;
- ❖ opravljanje vojaških dejavnosti;

- ❖ vse druge dejavnosti, ki lahko bistveno ogrozijo zavarovano območje (Ur. l. RS, št. 56/1999, 64. člen).

Pri določitvi prepovedi ali omejitev dejavnosti in posegov se upoštevajo značilnosti zavarovanega območja in namen zavarovanja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 64. člen).

6.2.3.1.2 Strogi naravni rezervat

Strogi naravni rezervat je območje naravno ohranjenih geotopov, življenskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, kjer potekajo naravni procesi brez človekovega vpliva. Na zavarovanem območju je prepovedano izvajati posege ali opravljati dejavnosti, ki ogrožajo ohranitev zavarovanega območja, namerno uničevati rastline in živali in zadrževanje oseb, razen oseb, ki izvajajo nadzor (Ur. l. RS, št. 56/1999, 65. člen). Lahko pa ministrstvo izjemoma dovoli zadrževanje na zavarovanem območju zaradi izvajanja znanstvenoraziskovalnega in učno-vzgojnega dela.

Z aktom o zavarovanju se določijo podrobnejša pravila ravnanja na območju naravnega rezervata (Ur. l. RS, št. 56/1999, 65. člen).

6.2.3.1.3 Naravni rezervat

Naravni rezervat je območje geotopov, življenskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki se z uravnoteženim delovanjem človeka v naravi tudi vzdržuje. Na zavarovanem območju je prepovedano opravljati dejavnosti s sredstvi in na način, ki bi lahko povzročil bistvene spremembe biotske raznovrstnosti, strukture in funkcije ekosistemov, in opravljati dejavnosti v času, ko je lahko ogrožen obstoj rastlin in živali (Ur. l. RS, št. 56/1999, 66. člen).

Z aktom o zavarovanju se na zavarovanem območju lahko prepovejo ali omejijo:

- ❖ izvajanje posegov v prostor;
- ❖ odkopavanje ali zasipavanje zemljišč;
- ❖ spreminjanje vodnega režima;

- ❖ odzemanje naplavin,
- ❖ povzročanje hrupa, eksplozij in vibracij;
- ❖ gospodarsko izkoriščanje naravnih virov;
- ❖ plovba in sidranje;
- ❖ promet z motornimi vozili in plovili;
- ❖ letanje pod določeno višino, vzletanje ali pristajanje zrakoplovov;
- ❖ izvajanje agro – in hidromelioracij;
- ❖ spreminjanje kemičnih značilnosti tal;
- ❖ spreminjanje vegetacije;
- ❖ odstranjevanje živih meja, posameznih dreves in drugih drobnih naravnih struktur;
- ❖ zasajanje monokultur;
- ❖ nabiranje plodov, gob ali rastlin ter njihovih delov;
- ❖ vzmerniranje, ubijanje ali jemanje živali iz narave;
- ❖ naseljevanje in doseljevanje živali prosto živečih vrst;
- ❖ lov in ribolov ter nabiranje rastlin ali živali;
- ❖ umetno zasneževanje in dosneževanje;
- ❖ raziskovanje in odnašanje raziskovalnega materiala iz narave;
- ❖ športnorekreativne dejavnosti;
- ❖ obiskovanje in ogledovanje;
- ❖ opravljanje vojaških dejavnosti;
- ❖ kurjenje;
- ❖ vse druge dejavnosti, ki lahko bistveno ogrozijo zavarovano območje (Ur. l. RS, št. 56/1999, 666. člen).

Pri določitvi prepovedi ali omejitev dejavnosti in posegov se upoštevajo značilnosti zavarovanega območja in namen zavarovanja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 66. člen).

6.2.3.2 Širša zavarovana območja

Širša zavarovana območja so območja narave, kjer je velika abiotska, biotska in krajinska raznovrstnost ter velika gostota in raznolikost naravnih vrednot, ki so lahko tudi kompleksno in funkcionalno med seboj povezane (Ur. l. RS, št. 56/1999, 67. člen). Pri ustanavljanju teh območij se upoštevajo in omogočajo tudi razvojne možnosti ter duhovna sprostitvev in bogatitev človeka. Ustanavljajo se tudi za uresničevanje mednarodno priznanih oblik varstva območij narave. V teh območjih se lahko ustanovijo tudi ožja zavarovana območja, prav tako pa se lahko v njih določijo varstvena območja ali pasovi, s katerimi se podrobneje uredi varstveni režim zavarovanega območja.

Z aktom o zavarovanju širšega zavarovanega območja se na zavarovanem območju glede na vrsto širšega zavarovanega območja lahko prepovejo, omejijo ali drugače uredijo:

- ❖ izvajanje posegov in dejavnosti, s katerimi se ogroža prvobitnost narave;
- ❖ gradnja infrastrukturnih objektov, namenjenih bivanju, lovu, ribolovu, turizmu in športu, razen na za to določenih krajih;
- ❖ gradnja novih tranzitnih komunalnih, energetskih in prometnih objektov;
- ❖ gradnja sekundarnih bivališč;
- ❖ gradnja novih objektov;
- ❖ odkopavanje ali zasipavanje zemljišč;
- ❖ povzročanje eksplozij ali vibracij;
- ❖ gospodarska raba naravnih virov, razen za gradnjo na zavarovanem območju;
- ❖ odzemanje naplavin;
- ❖ spreminjanje vodnega režima, razen pri nujnih vzdrževalnih delih;
- ❖ promet z vozili in plovili;
- ❖ letenje pod določeno višino, vzletanje ali pristajanje zrakoplovov;
- ❖ letenje z jadralnimi padali, jadralnimi zmaji ali drugimi toplozračnimi ladjami ali ultralahkimi jadralnimi napravami zunaj za to določenih območij;
- ❖ vožnja z zrakoplovi pod 300 m od najvišje točke od zavarovanega območja;
- ❖ kmetijsko obdelovanje zemljišč z načini in sredstvi, ki bi lahko povzročili bistvene spremembe biotske raznovrstnosti, strukture in vrste ekosistemov ali bistveno spremenili površinsko plast prsti;

- ❖ vznemirjanje, ubijanje ali odvzem živali iz narave, razen zaradi ekoloških ali drugih opravičljivih razlogov;
- ❖ lov in izvajanje lovskogojitvenih ukrepov;
- ❖ ribolov in izvajanje ribogojnih ukrepov;
- ❖ nabiranje rastlin in njihovih delov;
- ❖ postavljanje obor in objektov za rejo živali;
- ❖ vnašanje rastlin in živali tujerodnih vrst;
- ❖ spreminjanje vegetacije;
- ❖ umetno zasneževanje in dosneževanje;
- ❖ odlaganje odpadkov, ki ne izvirajo iz zavarovanega območja;
- ❖ šotorjenje in kurjenje zunaj določenih mest;
- ❖ raziskovanje in odnašanje raziskovalnega materiala iz narave;
- ❖ prirejanje množičnih športnih, turističnih in drugih javnih prireditev;
- ❖ izvajanje vodnih in drugih športov zunaj za to določenih območij;
- ❖ opravljanje vojaških dejavnosti;
- ❖ vse druge dejavnosti, ki lahko bistveno ogrozijo zavarovano območje (Ur. l. RS, št. 56/1999, 68. člen).

Pri določitvi prepovedi ali omejitev dejavnosti in posegov se upoštevajo značilnosti zavarovanega območja in namen zavarovanja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 68. člen).

6.2.3.2.1 Narodni park

Narodni park je veliko območje s številnimi naravnimi vrednotami ter z veliko biotsko raznovrstnostjo. V pretežnem delu narodnega parka je prisotna prvobitna narava z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi, v manjšem delu narodnega parka so lahko tudi območja večjega človekovega vpliva, ki pa je z naravo skladno povezan (Ur. l. RS, št. 56/1999, 69. člen). V njem morata biti opredeljeni najmanj dve varstveni območji tako, da je v pretežnem, povečini sklenjenem delu opredeljeno varstveno območje s strožjim varstvenim režimom ob upoštevanju mednarodnih varstvenih standardov in kriterijev.

Narodni park, namen zavarovanja, razvojne usmeritve, varstvena območja, varstveni režimi, upravljavec in drugo se določijo z zakonom (Ur. l. RS, št. 56/1999, 69. člen).

6.2.3.2.2 Regijski park

Regijski park je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine z večjimi deli prvobitne narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendarle pa z naravo uravnotežen (Ur. l. RS, št. 56/1999, 70. člen). V njem morata biti opredeljeni najmanj dve varstveni območji tako, da je varstveno območje s strožjim varstvenim režimom opredeljeno z manjšim obsegom in točkovno.

Z aktom o zavarovanju se določijo podrobnejša pravila ravnanja na področju regijskega parka (Ur. l. RS, št. 56/1999, 70. člen).

6.2.3.2.3 Krajinski park

Krajinski park je območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost. Z aktom o zavarovanju se določijo podrobnejša pravila ravnanja na območju krajinskega parka (Ur. l. RS, št. 56/1999, 71. člen).

Trenutno imamo v Sloveniji: 1 narodni park, 3 regijske parke, 41 krajinskih parkov, 52 naravnih rezervatov in 1217 naravnih spomenikov.

6.2.4 Ogrožene rastlinske in živalske vrste

Ogrožena rastlinska in živalska vrsta je tista vrsta, katere obstoj je v nevarnosti in ki je kot taka opredeljena v rdečem seznamu ogroženih rastlinskih in živalskih vrst (Ur. l. RS, št. 56/1999, 80. člen). To je seznam rastlinskih in živalskih vrst, razporejenih po kategorijah ogroženosti.

Minister določi ogrožene rastlinske in živalske vrste in jih uvrsti v rdeče sezname s predpisom (Ur. l. RS, št. 56/1999, 80. člen). V njem se določi tudi stanju ogroženosti vrste ustrezen ukrep za izboljšanje stanja vrste. Ti ukrepi so: fizična zaščita, omogočanje in vzpostavljanje primernih mest za reprodukcijo, prehranjevanje in prezimovanje, gojenje in doseljevanje in ponovno naseljevanje. Te ukrepe izvaja pravna ali fizična oseba s sklenitvijo pogodbe o skrbništvu.

Zaradi dejanske ali možne ogroženosti sprejme vlada akt o zavarovanju rastlinskih ali živalskih vrst, določi ukrepe varstva njihovih habitatov, predpiše pravila ravnanja in poseben varstveni režim. S tem varstvenim režimom se določijo zlasti pravila varstva za mrtve ali žive živali v vseh razvojnih oblikah živali (jajca, ličinke, bube, mladiči in odrasle živali), za dele mrtvih živali ali izdelke iz živali.

Nanašajo se zlasti na omejitve in prepovedi ubijanja, lova ali vznemirjanja živali, zlasti v tistih obdobjih življenja, ki so pomembna za preživetje, omejitve in prepovedi trgovine z živalmi in njihovimi deli ter izdelki iz njih in prepovedane načine prevoza. Živali vrst, ki so zavarovane na podlagi tega zakona, se ne lovijo ne glede na uvrstitev vrst med lovne in ribolovne v skladu z zakonom (Ur. l. RS, št. 56/1999, 81. člen).

Prav tako se z varstvenim režimom določijo zlasti pravila varstva vseh razvojnih oblik rastlin. Nanašajo se zlasti na omejitve in prepovedi trgiranja, nabiranja, zbiranja, rezanja, ruvanja ali uničevanja rastlin ter gojenja, prodaje ali izmenjave ter prepovedi načina prevoza (Ur. l. RS, št. 56/1999, 81. člen).

Prav tako je pomembno zavarovanje izjemne živali ali populacije.

Izjemna žival je tista, ki izstopa po svojih telesnih lastnostih, po vodilnem položaju v socialni hierarhiji populacije ali po kakšnih drugih izstopajočih značilnostih ali zaradi pomena v ekosistemu (Ur. l. RS, št. 56/1999, 82. člen).

Vlada sprejme akt o zavarovanju izjemne živali, s katerim se določijo pravila ravnanja, poseben varstveni režim ter varstvo habitatov.

Lokalna skupnost zagotavlja varstvo rastlinskih ali živalskih vrst ter drugih živalskih organizmov, ki so lokalno ogroženi ali pomembni, izvaja prej omenjene ukrepe varstva na podlagi strokovnega predloga organizacije, pristojne za ohranjanje narave.

6.2.5 Drugi ukrepi varstva naravnih vrednot

6.2.5.1 Zakonita predkupna pravica

Država je predkupni upravičenec pri nakupu zemljišč na zavarovanih območjih, za katere je sprejela akt o zavarovanju, ne glede na določbe drugih zakonov, ki urejajo predkupno pravico na kmetijskih, gozdnih in vodnih zemljiščih. Lastnik zemljišča mora o nameravani prodaji obvestiti upravljavca zavarovanega območja in ministrstvo. Ponudba mora vsebovati podatke o zemljišču, ceno in druge prodajne pogoje (Ur. l. RS, št. 56/1999, 84. člen).

V primeru, da država ne uveljavi prednostne predkupne pravice tako, da v 60. dneh od prejema prej omenjenega obvestila pisno obvesti lastniku zemljišča, da ponudbo sprejema, jo lahko uveljavljajo prednostni upravičenci po vrstnem redu tako, da ima v isti kategoriji prednostnih upravičencev prednost tisti, ki je že lastnik istovrstnega zemljišča na zavarovanem območju.

Če nihče od predkupnih upravičencev ne uveljavlja predkupne pravice, lahko prodajalec proda zemljišče drugemu kupcu, ki je njegovo ponudbo sprejel pravočasno, in na način, določen s predpisi o kmetijskih zemljiščih, in če s pogodbo soglaša upravna enota. Za postopke in roke uveljavljanja predkupne pravice se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja postopek uveljavljanja zakonite predkupne pravice na kmetijskih zemljiščih, če ta zakon ne določa drugače (Ur. l. RS, št. 56/1999, 84. člen).

Vse te določbe se uporabljajo tudi, če je prodajalec zemljišča na zavarovanem območju lokalna skupnost.

Lokalna skupnost je predkupni upravičenec pri nakupu zemljišč, razen vodnih zemljišč, na zavarovanih območjih, za katere je sprejela akt o zavarovanju. Predkupno pravico uveljavlja na način iz tega zakona (Ur. l. RS, št. 56/1999, 84. člen).

Prvi predkupni upravičenec glede zemljišč, ki sta jih zavarovali skupaj država in lokalna skupnost, je država. Če država v roku 60. dni od prejema obvestila lastnika o nameravani prodaji ne uveljavi predkupne pravice, jo lahko uveljavi lokalna skupnost, na katere območju se zemljišče nahaja, v roku 30. dni od dne poteka roka države za uveljavitev predkupne pravice. Kadar država lokalno skupnost pred potekom roka obvesti, da predkupne pravice ne bo uveljavljala, začne teči rok za uveljavitev predkupne pravice lokalne skupnosti od dneva, ko lokalna skupnost prejeme obvestilo.

6.2.5.2 Omejitev v pravnem prometu

Nepremičnine na zavarovanih območjih in zemljišča, na katerih so naravne vrednote, ki so v lasti države, niso v pravnem prometu (Ur. l. RS, št. 56/1999, 85. člen), razen v primerih, če ministrstvo dovoli:

- ❖ menjavo zemljišča, ki je v lasti države, na zavarovanem območju za drugo zemljišče na zavarovanem območju, ki je v lasti fizične ali pravne osebe, zaradi pridobitve zemljišča, ki je za varstvo naravnih vrednot ali za doseganje namenov zavarovanja pomembnejše,
- ❖ prodajo objekta s pripadajočim zemljiščem, ki je v lasti države na zavarovanem območju in ne služi za namene varstva ali upravljanja zavarovanega območja, s tem, da se polovica dobljene kupnine nameni za pridobitev nepremičnin na zavarovanih območjih v last države.

V tem primeru pa dovoljenje ministrstva ni potrebno, če se prodaja izvede na podlagi programa, načrta oz. drugega akta, ki ga sprejme oz. potrdi vlada, in če s tem predhodno soglašata ministrstvo.

Upravljalci nepremičnin na zavarovanih območjih in zemljišč, na katerih so naravne vrednote, ki so v lasti države, si morajo s pravnim poslom v zvezi z upravljanjem s temi nepremičninami, ki jih lahko sklepajo v skladu s predpisi, pridobiti predhodno soglasje ministrstva (Ur. l. RS, št. 56/1999, 85. člen). Prav tako upravljalci nepremičnin in zemljišč, na katerih so naravne vrednote, ki so v lasti države, in se nahajajo na območjih, ki so z nacionalnim programom in prostorskimi akti predvidena za zavarovanje na podlagi tega zakona, in ministrstvo sporazumno določijo tak način gospodarjenja s temi nepremičninami in naravnimi vrednotami, ki je v skladu z namenom ustanovitve zavarovanega območja.

Pridobitev lastninske pravice s pravnimi posli na nepremičninah na zavarovanih območjih je možna le s soglasjem upravne enote (Ur. l. RS, št. 56/1999, 86. člen). Le-to pa ni potrebno, če gre za pridobitev lastninske pravice na podlagi dedovanja in s pravnim poslom, ki se sklepa med lastnikom in državo oz. lokalno skupnostjo, na katere območju leži nepremičnina, ki se prodaja. To upravna enota tudi pisno potrdi.

Odločba o soglasju se ne izda v primeru:

- ❖ če niso bile upoštevane določbe o predkupni pravici,
- ❖ če pridobitelj nepremičnine ne da izjave, da soglaša z varstvenimi režimi in razvojnimi usmeritvami na zavarovanem območju.

Vlogo za izdajo soglasja vloži pridobitelj nepremičnine pri upravni enoti, na območju katere leži nepremičnina oz. njen pretežni del. Vlogi je treba priložiti dokazilo o pravnem poslu. Stranke v postopku izdaje odobritve so pogodbene stranke razen v delu, ki se nanaša na izvajanje določb tega zakona o predkupni pravici, kjer je stranka v postopku vsak izmed predkupnih upravičencev. Upravna enota izda odločbo o soglasju ali soglasje zavrne v upravnem postopku v 30. dneh od prejema popolne vloge. Če odločba oz. potrdilo ni izdano v 30. dneh, se šteje, da odobritev oz. potrdilo ni dano. Overitev podpisov na pogodbi o odtujitvi nepremičnine na zavarovanem območju ter zemljiškoknjižni prenos lastninske pravice sta mogoča le na podlagi tega soglasja oz. potrdila. Pravni posli, sklenjeni brez soglasja ali potrdila ali v nasprotju z njim, so nični (Ur. l. RS, št. 56/1999, 87. člen).

6.2.5.3 Razlastitev, omejitev lastninske pravice in odškodnina

Lastninska ali druga stvarna pravica na nepremičninah se v javno korist lahko odvzame ali omeji, kadar je to potrebno zaradi varstva naravnih vrednot ali doseganja namena ustanovitve zavarovanega območja. Javna korist je izkazana, če je razlastitev nepremičnine potrebna zaradi izvajanja varstvenih in razvojnih usmeritev naravnih vrednot, dostopnosti ali uživanja lastnosti naravnih vrednot, varstva in razvoja zavarovanega območja ali obnovitve naravnih vrednot, kadar je tako določeno v aktu o zavarovanju. Lastninska ali druga stvarna pravica se odvzame ali omeji po postopku in na način, ki ga določa zakon, ki ureja razlastitev nepremičnin, če ta zakon ne določa drugače. Na zavarovanem območju, ki ga zavaruje država, sproži razlastitveni postopek ministrstvo, na zavarovanem območju, ki ga zavaruje lokalna skupnost pa pristojen organ lokalne skupnosti. Ministrstvo ali pristojen organ lokalne skupnosti mora najmanj tri mesece pred vložitvijo predloga za razlastitev poslati lastnikom pisno ponudbo za odkup nepremičnin (Ur. l. RS, št. 56/1999, 88. člen).

Za odvzeto nepremičnino mora zagotoviti lastniku drugo enakovredno nepremičnino zunaj zavarovanega območja ali plačati odškodnino. Višina odškodnine se določi po vrednosti nepremičnine ob pridobitvi nepremičnine z upoštevanjem njene vrednosti ob razlastitvi.

Fizične ali pravne osebe, ki se jim zaradi omejitev in prepovedi iz tega zakona ali na njegovi podlagi izdanih aktov o zavarovanju bistveno poslabšajo obstoječi pogoji za pridobivanje dohodka in tega ni mogoče nadomestiti z dovoljeno dejavnostjo v okviru varstvenih režimov oz. razvojnih usmeritev na zavarovanih območjih, so upravičene do odškodnine (Ur. l. RS, št. 56/1999, 89. člen). Odškodnina obsega izgubo ali zmanjšanje dohodka od nepremičnine in se določi po postopku, ki ga določa zakon o urejanju prostora. Fizična in pravna oseba ima pravico vložiti zahtevo za odškodnino v enem letu po prejemu odločbe izdane na podlagi predpisa, ki je povzročil spremembo razmer. Pravna oseba, ki upravlja nepremičnino, ki je v lasti države, ni upravičena do odškodnine.

Država je dolžna na zahtevo fizične ali pravne osebe, ki ima v lasti nepremičnino na zavarovanem območju, ki ga je ustanovila država, odkupiti za primerno plačilo nepremičnino, ki je zaradi omejitev in prepovedi ni več mogoče rabiti za dejavnost, kot se je rabila pred zavarovanjem ali pa se lahko rabi le v neznatni meri (Ur. l. RS, št. 56/1999, 90. člen). V primeru, da je zavarovano območje, na katerem leži prej omenjena nepremičnina, zavarovala lokalna skupnost, je lokalna skupnost dolžna odkupiti nepremičnino na zahtevo fizične ali pravne osebe. Lastnik uveljavlja to pravico v postopku, ki ga za odvzem lastninske pravice določa zakon o urejanju prostora. Pravico ima vložiti zahtevo za odkup nepremičnine v dveh letih po pravnomočnosti odločbe, izdane na podlagi prej omenjenega predpisa, ki je povzročil spremembo razmer.

Država ne odgovarja za škodo, ki jo povzročijo rastline in živali, razen v primerih določenih z zakonom (Ur. l. RS, št. 56/1999, 91. člen).

6.3 Usmerjanje in dovoljevanje

6.3.1 Naravovarstvene smernice

Posegi v naravo se morajo planirati, načrtovati in izvajati tako, da ne okrnijo narave. V postopkih načrtovanja rabe ali izkoriščanja naravnih dobrin in urejanja prostora mora pristojni državni ali lokalni organ izbrati tisto odločitev, ki ob približno enakih učinkih izpolnjujejo merilo najmanjšega možnega poseganja v naravo in v primeru obstoja alternativnih tehničnih možnosti za izvedbo posega ne okrni narave. Nosilec posega v naravo ali izvajalec dejavnosti mora delovati tako, da v čim manjši meri posega v naravo ter po zaključku posega ali dejavnosti približa stanje v naravi tistemu stanju, ki je bilo pred posegom oz. dejavnostjo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 96. člen).

Pristojni državni ali lokalni organ lahko sprejme odločitev o širitvi stavbnih zemljišč:

- ❖ če so v naselju izkoriščene vse možnosti za racionalno pozidavo in ugotovljenih potreb ni mogoče zadovoljiti drugače,
- ❖ če za graditev infrastrukturnih povezav zunaj naselij ni mogoče izkoristiti že obstoječih koridorjev (Ur. l. RS, št. 56/1999, 96. člen).

Državni in lokalni organi ter druge osebe javnega prava, ki so pristojne za pripravo prostorskih aktov in drugih aktov rabe naravnih dobrin, si morajo v postopku priprave teh aktov pridobiti naravovarstvene smernice (Ur. l. RS, št. 56/1999, 97. člen). To je strokovno gradivo, s katerim se za območje, ki ima na podlagi predpisov s področja ohranjanja narave poseben status, opredelijo usmeritve, izhodišča in pogoji za varstvo naravnih vrednot in zavarovanih območij ter ohranjanje biotske raznovrstnosti. V njih se k načrtom rabe naravnih dobrin navedejo tudi usmeritve, izhodišča oz. pogoji za trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti.

Naravovarstvene smernice izdelata organizacija, pristojna za ohranjanje narave, ko od osebe, ki je pooblaščen za pripravo akta, prejme zahtevo za njihovo pripravo. Pripravijo se v roku 30. dni, razen če strokovna priprava zaradi obsežnosti preverjanja ni možna v predpisanem roku, vendar najkasneje v roku 60. dni, o čemer obvesti osebo, ki pripravlja akt. V primeru, da pa pripravljavec naravovarstvenih smernic ugotovi, da izdelava le-teh ni potrebna, o tem najkasneje v 15. dneh obvesti osebo, ki akt pripravlja.

Naravovarstvene smernice je treba pridobiti tudi v postopku sprejemanja aktov razlastitve nepremičnega kulturnega spomenika, ki se nanašajo na območja, ki so na podlagi predpisov s področja ohranjanja narave določena za zavarovana območja, ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja ter naravne vrednote, razen območij kulturne krajine in spomenikov oblikovane narave (Ur. l. RS, št. 56/1999, 97. člen).

Naslednje določbe pa se ne uporabljajo v postopku sprejemanja aktov razlastitve nepremičnih kulturnih spomenikov in v postopku sprejemanja načrtov rabe naravnih dobrin, če je soglasje ali mnenje ministrstva v tem postopku že določeno z drugimi predpisi.

V postopku sprejemanja aktov je treba pridobiti tudi mnenje o sprejemljivosti prostorske ureditve z vidika varstva narave (Ur. l. RS, št. 56/1999, 97. člen), ker brez tega ni mogoče sprejeti akta. Naravovarstveno mnenje izda organizacija, pristojna za ohranjanje narave, ko sprejme zahtevo od osebe, ki je pooblaščen za pripravo akta.

Tej zahtevi je treba priložiti predlog tega akta ter ustrezno obrazložitev, kako je pripravljavec ob pripravi akta upošteval naravovarstvene smernice (Ur. l. RS, št. 56/1999, 97. člen). Naravovarstveno mnenje mora organizacija izdati najpozneje v 30. dneh po prejemu zahteve. V primeru molka se šteje, da na predvideno prostorsko ureditev nima pripomb.

Naravovarstvene smernice imajo splošni in posebni del ter kartografsko prilogo.

V splošnem delu vsebujejo naravovarstvene smernice zlasti:

- ❖ pregled ekološko pomembnih območij in posebnih varstvenih območij in prikaz ter oceno stanja na teh območjih z njihovimi značilnostmi;
- ❖ pregled območij, kjer se pričakuje ugotovitev obstoja naravnih vrednot, ter priporočila za ravnanje ob odkritju;
- ❖ pregled tistih delov narave, ki so spoznani za naravne vrednote, in zavarovanih območij ter tistih delov narave, ki naj se zavarujejo, ter oceno stanja na teh območjih z njihovimi značilnostmi;
- ❖ pregled delov narave in območij, za katera je predpis za pridobitev posebnega statusa že v postopku sprejemanja, ter usmeritve in izhodišča za njihovo varstvo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 98. člen).

V posebnem delu vsebujejo naravovarstvene smernice zlasti:

- ❖ varstvene usmeritve za tako rabo ali izkoriščanje naravnih dobrin, ki ohranja biotsko raznovrstnost, naravno ravnovesje in varuje ekosisteme,
- ❖ varstvene smernice za ohranitev habitatnih tipov in habitatov vrst v ugodnem stanju,
- ❖ varstvene smernice za ohranjanje biotske raznovrstnosti v krajini,
- ❖ ukrepe varstva, varstvene režime in razvojne usmeritve za varstvo ekološko pomembnih območij in posebnih varstvenih območij,
- ❖ ukrepe varstva, varstvene režime in razvojne usmeritve za varstvo naravnih vrednot in zavarovanih območij.

V posebnem delu naravovarstvenih smernic se lahko navedejo tudi podrobnejši pogoji za varstvo naravnih vrednot, zavarovanih območij in ohranjanje biotske raznovrstnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 98. člen).

Za vsak plan ali spremembo plana, ki ga na podlagi zakona sprejeme pristojni državni ali pristojni organ samoupravne lokalne skupnosti za področje urejanja prostora, upravljanja voda, gospodarjenja z gozdovi, lova, ribištva, rudarstva, kmetijstva, energetike, industrije, transporta, ravnanja z odpadki in odpadnimi vodami, oskrbe prebivalstva s pitno vodo, telekomunikacij in turizma in bi lahko pomembno vplival na zavarovano območje, posebno varstveno območje ali potencialno posebno ohranitveno območje sam po sebi ali v povezavi z drugimi plani, je treba izvesti presojo sprejemljivosti njegovih vplivov oz. posledic glede na varstvene cilje teh območij (Ur. l. RS, št. 56/1999, 101. člen). Ni je pa treba izvesti za tiste plane, ki so neposredno povezani ali potrebni za varstvo teh območij.

Oceno o sprejemljivosti vpliva oz. posledicah plana na območja da ministrstvo v postopku celovite presoje vplivov na okolje. Ta postopek se vodi skladno z določbami zakona, ki ureja varstvo okolja, kolikor ta zakon ne določa drugače (Ur. l. RS, št. 56/1999, 101. člen).

Če pri posegu v naravo pride do okrnitve narave, mora nosilec posega ali dejavnosti nemudoma odpraviti škodljive posledice svojega delovanja ter kriti vse stroške za njihovo odpravo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 103. člen). Če pa tega ne more storiti in da pride do okrnitve narave na ekološko pomembnih območjih in posebnih varstvenih območjih, na naravnih vrednotah ali na zavarovanih območjih, mu ministrstvo odredi izravnalni ukrep.

Izravnalni ukrepi so dejavnosti, posegi ali ravnanja s katerimi se nadomesti predvidena ali povzročena okrnitev narave. **Omilitveni ukrepi** so posegi ali ravnanja s katerimi se omili izvajanje posega v naravo ali njegove posledice (Ur. l. RS, št. 56/1999, 102. člen).

Oblika izravnalnega oz. omilitvenega ukrepa se določi na podlagi naravovarstvenih smernic, glede na predvideno ali povzročeno okrnitev narave ter možnosti njene nadomestitve.

Pri izboru ukrepa ima prednost vzpostavitev nadomestnega območja, ki ima enake naravovarstvene značilnosti (Ur. l. RS, št. 56/1999, 102. člen).

Oblike izravnalnih ukrepov so:

- ❖ vzpostavitev nadomestnega območja, ki ima enake naravovarstvene značilnosti,
- ❖ vzpostavitev drugega območja, pomembnega za ohranjanje biotske raznovrstnosti oz. varstvo naravnih vrednot,
- ❖ plačilo denarnega zneska v vrednosti povzročene okrnitve narave, ki se nameni za ohranjanje biotske raznovrstnosti oz. varstvo naravnih vrednot.

Način določitve višine denarnega zneska predpiše minister, ob upoštevanju vrednosti, ki je potrebna za vzpostavitev nadomestnega območja, ki ima enake naravovarstvene značilnosti oz. vrednosti uničenja osebka ali populacije zavarovane vrste (Ur. l. RS, št. 56/1999, 102. člen).

Oblika in način izvedbe izravnalnega oz. omilitvenega ukrepa ter način in pogoji izvedbe posega ali dejavnosti po opravljenem posegu so sestavni del okoljevarstvenega soglasja, naravovarstvenega soglasja, dovoljenja za poseg v naravo ter gradbenega ter drugega ustreznega dovoljenja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 102. člen).

6.3.2 Dovoljenja in soglasja

Posegi v naravo, ki lahko ogrozijo biotsko raznovrstnost, naravno vrednoto ali zavarovano območje in za katere ni treba pridobiti dovoljenja po predpisih o urejanju prostora in po drugih predpisih, se opravljajo na podlagi dovoljenja za poseg v naravo na podlagi tega člena (Ur. l. RS, št. 56/1999, 104. člen).

Posegi v naravo se nanašajo na :

- ❖ opravljanje dejavnosti in izvajanje posegov v naravo na naravnih vrednotah, zavarovanih območjih, ekološko pomembnih območjih in posebnih varstvenih območjih,
- ❖ varstvo rastlinskih ali živalskih vrst,
- ❖ varstvo genskega materiala,
- ❖ varstvo naravnih vrednot (Ur. l. RS, št. 56/1999, 104. člen).

Minister podrobneje določi posege v naravo in predpiše, kakšna dokumentacija je potrebna za pridobitev dovoljenja (Ur. l. RS, št. 56/1999, 104. člen). Dovoljenja izdaja pristojna upravna enota, razen v primerih, ko ta zakon določa, da dovoljenja izdaja ministrstvo. Le-ta se izdajajo na podlagi pozitivnega mnenja organizacije, pristojne za ohranjanje narave. O tožbi zoper dovoljenje odloči ministrstvo.

V odločbi, s katero se dovoljuje poseg v naravo, se nosilcu posega določi obveznost plačila varščine do višine predvidenih stroškov, potrebnih za odpravo posledic posega v naravo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 106. člen). Ta odločba pa neha veljati, če v roku iz odločbe varščina ni plačana.

Za gradnjo objekta na območju, ki ima na podlagi predpisov s področja ohranjanja narave poseben status, je treba pridobiti naravovarstvene pogoje in naravovarstveno soglasje na način in po postopku, kakor je za pridobitev projektnih pogojev in soglasij določeno s predpisi s področja graditve objektov. Naravovarstveno soglasje je treba pridobiti tudi, če za gradnjo enostavnega objekta v skladu s predpisi s področja graditve objekta gradbeno dovoljenje ni potrebno, če je tako določeno v predpisih s področja ohranjanja narave, pri čemer je treba vlogi za izdajo naravovarstvenega soglasja priložiti idejno zasnovo nameravane gradnje objekta ali če za gradnjo objekta v skladu s predpisi s področja graditve objektov ni treba pridobiti projektnih pogojev in soglasja, če gre za posege v naravo, za katere je treba skladno s predpisi s področja ohranjanja narave izvesti presojo sprejemljivosti ali določiti pogoje izvedbe. Ne glede na te določbe naravovarstvenega soglasja ni treba pridobiti, če je tako določeno v predpisih s področja ohranjanja narave, in sicer glede na vrsto ali obseg objekta v povezavi z delom obravnavanega območja. Naravovarstvene pogoje in naravovarstveno soglasje daje ministrstvo (Ur. l. RS, št. 56/1999, 105. člen).

7 PRIMERI OBMOČIJ Z OMEJITVAMI, KI VPLIVAJO NA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

Ločimo:

- ❖ območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost,
- ❖ območja grbinastih travnikov,
- ❖ zavarovana območja,
- ❖ osrednja območja pojavljanja velikih zveri,
- ❖ ekološko pomembna območja in
- ❖ vodo varstvena območja.

7.1 Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost se delijo na:

- ❖ hribovska in gorska območja (HGO),
- ❖ druga območja z omejenimi možnostmi (DO),
- ❖ območja s posebnimi omejitvami (PO).

7.1.1 Hribovska in gorska območja (HGO)

Hribovska in gorska območja so območja z znatno omejeno možnostjo rabe zemljišč in znatno višjimi pridelovalnimi stroški zaradi težjih naravnih razmer (nagib, nadmorska višina).

Kriteriji za določitev hribovskih in gorskih območij so:

- ❖ povprečna nadmorska višina najmanj 700m ali
- ❖ povprečni nagib najmanj 20% ali
- ❖ kombinacija povprečne nadmorske višine in povprečnega nagiba najmanj 500m X 15%.

Za hribovska in gorska območja se štejejo tudi homogena sklenjena območja, ki prej naštetih kriterijev ne izpolnjujejo, so pa obkrožena s hribovskimi in gorskimi območji in:

- ❖ niso večja od petih katastrskih občin ali
- ❖ so večja kot pet katastrskih občin in znaša delež kmetijskih zemljišč III. – VI. kategorije v primerjavi z deležem I. – II. kategorije najmanj 75%.

Šteje se, da je neko sklenjeno območje obkroženo s hribovskimi in gorskimi območji:

- ❖ če je s hribovskimi in gorskimi območji obkroženo vsaj 90% sklenjenega območja ali
- ❖ če je s hribovskimi in gorskimi območji obkroženo vsaj 40%, preostali del pa omejuje reka, morje ali državna meja (skupaj najmanj 90%).

7.1.2 Druga območja z omejenimi možnostmi (DO)

Druga območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost so zaokrožena pridelovalna območja, za katera sta značilni:

- ❖ slabša rodovitnost zemljišč, ki je ni mogoče izboljšati brez nesorazmerno velikih stroškov in
- ❖ slabša demografska struktura.

Kriteriji za določitev drugega območja z omejenimi možnostmi so:

- ❖ delež kmetijskih zemljišč III. – VI. kategorije v primerjavi s kmetijskimi zemljišči I. – VI. kategorije dosega najmanj 78% in
- ❖ povprečni katastrski dohodek ne presega 15.500 SIT/ha in
- ❖ gostota prebivalstva ne presega 50 preb/km² ali povprečno upadanje prebivalstva znaša najmanj -0,5% ob hkratnem znatnem deležu kmečkega prebivalstva, ki mora znašati najmanj 14%.

Pri demografskih kazalcih so uporabljeni podatki popisa iz leta 2002.

7.1.3 Območja s posebnimi omejitvami (PO)

Območja s posebnimi omejitvami so:

- ❖ območja, na katerih so trajno prisotne neugodne naravne razmere, ki so značilne za območja pogostih poplav, močvirij in za barja, ali
- ❖ območja z močno burjo, kjer povprečna hitrost burje presega 14m/s, in se v zimskem času (od oktobra do marca) burja pojavlja v sunkih nad 60km/h povprečno več kot 10% časa in v rastni dobi (od aprila do septembra) povprečno več kot 4% časa, ali
- ❖ območje matičnega krasa.

Na teh območjih je ohranjanje kmetijske dejavnosti potrebno za okolju prijazen razvoj podeželja in ohranitev krajine.

Primeri območij s posebnimi omejitvami:

- Barje (Ljubljansko Barje),
- Poplavna območja (ob reki Krki in Radulji),
- Območja z močno burjo (Vipavska dolina),
- Matični Kras,
- Gričevje osrednje in vzhodne Slovenije (Goričko, Slovenske gorice, Dravinjske gorice, 'Kozjansko').



Slika 3: Ljubljansko Barje (barje)



Slika 4: Reka Krka (poplavno območje)



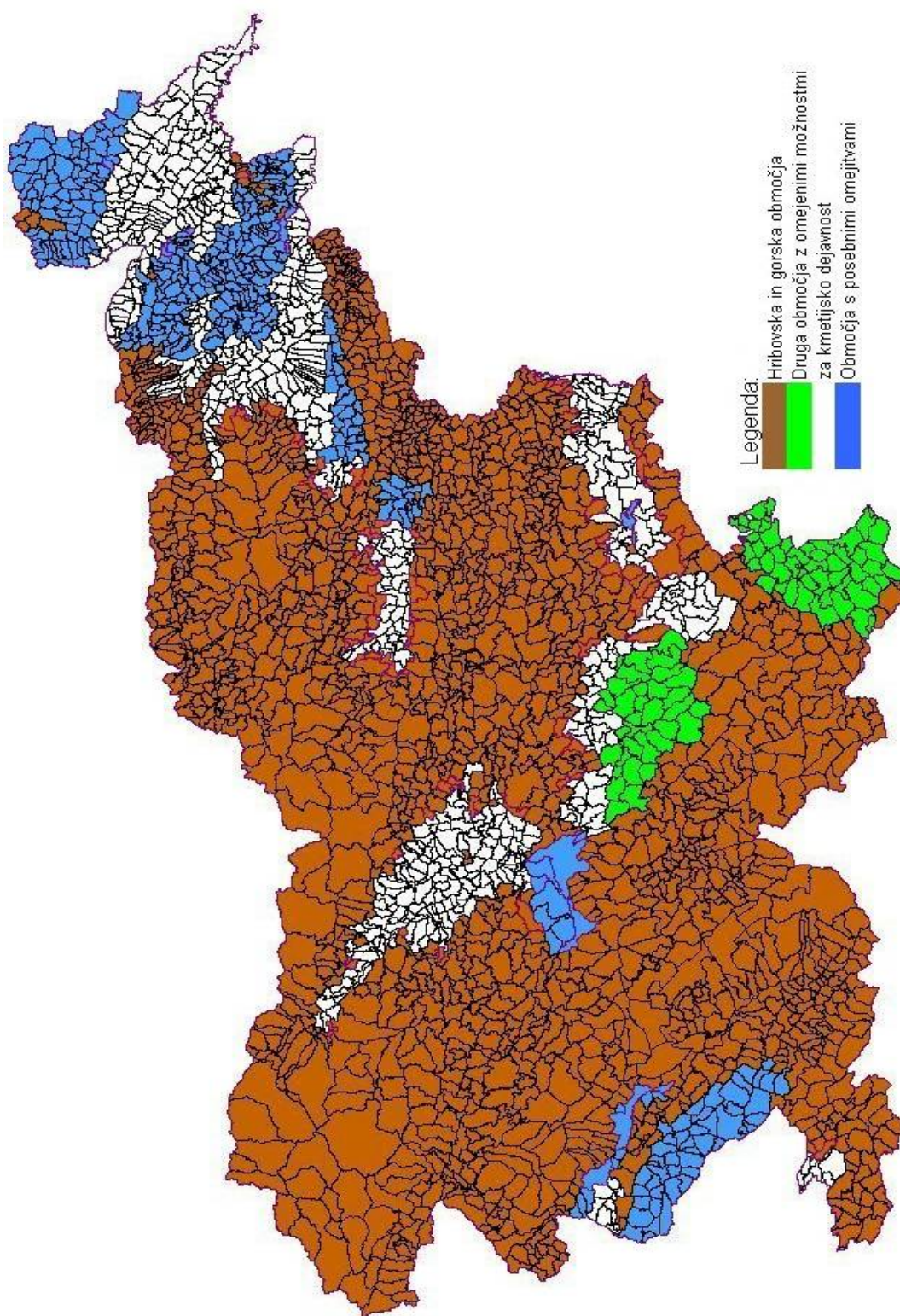
Slika 5: Vipavska dolina (območje z močno burjo)



Slika 6: Matični Kras med Divačo in Sežano



Slika 7: Goričko (gričevje)



Slika 8: Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost v Sloveniji

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2004

Tabela 1: Površine vključene v seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2004

OBMOČJE	KATASTRSKA POVRŠINA		KMET. ZEMLJ. V UPORABI (zajem rabe)	
	ha	%	ha	%
HRIBOVSKO IN GORSKO	1.456.700	71,8	365.000	55,1
DRUGA OMD	81.400	4,0	26.000	3,9
OBMOČJA S POSEBNIMI OMEJ.	186.500	9,2	99.000	14,9
SKUPAJ OMD	1.724.600	85,0	490.000	73,9
ni v OMD	303.500	15,0	173.000	26,1
SLOVENIJA	2.027.300	100,0	663.000	100,0

Podrobnejšo opredelitev kriterijev in postopek za razvrstitev v posamezno območje predpiše vlada. Seznam območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost po predhodnem mnenju ministra, pristojnega za razvoj, objavi minister (Ur. l. RS, št. 54/2000, 29. člen).

Na teh območjih se mora kmetijstvo ustrezno tehnološko prilagoditi ali preusmeriti v gojenje drugih kmetijskih kultur.

Podpore kmetijski dejavnosti na teh območjih so namenjene ohranjanju kmetijske dejavnosti oziroma rabi kmetijskih zemljišč na teh območjih. Te podpore imajo obliko izravnalnih plačil, praviloma na hektar kmetijske površine in se razlikujejo glede na naravne in druge omejitvene dejavnike (Ur. l. RS, št. 54/2000, 29. člen).

7.2 Območja grbinastih travnikov

Za grbinaste travnike je značilna mikroreliefna struktura kot posledica ledeniškega preoblikovanja površja in načina rabe (ročna košnja in paša). Območja grbinastih travnikov prištevamo k območjem kulturne in simbolne prepoznavnosti krajine. Pojavljajo se v krajinah alpske regije: v Triglavskem predgorju (Ukanc, dolina Radovne in na Vojah), na osrednjem območju Julijskih Alp (alpske doline Bohinjske planine). Njihova ohranitev je odvisna od ročne košnje. Danes so marsikje izravnani ali pa jih je prerasel gozd.



Slika 9: Vogar

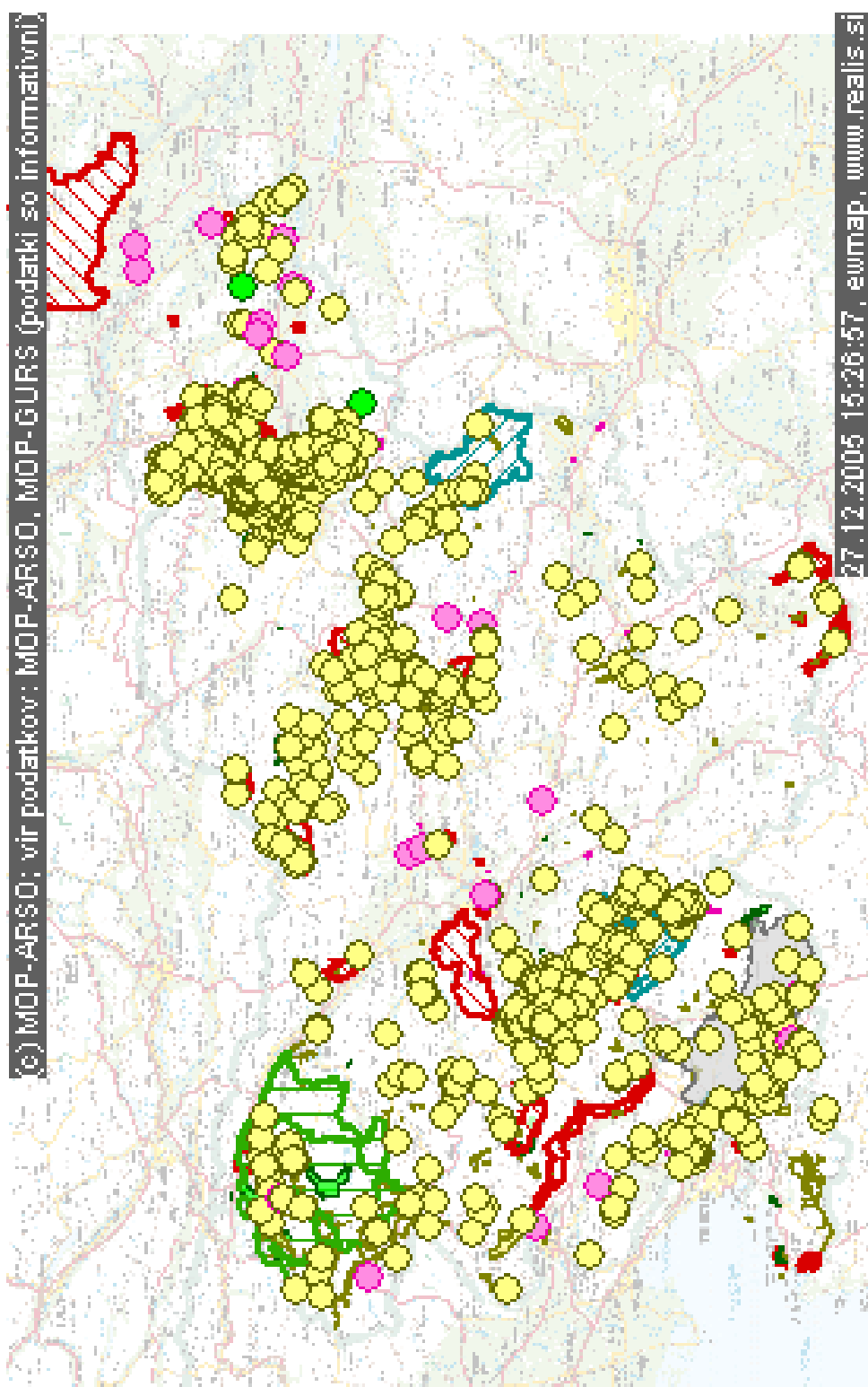
Vir: Marušič, 1998

7.3 Zavarovana območja

Zavarovana območja narave, predvsem širša (parki), so kot obsežnejše ekosistemske celote izjemno pomembna za ohranjanje velike ekosistemske in krajinske pestrosti (Hlad, B. et al. 2001). Zakon o ohranjanju narave deli zavarovana območja na ožja in širša in opredeljuje šest kategorij. Ožja zavarovana območja so strogi naravni rezervat, naravni rezervat in naravni spomenik. Širša zavarovana območja pa so narodni, regijski in krajinski park.

Zavarovana območja so podrobneje obravnavana v poglavju 6.2.3 Zavarovana območja.

Lastnik in upravljavec zavarovanih območij je Agencija RS za okolje.



Slika 10: Zavarovana območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005



Slika 11: Legenda prikaza zavarovana območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005

Največji delež zavarovanih površin se nanaša na parke. Zavarovani območji z mednarodnim statusom sta :

- ❖ Regijski park Škocjanske jame,
- ❖ Krajinski park Sečoveljske soline.

Od preostalih kategorij številčno izstopajo naravni spomeniki, vendar sta njihovo število in vsebina v velikem neskladju z dejanskim naravovarstvenim pomenom niza naravnih vrednot, ki nimajo statusa zavarovanega območja. Med razglašeni prevladujejo drevesa, ki jih je tudi najlažje zavarovati in so razmeroma najmanj ogrožena (Hlad, B. et al. 2001).

Zavarovana območja niso najbolj primerna za kmetijsko proizvodnjo, gre predvsem za ohranjanje kmetijske dejavnosti, ki je potrebna za okolju prijazen razvoj podeželja in ohranitev krajine. Na teh območjih se predvsem razvija turizem.

Primeri zavarovanih območij:



Slika 12: Triglavski narodni park



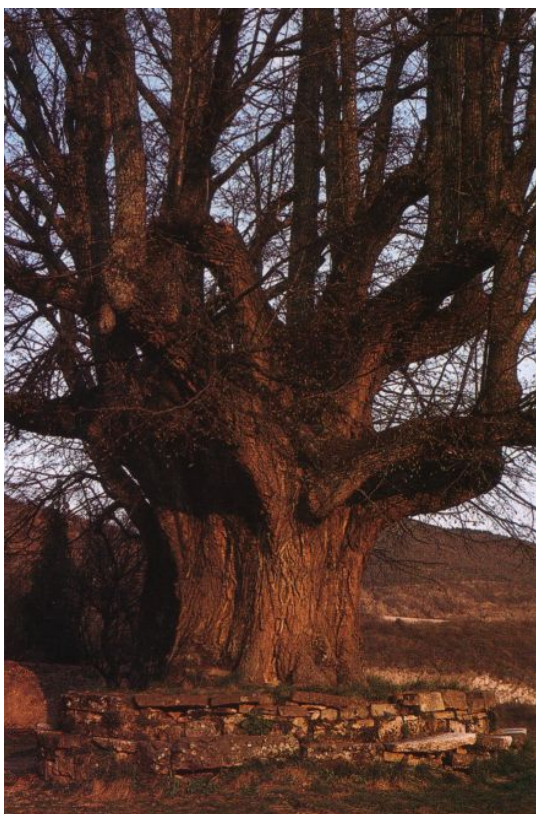
Slika 13: Škocjanske jame (regijski park)



Slika 14: Logarska dolina (krajinski park)



Slika 15: Strunjan (naravni rezervat)



Slika 16: Drevo (naravni spomenik)

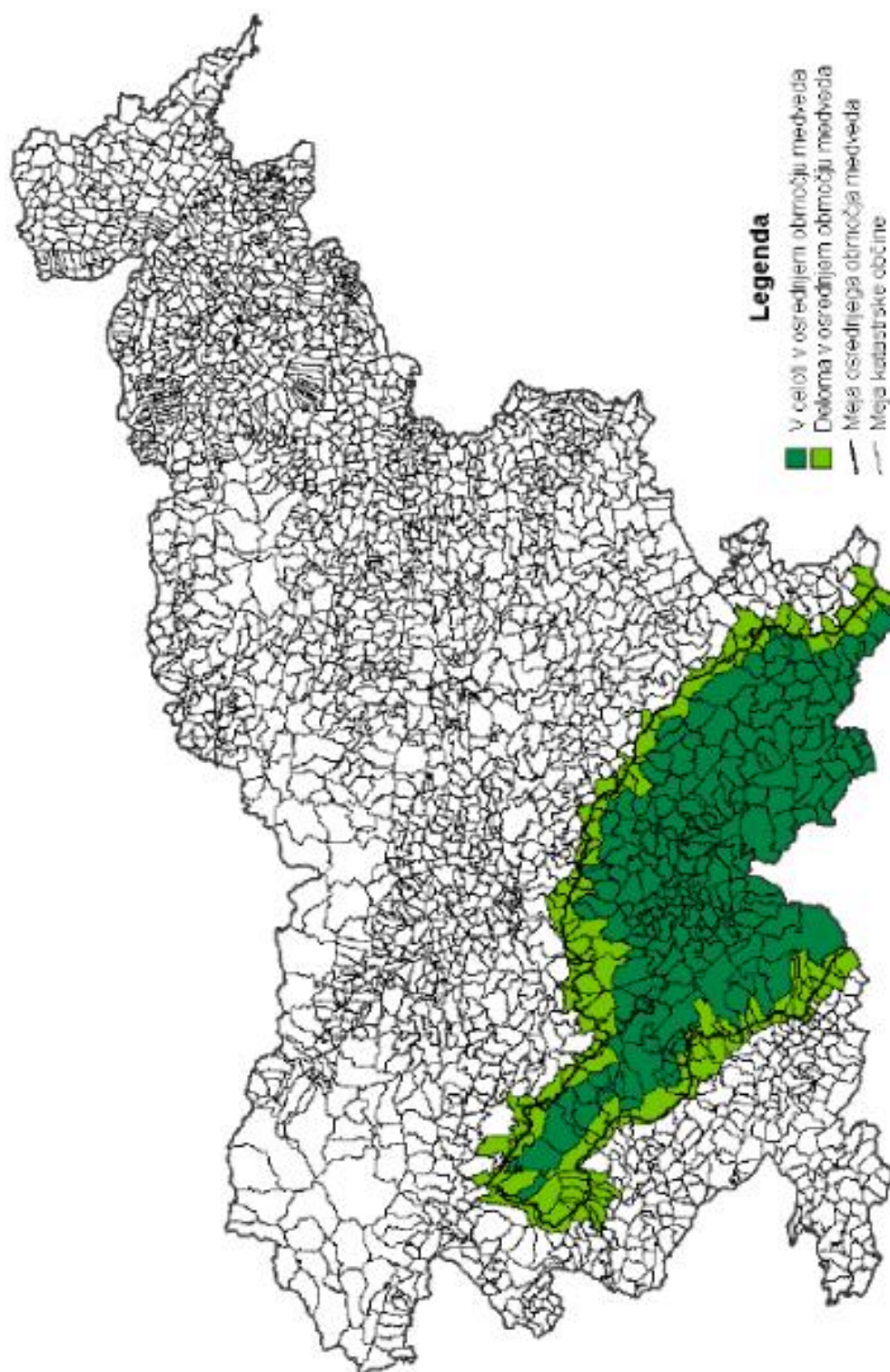
7.4 Osrednja območja pojavljanja velikih zveri

Osrednje območje pojavljanja velikih zveri predstavlja osrednje območje medveda, katerega razmejitev je na podlagi "Strategije upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji" opredelil Zavod za gozdove Slovenije.

Do 18. stoletja je bil rjavi medved na ozemlju današnje Slovenije široko razširjen. Nato je človek njegovo populacijo, zaradi krčenja gozdov in intenzivne kmetijske rabe ter pretiranega lova in sistematičnega uničevanja vseh vrst velikih plenilcev (tudi zastrupljanja), številčno zelo zmanjšal. Življenjsko okolje je skrčil le na področje visokega Krasa. Na začetku prejšnjega stoletja je tako v Sloveniji živelo le od 30 do 40 medvedov. Šele v drugi polovici prejšnjega stoletja se je številčnost na podlagi upravljanja, ki je sledilo naravovarstvenim merilom in usmeritvam, začela povečevati.

Danes srečamo v Sloveniji rjavega medveda najpogosteje v jelovo-bukovih gozdovih visokega Krasa v nadmorskih višinah od 400 do 1200 metrov. Jedro razširjenosti rjavega medveda v Sloveniji, kjer je stalno, bolj ali manj številčno prisoten, je območje južne in dela osrednje Slovenije. Obsega Kočevsko, Notranjsko s Krimsko – mokrškim pogorjem, Trnovski gozd, Nanos, Hrušico, del Idrijskega hribovja in del Dolenjske. Tu ima za oblikovanje svojega življenjskega okolja dovolj velike komplekse strnjenih gozdnih površin z večjim deležem listavcev, ustreznim deležem starega in mladega gozda, zlasti za dnevno kritje; ustreznim deležem jas in presek poraslih s plodonosnimi rastlinami; dovolj naravnih, od človeka dovolj odmaknjenih votlin, primernih za brloge. V Sloveniji predstavlja dinarska populacija najbolj zahodni del areala rjavega medveda v Srednji Evropi.

V 530.000 hektarih strnjenih gozdov visokega Krasa se je populacija ohranila zaradi življenjskega okolja in tudi strpnosti ljudi do te vrste. Konfliktne situacije pa danes prinašajo predvsem neuskkljeni interesi v medvedovem osrednjem življenjskem prostoru in povečanje številčnosti populacije medveda. To se danes ocenjuje na 450 do 550 živali.



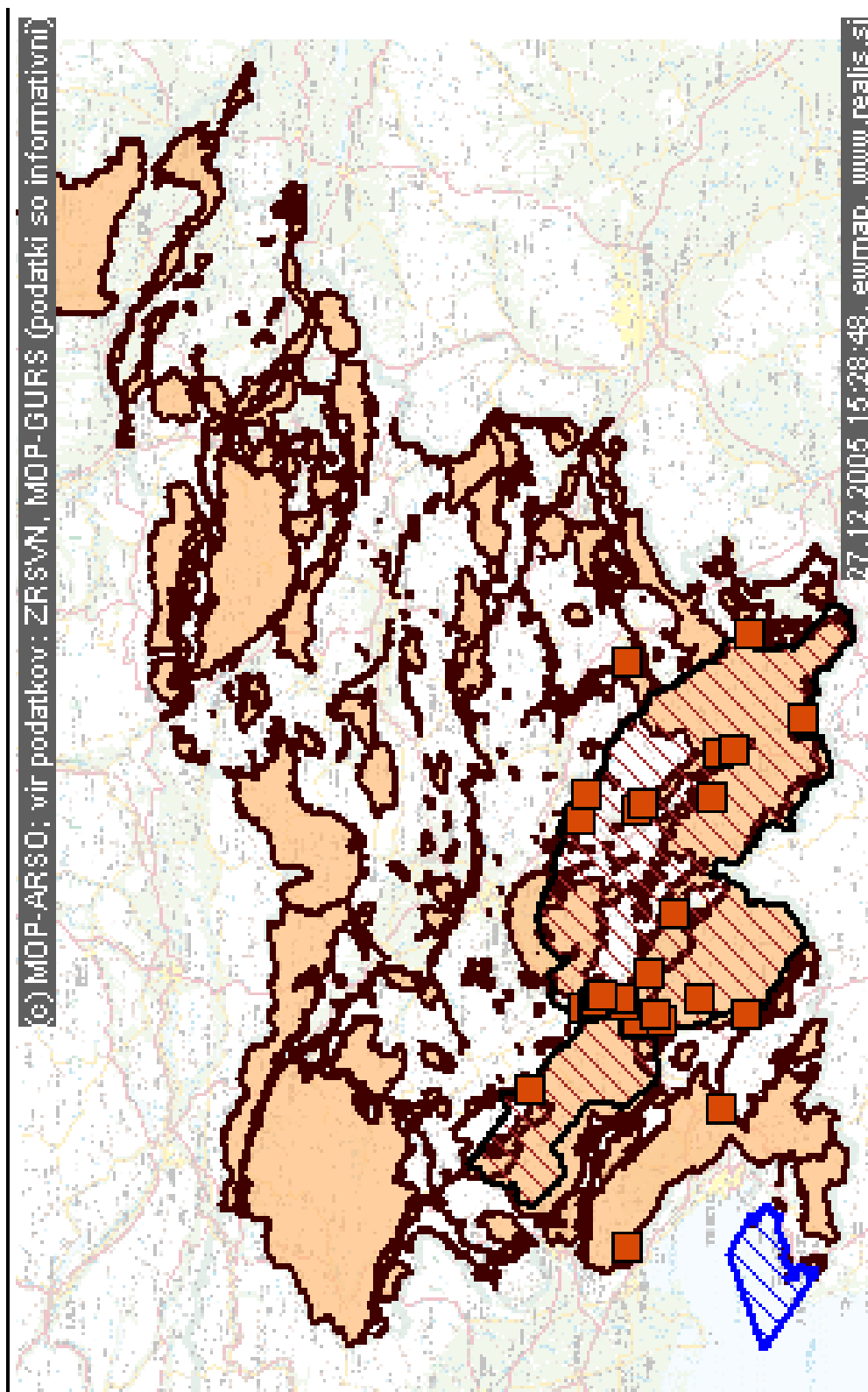
Slika 17: Osrednje območje pojavljanja medveda v Sloveniji

Vir: Zavod za gozdove Slovenije, 2003

7.5 Ekološko pomembna območja

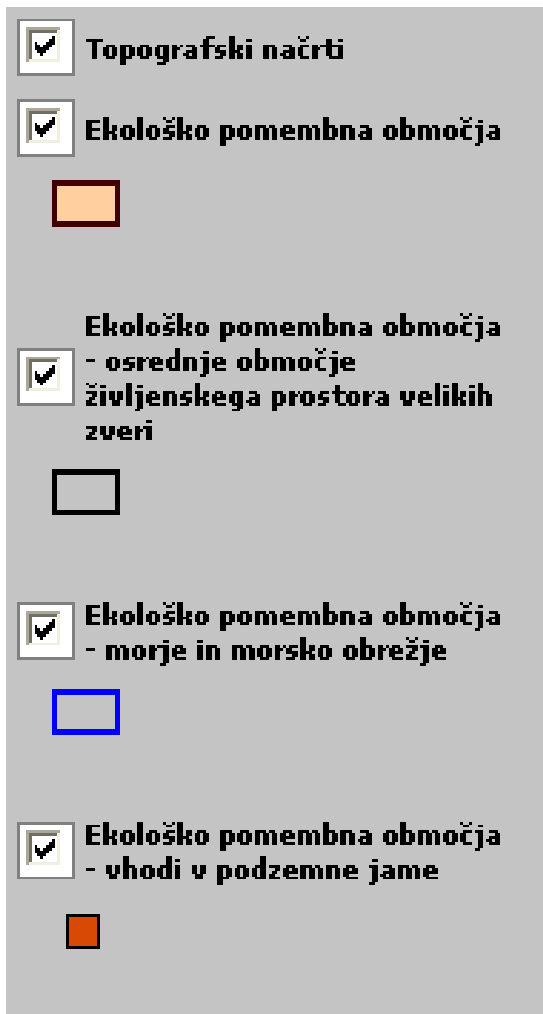
Ekološko pomembno območje je po zakonu o ohranjanju narave območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Podrobneje je obravnavano v poglavju 6.1.2 Ekosistemi.



Slika 18: Ekološko pomembna območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005



Slika 19: Legenda prikaza ekološko pomembna območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005

Na karti so prikazani podatki o mejah in legah ekološko pomembnih območij, ki so določeni z Uredbo o ekološko pomembnih območjih (UL RS, št. 48/04). Podatki o mejah in legah ekološko pomembnih območij so shranjeni kot del evidence o območjih, pomembnih za ohranjanje biotske raznovrstnosti. To evidenco vodi ministrstvo za okolje in prostor oziroma v njegovem imenu Agencija RS za okolje.

7.6 Vodo varstvena območja

Vodo varstveno območje je območje virov pitne vode. Določi se zato, da se zavaruje vodno telo, ki se uporablja za odvzem ali je namenjeno za javno oskrbo s pitno vodo pred onesnaževanjem ali drugimi vrstami obremenjevanja, ki bi lahko vplivalo na zdravstveno ustreznost voda ali na njeno količino. Določi ga vlada. Prav tako lahko na predlog imetnika vodne pravice za proizvodnjo pijač zavaruje tudi podzemno vodno telo, ki se uporablja za odvzem mineralne, termalne, termomineralne ali druge podzemne vode za proizvodnjo pijač.

Zaradi različne stopnje varovanja se v vodo varstvenem območju lahko oblikujejo notranja območja z različnimi stopnjami varovanja (Ur. l. RS, št. 67/2002, 74. člen). Kriteriji za določitev notranjih vodo varstvenih območij so:

- ❖ Širše območje – blažji režim (VVO III):
 - celotno napajalno območje zajetja,
 - dolgoročno varstvo zdravstvene ustreznosti pitne vode,
 - vodo varstveni režim mora zagotavljati sprejemljivo tveganje za onesnaženje z radioaktivnimi snovmi in snovmi, ki so obstojne ali se razgrajujejo zelo počasi.

- ❖ Ožje območje – strožji režim (VVO II):
 - naravne danosti zagotavljajo dovolj dolg zadrževalni čas, dovolj veliko razredčenje in dovolj časa za ukrepanje,
 - vodo varstveni režim mora zagotavljati sprejemljivo tveganje za onesnaževanje z onesnaževali, ki počasi razpadajo.

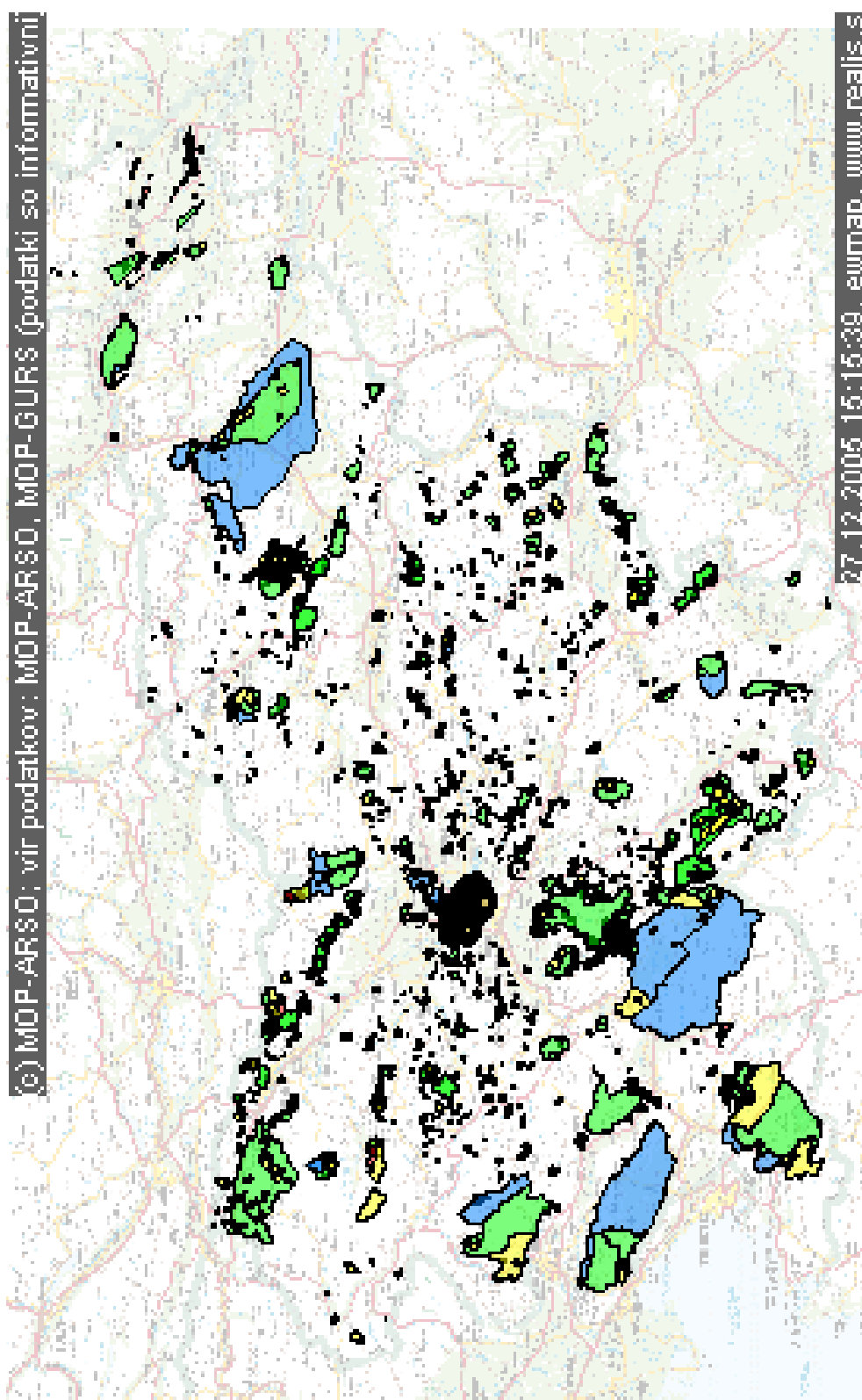
- ❖ Najožje območje – najstrožji režim (VVO I):
 - območje blizu zajetja,
 - naravne danosti ne zagotavljajo dovolj dolgega zadrževalnega časa, razredčenje je majhno in onesnaževala hitro dospejo do zajetja,
 - vodo varstveni režim mora zagotavljati sprejemljivo tveganje za onesnaževanje s patogenimi mikrobiološkimi organizmi in drugimi onesnaževali.

Vodo varstveno območje se prikaže v načrtu upravljanja z vodami (Ur. l. RS, št. 67/2002, 74. člen). Podrobnejše kriterije za določitev vodo varstvenega območja predpiše minister v soglasju z ministrom, pristojnim za zdravje.

Lastnik in upravljavec vodo varstvenih območij je Agencija RS za okolje.

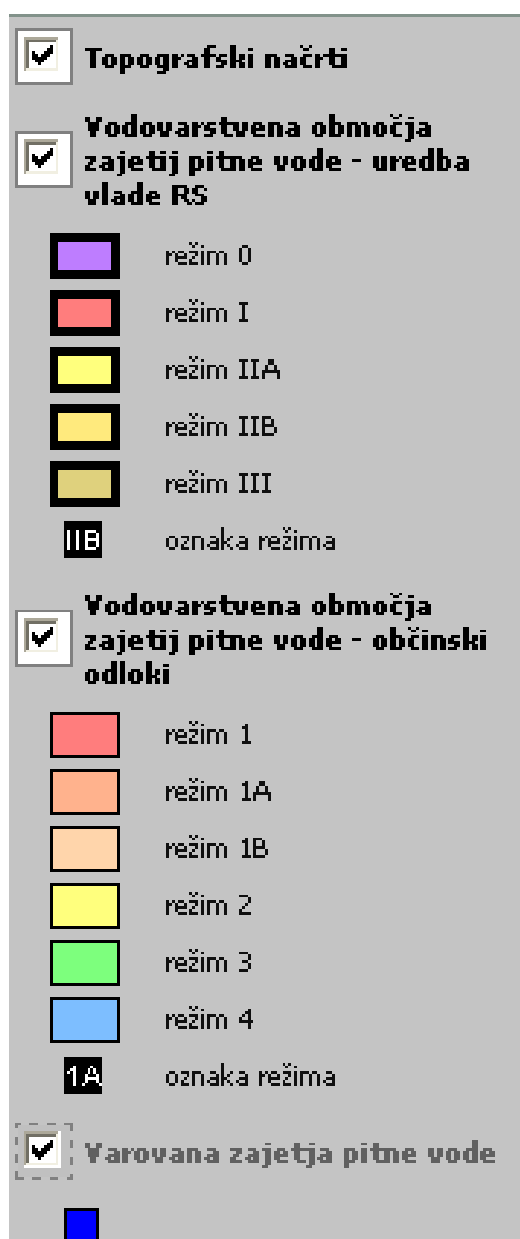
Na vodo varstvenem območju se lahko omejijo ali prepovejo dejavnosti, ki bi lahko ogrozile količinsko ali kakovostno stanje vodnih virov, ali zaveže lastnike ali druge posestnike zemljišč na vodo varstvenem območju, da izvršijo ali dopustijo izvršitev ukrepov, s katerimi se zavaruje količina ali kakovost vodnih virov. Omejitve se nanašajo na:

- ❖ prepoved ali določitev posebnih pogojev pri posegih v prostor,
- ❖ prepoved ali omejitev opravljanja dejavnosti,
- ❖ prepoved ali omejitev pri prevozu blaga ali ljudi (Ur. l. RS, št. 67/2002, 76. člen).



Slika 20: Vodo varstvena območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005



Slika 21: Legenda prikaza vodo varstvena območja Slovenije

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005

8 ZAKLJUČEK

Človek je velik obremenjevalec okolja. S svojimi posegi vpliva na okolje tako, da škoduje lastnemu zdravju, počutju in kakovosti življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov. Zato se v današnjem času se vse bolj stremi k varstvu okolja in ohranjanju narave.

V diplomski nalogi so predstavljene vse omejitve, zapisane v zakonu o varstvu okolja in zakonu o ohranjanju narave, ki pomembno vplivajo na kmetijska zemljišča. Zakon o varstvu okolja ureja varstvo okolja pred obremenjevanjem kot temeljni pogoj za trajnostni razvoj. Zakon o ohranjanju narave pa določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave.

Vse te omejitve pripomorejo k preprečitvi in zmanjševanju obremenjevanja okolja, ohranjanju in izboljšanju kakovosti okolja, trajnostni rabi naravnih virov, zmanjšani rabi energije in večji uporabi obnovljivih virov energije, odpravljanju posledic obremenjevanja okolja, izboljšanju porušenega naravnega ravnovesja in ponovnemu vzpostavljanju njegovih regeneracijskih sposobnosti, povečevanju snovne učinkovitosti proizvodnje in potrošnje ter opuščanju in nadomeščanju uporabe nevarnih snovi. Za doseg vseh teh ciljev pa je potrebno spodbujati proizvodnjo in potrošnjo, ki prispeva k zmanjševanju obremenjevanja okolja, spodbujati razvoj in uporabo tehnologij, ki preprečujejo, odpravljajo ali zmanjšujejo obremenjevanje okolja in uvesti plačevanje onesnaževanja in rabo naravnih virov. Prav tako te omejitve pripomorejo k večjemu ohranjanju biotske raznovrstnosti in varstvu naravnih vrednot ter s tem k ohranjanju narave.

Vse omejitve, ki sem jih opisala v okviru diplomske naloge nedvoumno prispevajo k trajnostnem razvoju. Zastavlja pa se nam vprašanje, ali ob upoštevanju vseh lahko sploh še govorimo o kmetijstvu kot perspektivni gospodarski panogi. Čeprav se z izpopolnjevanjem kmetijskih tehnologij odvisnost od naravnih dejavnikov postopoma zmanjšuje, ostajajo kmetijska zemljišča, še vedno eden od bistvenih dejavnikov kmetijske pridelave. Intenzivnejši pridelovalni postopki, pridelovanje večjih količin pridelkov na manjši površinski enoti, pomeni hkrati večjo obremenitev okolja..

Rešitev obstoja edino le v ekstenziviranju pridelave in s tem vključitev večjega obseg zemljišč v kmetijsko pridelavo.

Če hočemo torej na eni strani zadovoljiti vse omejitve in na drugi strani še vedno »razvoj kmetijstva« mora kmetijski sektor izdelati strateško načrtovanje kmetijstva in njegovih posameznih panog, obenem pa moramo zagotoviti tudi varstvo kmetijskih zemljišč je kot neogiben ukrep za ohranjanje pridelovalnega prostora.

Če torej ponovno vzpostavimo razmerje, ki je podano v naslovu naloge, in sicer razmerje med ekološkim pravom in kmetijskimi zemljišči, lahko najdemo protiutež omejitvam, ki so opisane v nalogi samo v generalnih smernicah razvoja kmetijstva, ki so (Prosen et al., 2005):

- definiranje kmetijskih panog, ki jih je smiselno razvijati in podpirati v neke konkretnem prostoru,
- program dopolnilnih dejavnosti, ki naj omogočajo kompleksnejše dopolnjevanje osnovnih kmetijskih dejavnosti – dopolnilne dejavnosti naj bi bile kolikor le mogoče povezane z kmetijskimi panogami v prostoru,
- strateške smernice za usklajevanje z drugimi interesi v prostoru
- opredelitve osnovnih smeri razvoja kmetijskih panog – sonaravna, intenzivna, tržno orientirana kmetijska pridelava, pridelava vezana na predelovalne dejavnosti (industrijo, domače predelovalne zmogljivosti ipd.),
- prostorski ukrepi za razvoj kmetijstva – ureditev namakanja, melioracij, uvajanje agrarnih operacij, izboljšanje naravnega ekosistema na pridelovalnih zemljiščih, izboljšanje infrastrukture na pridelovalnih zemljiščih itd.
- strategija varstva kmetijskih zemljišč